

**A WALDMANN CSALÁD TÖRTÉNETE
1769-TŐL 1944-IG**

I. Általános tudnivalók

1. Zsidók betelepülése Magyarország területére a XVIII. században

1686-ban Buda visszafoglalását követően a Magyarországon élő zsidók a várható üldöztetésektől féve a törökökkel együtt kivonultak, és jórészt a Balkán-félszigeten telepedtek le.

Néhány évtized múlva a Habsburgok különböző kedvezményeket ajánlottak fel a telepeseknek, akik között zsidók is érkeztek Magyarországra, főleg Lengyelországból (az 1648-as Hmelnickij-féle kozák felkelés óta elnyomva és üldöztetve éltek) valamint Csehországból és Moráviából. Az utóbbi területekről történt elvándorlás oka III. Károly 1726 évi rendelete, melyek megtiltotta, hogy a zsidó család elsőszülött fiúgyermekén kívül a többi fiúgyermek házasságot kössön és letelepedjen Cseh- és Morvaországban. (!)

Érdekességként megjegyzem, hogy az észak-Csehország Boleslavsky-területén a következő települések valamelyikéről indult el egy *Wildmann** család valamikor 1725-1830 között: Liblice, Lobec, Mseno, Melnik, Bysice, Psovka, Skuhrov, Privory, Mladejovice, Roven, Smrzovka.**

* Wildmann (és más névalakokról) névalakról később.

/**Forrás: Julius Müller cseh genealogus kutatásai a Cseh Nemzeti Levéltárban, mely kutatás csak a területek egy részére terjedt ki anyagi okok miatt. A kutatható anyag nagy része 1799-1830 közötti adatokat tartalmaz, de sok helyen előfordul, hogy több generációt visszavezet, így akár az 1725 évben történt család-regisztrációig is visszanyúlhat, amikor is az akkor a területen élt zsidó családok mindegyikét külön sorszámmal látták el. Továbbiakat lásd.:

<http://www.jewishgen.org/bohmo/familianten.html#P/>

1772 után jelentős számban érkeztek Magyarországra a birodalomhoz csatolt Galíciából elmenekült szegény zsidók, akik általában házalással és szeszfőzéssel foglalkoztak.

A zsidók beilleszkedését jól követhetjük a zsidókra vonatkozó rendeletek és jogszabályok tartalmának megismerése révén, különösen II. József rendeletei alapján:

II József 1781. május 13. napján elrendelte, hogy az istentiszteleteken kívül a zsidók az ország nyelvét kötelesek használni. Mivel a zsidó telepeseknek általában nem volt német családnév, és anyakönyveket nem vezettek, pontos regisztráció nem készült. Ez a tény az állam szempontjából súlyos gondot okozott, mivel például nem lehetett a zsidókat pontosan adóztatni és hadseregbe állítani. Mindezek miatt II. József 1783.-ban elrendelte, /*Systematica gentis Judaicae regulatio*/, hogy a zsidók közokirataikat latin, magyar vagy német nyelven írhatják, önmagában a héber nyelvű közokiratot érvénytelennek minősítette. Ezt a rendelkezést kiterjesztette a zsidó egyházi anyakönyvekre is, azonban ezek alkalmazására csak az 1848/49 évi Szabadságharc után került sor. II. József azt is elrendelte, hogy az a zsidó aki addig semmilyen családi nevet (előljáró nevet) nem viselt, 1788. január 01.-től kezdve német előljáró nevet köteles választani. A rendelet úgy határozott, hogy az így (fél év alatt !) felvett neveket nem lehet megváltoztatni. Ez utóbbi törvény egészen az 1840 : XXIX törvény elfogadásáig szabályozta a zsidók életviszonyait.

Az 1787 és 1851 közötti családi kapcsolatokat nagyon nehéz feltárni, csak az országos, és a zsidó cenzusokat (összeírásokat), valamint az adóösszeírásokat lehet felhasználni, de ezek is hiányosak, sérültek.

/Az összeírások mikrofilmen található meg a Magyar Országos Levéltárban /

2. Zsidók betelepülése Heves és Jász-Nagykun-Szolnok Megye területére a XVIII-XIX. Században

/A szokástól eltérően a fejezetcím alatt közlöm a forrást, mert a fejezetben szinte kizárólag ezekből a forrásokból merített adatokat és tényeket közlök: Orbánné Szegő Ágnes-A tiszafüredi zsidóság története és demográfiája, Tiszafüred-1995, kiadta: Füredi Kaszinó Egyesület; Orbánné Szegő Ágnes: A Heves megyei zsidóság története a XVIII. Századtól a Holocaustig, Tiszafüred-2001, kiadta: Tiszafüredi Menóra Alapítvány/

Mária Terézia 1746-ban „türelmi” adórendeletet vetett ki a zsidókra, amely azt jelentette, hogy a kiszabott adót a zsidók egyetemlegesen voltak kötelesek megfizetni, de azt a zsidókra bízta, hogy egymás között ezt hogyan osztják fel. Ebben a jogfosztott állapotban a zsidók a foglalkozásiknak jobban kedvező városokba szerettek volna betelepülni, de erre nem volt módjuk, mert a városok (különösen a szabad királyi városok) megtagadták tőlük a betelepülési engedélyek kiadását. Emiatt a zsidók a kisebb falvakat vették célba, és tömegesen jelentek meg az Alföldön, de a jászságban, hajdúságban és a kunságban sem kaptak letelepedésére engedélyt 1850-es évekig.

A kereskedelmet az Alföldön ebben az időben a görög kereskedők uralták, akiknek sikerült elérni, hogy a zsidók betelepülését megakadályozzák a hatóságok. Kivételt volt ezalól a Waldmann család által is lakott **Tiszaigar**, Tiszabő és Tiszafüred, ahol a földesurak anyagi ellenszolgáltatás fejében befogadták a zsidókat. A letelepedést elősegítette az is, hogy a terület gyakorlatilag megyehatárokon terült el, és így „gazdátlanok” számított. Ha megnézzük ma ezt a területet a következő megyék határain helyezkednek el: Jász-Nagykun-Szolnok, Hajdú-Bihar, Heves, Borsod-Abaúj-Zemplén megyék. A terület ráadásul mocsaras, nehezen járható terület volt, így a zsidók nagy számban vették birtokba azt.

A „kettős megyében” (lásd.: cím) az első összeírások nagyon pontatlanok voltak (1723, 1727, 1736), az első hitelesnek tűnő összeírás 1788-ból származik. Az XVIII. század végén és XIX század elején az egyik leginkább zsidók által lakott település Tiszaigar volt. Tiszaigarról érdemes megjegyezni, hogy olyan nagyszámú zsidó közösség lakta, hogy templomot, rituális fürdőt tudtak építtetni és fenntartani és saját rabbijuk is volt. 1816-ra, egy összeírás szerint már változott a helyzet, mert megkezdődött az elvándorlás a fejlettebb Tiszafüredre, melynek eredményeként Tiszaigaron már csak 37 zsidó lakott, míg Tiszafüreden már 104. *Ez az az időszak, amikor Waldmann József megérkezik Tiszaigarra, tehát feltételezhető, hogy az ő bevándorlása (lásd. később) a többi zsidó elvándorlásának köszönhető.*

A kettős megyébe települt zsidók főképp Heves és Borsod megyékből származtak, de nagyon sokan jöttek Szolnok és Hajdú megyéből, kevesebben Szabolcs és Zemplén megyékből. A trianoni határok figyelembevételével a „külföldi” származás elsősorban Felvidékről, majd Galiciából, illetve Lengyelországból és Erdélyből mutatható ki. A katonai évenként tartott adóösszeírások (jelölésük ezért pl.: 1833/34!) a területet három járásra osztotta fel: a Tarnai, a Mátrai és a Tiszai járásra. A Tiszai járáshoz tartoztak a Külső-Szolnok megye Jászságon és Nagykunságon kívüli települései, pl.: **Tiszaigar**, Poroszló, Tizzaszöllős, Tiszabő, Szolnok, Fegyvernek, Mezőtúr. Zsidó lakosai többnyire házaló zsidók voltak, akik a lakhatási engedélyt ki nem adó területekre jártak át, és szegény sorban éltek.

1850/51 évben Tiszafüreden 341, Tiszaigaron 121 zsidót írtak össze, ekkor már (a Waldmann család által is lakott) Tiszabő volt a központ 424 zsidó lakossal.* Mindehhez képest az egyházi schematizmus szerint Tiszafüreden 315, Tiszaigaron 209 zsidó élt. Az eltérés jól mutatja a nyilvántartási problémákat, és az adatok megbízhatatlanságát.

/*Forrás: Palugyay Imre: Jász-kun kerületek s Külső-Szolnok vármegye leírása, Pest, 1854./

1850 után a betelepülési tilalmakat feloldották, és jelentős számban költöztek be a zsidók a Nagykunságba, különösen Karcagra. Ez a Waldmann család történetében is jól látható.

3. Tiszafüredi zsidók az egyházi anyakönyvek tükrében

/A szokástól eltérően a fejezetcím alatt közlöm a forrást, mert a fejezetben szinte kizárólag ezekből a forrásokból merített adatokat és tényeket közlök:

Orbánné Szegő Ágnes-A tiszafüredi zsidóság története és demográfiája, Tiszafüred-1995, kiadta: Füredi Kaszinó Egyesület;

Orbánné Szegő Ágnes: A Heves megyei zsidóság története a XVIII. Századtól a Holocaustig, Tiszafüred-2001, kiadta: Tiszafüredi Menóra Alapítvány/

A tiszafüredi zsidók demográfiájával behatóan foglalkozó Orbánné Szegő Ágnes adatait érdemes a tiszai zsidóságra is vonatkoztatni, mert a két település mutató az egymás mellettiség, és egyéb körülmények miatt nagyon hasonló.

Tiszafüredi anyakönyvezés az 1840. évi XXIX. törvény alapján indult meg ugyanebben az évben, míg a környező települések az 1850-es éveket követően kezdtek önállóan anyakönyvezni. Az anyakönyvek igen hosszú időn keresztül pontatlanok és hiányosak voltak (lásd a későbbiekben Waldmann Ádám házasságaival kapcsolatos értekezéseket).

Nagyon sok gyermek született Tiszaigaron, és ez teljesen megfelelt annak a tapasztalatnak, hogy kis településen, zárt és vallásos közegben nagyon sok gyermek születik. Az anyakönyvekből kiderül az is, hogy a zsidók a gazdasági kapcsolataik miatt más-más településekről származó zsidókkal kötöttek házasságot, és az sem számított ritkaságnak, ha több megyével távolabbi volt a házastárs.

A kutatást általában megkönnyíti az, hogy akkoriban általában betartották azt az íratlan szabályt, hogy a házasságot általában a menyasszony korábbi szülő- vagy lakhelyén kötötték, majd a család átköltözött a férj lakóhelyére.

A következőkben a már említett forrásokból kivett táblázatokat közlöm azzal, hogy ezeket Waldmann Ádám házasságainak értékelésekor célszerű újra elolvasni.

A nők házassági életkora százalékban az 1840-1870 években

Életkor	Százalék
14-16	2,9
17-19	36,9
20-24	48,5
25-29	7,8
30-34	1
35-39	1
40-49	1
50 -	0

A fentiek szerint a nők 98%-a 30 éves koráig kötötte meg (első) házasságát. (!)

A férfiak házassági életkora százalékban az 1840-1870 években

Életkor	Százalék
20-24	30,2
25-29	43,4
30-34	12,3
35-39	6,6
40-49	3,8
50 -	0

A fentiek szerint a férfiak főként 20-29 éves korukban kötöttek házasságot.

Waldmann Ádám (amint azt később látjuk) első házasságát kb. 30 éves korában kötötte.

A gyermekek számának alakulása 1840-1870 években

Gyermekek száma	Családok százaléka
1-3	6,02
4-6	53,0
7-9	31,32
10-15	8,43
15-	1,23

A fenti táblázatból kitűnik, hogy milyen sok volt a többgyermekes család. Waldmann Ádám feleségeitől származó gyermek száma alapján a család az 1,23 százalékhoz tartozó, 15 (vagy ennél több) gyermekes kategóriába tartozik. Számításaim szerint Waldmann Ádámnak 15 saját gyermekéből 12 felnőtt, első feleségének a válásukat követően 3-5 gyermeke születhetett, második feleségének a házasságuk előtt 3-4 gyermeke születhetett, harmadik feleségének biztosan volt egy gyermeke az előző házasságából. A számok 24-28 gyermeket adnak ki, akik így vagy úgy közvetlenül vagy közvetve Waldmann Ádámmal tartoztak. Az unokák számát csak becsülni tudom. (lásd. később)

Az apák esetében nem ritka, hogy 40,50 vagy 60 éves korban születik gyermekük. A környezetben és korszakban ismert legidősebb apa kb. 77 éves volt utolsó gyermeke születésénél, és ez hasonlít Waldmann Ádám 70 éves korában történt utolsó, eredményes nemzéséhez. Nem zárható ki az, hogyha fiatalabb felesége lett volna Waldmann Ádámnak, még 70 év ölt is nemzett volna utódot. /harmadik feleség az utolsó gyermek születésekor 45-48 éves volt, és kilenc gyermeket szült./

Az anyák átlagéletkora a szülések figyelembevételével az 1840-1870 és 1871-1899 időszakban

Időszak	Első gyermek	Utolsó gyermek	Hónapban	Évben
1840-1870	21,2	38,4	206	17,1
1871-1899	23,2	37,5	204	16,9

A táblázatból kiderül, hogy Waldmann Ádám harmadik felesége meghaladta a női (utolsó gyermek szülésére vonatkozó) szülési átlagot. A szülések között általában 2-3 év telt el, mivel az egyetlen fogamzásgátlás maga a szoptatás volt. Az időszak általában akkor rövidült le, ha a gyermek csecsemőkorban meghalt. Az időszak az anya életkorának növekedésével arányosan növekedett. Ez utóbbi megfigyelés nem látható a Waldmann családon belül.

Átlagéletkorok az 1841-1890 időszakban

Évtized	Átlagéletkor években
1841-1850	30
1851-1860	17
1861-1870	23
1871-1880	20
1881-1890	18

A táblázat első évtizedében a viszonylag magas átlagéletkor adat az anyakönyvezés hiányosságait mutatja, hiszen nagyon sok gyermekhalált nem jegyeztek fel, illetve nagyon pontatlan volt az elhaltak életkorának a meghatározása. Tapasztalat, hogy 120 fiú születésre jut körülbelül 100 leány születés, és így az egyensúlyi arány a gyermekek 20 éves korára egyenlítődik ki.

A halálozás megoszlása életkori csoportonként a férfiaknál

Férfiak életkora	1840-1870	1871-1900
0-1	12,0	27,1
1-6	37,6	35,8
7-17	8,3	6,4
18-39	7,5	5,0
40-49	10,5	2,8
50-	24,1	22,9

Waldmann Ádám 87 évig élt. Ez az életkor kimagaslóan hosszúnak minősül. A Waldmann Családból a leghosszabb ideig élt (ismert) személy Waldmann Bernát, aki első vagy másodunokatestvére volt Ádámnak. A családi hagyomány szerint 106 évig élt, az anyakönyvek szerint 97 évig (1844-1940). Az igazság valahol a kettő között lehet, ahogy az lenni szokott.

A halálozás megoszlása életkori csoportonként a nőknél

Nők életkora	1840-1870	1871-1900
0-1	20,0	20,2
1-6	5,6	22,1
7-17	14,4	7,1
18-29	5,6	5,5
30-39	31,2	24,2
40-49	5,6	4,9
50-	17,6	15,6

Waldmann Ádám első feleségéről nem tudom, hogy mikor halt meg, de feltételezem, hogy 75 éves kort megélt, második felesége 47-48 évig élt, harmadik felesége 83-85 évig élt. (lásd.: később)

4. Névtan és a Waldmann családi név

A Waldmann családi név eredete közvetetten összefügghet II. Józsefnek a korábban megemlített rendelkezéseivel, de ezt biztosan nem állíthatjuk. Lehetséges tehát, hogy a nevet a család 1788. január 01-től kezdve használja, de lehet, hogy már sokkal előbb is használta. (lásd.: III. Károly 1726 évi rendeleténél említett Wildmann családot, mint példát)

Ha megvizsgáljuk az eredeti zsidó neveket azt láthatjuk, hogy a német nevek felvétele előtt a magyar zsidók *patronymonokat* viseltek, azaz apaneveket, a „ben” szócska segítségével, például: Mose ben Aron jelenti, hogy Mózes, Áron fia. Egy XVIII. század végi felmérés eredményeként a zsidó családnevek alapvető csoportjai a következőkben határozták meg:

- országot jelentő nevek,
- helységnevek után képzett nevek,
- patronymika (apanév),
- matronymika (anyanév),
- foglalkozás után felvett nevek,
- színt, vagy személyi tulajdonságot jelölő nevek,
- képzeleti nevek,
- világi vagy egyházi címből képzett nevek.

A névadás eltért a fiú és a leánygyermekéknél. A fiúknál a körülmetélési szertartáskor, a lányoknál olyan napokon történhetett, amelyeken a Tórából felolvastak a zsinagógában.

Az szakirodalom szerint a Waldmann családi név a képzeleti nevek családjába tartozik, ezért csupán ebből következtetéseket nem szabad levonni. (Pl. nem szabad tükörfordítani, mert abból további félreértések lehetnek: erdei ember, erdős)

/Forrás: Egyenlőség, 1909.02.07. száma, Mandl Bernát: „A zsidók családneveiről”
Zsidó lexikon, Budapest 1929, Pallas kiadás, 179 oldal/

Az anyakönyvekben a családi név kétféle alapformában fordult elő : Wildman(n) és Waldman(n) formákban. Figyelemmel arra, hogy a Waldmann elnevezés tűnik Magyarországon az ősibbnek, következetesen ezt a formát tartottam meg a családfa elkészítésénél. A névalak előfordult még a következő formákban: Valdmann, Valdman, Váldmann, Váldman, Valamán, Valkman. A névmagyarosításokra a későbbiekben visszatérek.

5. Waldmannok által földrajzilag leginkább sűrűbben lakott területek

A kutatásom során az első években összírtam kb. 3000 Waldmann családokhoz tartozó személyt, és rendeztem ezeket a családfákat, így sikerült a saját családunk határait is kijelölni mind személyanyagban, mind pedig földrajzilag. A családunk a Szepsi-Kassa-Miskolc-Mezőkövesd-Tiszaigar-Karcag terület környékén élt 1780-1900 között.

II. Családapák sora

II.1. Waldmann Márton (1769-Tállya, 1842.04.25.), a nyolcadik generáció

Márton név jelentése: „Jahve ajándéka”

Megjegyzés: A generációk sorszáma fiamtól, Dániel Ádámtól (2003) kezdődik, Waldmann Márton a nyolcadik.

Waldmann József apjaként Waldmann Márton / Áron (1769-Tállya, 1842.04.25.) szerepel a családfában. Waldmann Márton a vizsgált területen létező anyakönyvekben a legtávolabbi generáció, és különösen azért vélelmezhető ősatyának, mivel neve a gyermekei és unokái körében továbbadott.

A halotti lajstomot 1843. február 13-án Fridmann Mojzes rabbi állította össze (7 halottal az 1842-es évre) a „*tállyai israeliták anyakönyvéből*.” Ebből is látszik, hogy a forrásunk másodpéldány, az eredeti megsemmisült. Ebből az is következik, hogy elképzelhető, hogy az eredeti anyakönyvben sok, számunkra fontos adat szerepelt, amely elvezesett az átiratban.

1812-ben a Zemplén Megyei összeírás* során Waldmann Mártont, mint családfőt írták össze Tállyán, tehát *legkésőbb 1811/12 évben már Tállyán élt a családjával. Előtte pedig valószínűleg Szepesi-Bodolón élhetett, ahonnan Megyaszót érintve érkezett Tállyára.*

* Az első, 1811-es összeírás elnevezése:

„*Lista Taxalis 1. Cottus Zempleniensis Arendatorum et Judaeorum pro Anno 1811*”

A második (minket is érintő) 1812-es összeírás (csatolva az előbbihez) elnevezése:

„*Popularis Conscriptio Judaeorum in 1. Cottu Zempliniensi et quidem in Processu Submontano degentium Ao. 1812 peracta*”

/Forrás: Dr. Goldberger Izidor: Zemplénvármegyei zsidó családfők az 1811-12. években/

Waldmann Márton névre Tállyán kétféle halotti dokumentum került kiállításra. Az egyik dokumentum a halálesetét 1842.04.25.-re teszi és megállapítja, hogy 72,5 éves korában halt meg. Egy másik dokumentum szerint 1832-ben halt meg. Tekintettel arra, hogy a kislétszámú közösségben ilyen hibát nem valószínű, hogy ejtethet az anyakönyvvezető rabbi, feltételezhető, hogy az 1832-ben elhalt Márton, az idősebb Mártonnak lehetett a fia, unokája. A bizonytalanságot az okozza, hogy az 1832 évi halotti bejegyzésnél pontos hónap és nap nincs megadva, sem pedig életkor.

A „Márton” (Mártonny) név nem tűnik átlagos zsidó névnek, sokkal inkább egy polgáribb, városiasabb zsidó név benyomását kelti. Ezt az érzésemet támasztja alá, hogy Waldmann Márton feleségét Katalinnak (+Tállya, 1828) hívták, ami akkoriban szintén nem volt közkeletű zsidó név.

Figyelemmel Márton leszármazottainak névadási szokásaira, Márton apját lehetséges, hogy Dávidnak hívták. Ha ez igaz, Waldmann Dávid körülbelül 1730-50 körül születhetett.

Tekintettel a leszármazottainak névadására, feltételzhető, hogy Márton héber neve Áron (Aaron, Aharon) lehetett.

Fontos nyom lenne a család származására, amiről a távolabbi rokonsággal készített interjúkból szereztem tudomást. A hagyomány szerint ezeknek az őse (Márton valamelyik fia, unokája) rabbiként került Tiszaigarra.

Sajnos nem találtam erre utaló forrást, a két „Waldmann rabbi” akiket találtam máshol és más időszakban éltek.

Magyarországi belső migráció (vándorlás) lehetősége

Vizsgáltam, hogy a Waldmannok által lakott területeken kik voltak földbirtokosok, és hogy volt-e közöttük olyan, akinek két, egymástól távolabbi birtokán megjelentek a Waldmannok.

Egyetlen családot találtam, akinek a két, távolabbi birtokán megjelenhetett Márton és majd a fia József: zsadányi-törökszentmiklósi gróf Almásy család. (Az angol beteg című film ezek leszármazójáról szól.

Gróf Almásy Pálnak Megyaszón (ahol elvileg Márton fia József született 1795-ben) és Tiszabón (ahol valószínűleg élt és ahonnan Tiszaigarra költözött Márton fia József) is voltak birtokai. A tiszabői almásy birtokon a XIX század első harmadában a következő zsidók éltek (jól mutatja a megjelölésük, hogy milyen értéket képviseltek a társadalom szemében):

Bóta Julianna érdekeltségében	Bernát zsidó (figyelem! Waldmann Bernát élt Tiszaigaron)
Zay Karolin érdekeltségében	Dankó Gábor zsidaja
Majzik Ferenc érdekeltségében	zsidó
Majzik Petra (?, Péter) érdekelts.	ragyás zsidó (!)

/Forrás: OL. P3 csomó Nr.44./

A fenti zsidók között akár rokonaink is lehetek, ezekből az adatokból azonban csak azt lehet megállapítani, hogy az Almásyak birtokán éltek zsidók.

Az Almásyaknak volt birtokuk Szenttamáson is, amely Fegyvernek (majd később látjuk, hogy fontos szerepet tölt be a család életében) mellett van. Miskolcon is volt (legalább egy házuk) érdekeltségük, és Miskolc is fontos szerepet tölt be a Waldmann család életében.

Érdekes lenne a többi birtokos családdal kapcsolatos birtok és családi viszonyokat kutatni (Orczy, Széky, Andrassy stb.), de mivel ettől eredmény nem nagyon várható (nagyon kevés irat maradt fenn ebből az időből, különösen a zsidókra nézve), ezért ezt mellőztem.

A belső migrációval kapcsolatban összefoglalásként elegendőnek tartom megjegyezni, hogy lehetséges, hogy a Waldmann család az Almásy (vagy más) család birtokairól vándorolt északról dél felé, tehát az útkeresésük összefügghet az adott család gazdálkodásával vagyoni viszonyainak változásával is.

II.2. Waldmann József Izsák (Megyaszó?, 1795-Mezőszemere ?, 1856.03.25.), a hetedik generáció

József név jelentése: „Adjon még az Isten fiúgyermeket”

Izsák név jelentése: „Isten nevetett”

Megj.: Azt, hogy Józsefnek Izsák volt a zsidó neve, onnan tudom, hogy második feleségétől származó fiának (Waldmann Dávid) a sírkövén David ben Jitzhak felirat szerepel. A sírkövet leromlott állapotban találtam meg 2004-ben Tiszaigaron, fényképen őrzöm az akkori állapotát.

II.2.1. Waldmann József születési helye és ideje, testvérei

Minden közvetett bizonyíték arra mutat, hogy Márton volt az apja volt Józsefnek (szépapámnak), aki valószínűleg Megyaszón született, de lehet, hogy testvéreihez hasonlóan még Abaúj-Bodolón (Badalló) vagy Szepsiben. A születési helyére és idejére vonatkozó vizsgálatok során közvetett bizonyítékokat használtam fel.

Az összeírásokban jelentős számú izraelitát találhatunk Görgön és Almáson. Később (lehetőséges, hogy ezekről ahelyekről átköltözve) jelentek meg Szepsiben, Bodolón, Jánokon, Zsarnón, Tornán és Jászón.

A születés körülményeinek rekonstruálásához megvizsgáltam József feltételezett testvéreinek geneológiáját, mely végül megnyugtató válszokat szolgáltatott kérdéseimre. József potenciális fiútestvérei közül nagyon csak a nagyon valószínű testvérkapcsolatokat emeljük ki:

1. Waldmann Farkas családját és
2. Waldmann Adolf (Áron Ádám) családját.

Mindkét fiútestvér az ortodox Abaúj-Badallón (Bodoló) született. (Előfordul, hogy a születés helyeként Szepsi van megjelölve, amely összeépült mára Badallóval, ezért bármelyik elnevezés helytálló). A három testvér gyermekeinek és unokáinak névadása olyan nagyon közeli egymáshoz, hogy az megerősíti a közöttük lévő rokoni kapcsolatot.

Figyelemreméltó, hogy miután Waldmann Farkas 1873-ban meghal, testvérének, Józsefnek a fia Ádám (1821) az ezután született fiának is Farkas (1876) nevet adta.

Testvér neve (és adatai)	Születési helye	Gyermekeinek neve, születési éve
<p>Waldmann Farkas 1784-1873</p> <p>Az 1828 évi miskolci országos összeírásban a következő bejegyzés szerepel: „Wolf Waldman Jud. –Habitat in domo ...cedentis sine censu” /minőség: subinquilini/ Az országos összeírás során Miskolcon írják össze azzal, hogy engedély nélkül tartózkodik a városban. Valószínűleg <i>szabó</i>. /1833-tól már volt szabócéh Miskolcon/ Az 1848 évi zsidóösszeírás során ismét Miskolcon írják össze, és megjegyzik, hogy 35 éve él a városban, engedély nélkül, magaviselete elfogadható. Ezek szerint <u>1813</u>-ban érkezett a városba. Felesége: Stern Rézi (1793)</p>	<p>Különböző korai (1848-körüli) iratokban két hely van megjelölve, amelyek azonban nagyjából ugyanazt a települést jelentik:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Szepsi (ma Szlovákia: Moldava Nad Bodvou) 2. Bodolló/Bodoló, akkoriban Abaúj-Bodolló (ma Szlovákia: Budulov) 5-10 km-re a mai határtól északra <p><i>Szepsi 1828. évi országos összeírásában nem találtam Waldmannokat, DE az 1-20 sorszám (a teljes első oldal) hiányzik, lehetséges, hogy ezen a hiányzó lapon írták össze őket. Ebben az évben (1828), a környékben csak Zsarnón éltek Waldmannok</i></p>	<p>Figyelemmel az 1848 évi zsidóösszeírásra és a miskolci anyakönyvekre, valamint vélelmeinkre alapozva a következő gyermekei lehettek Farkasnak:</p> <p>Mihály 1817 Herman 1815-1880 Ábrahám 1827* Móric 1828-1884 Lotti 1831 Róza 1833 József 1834 Dávid 1838 Emmanuel 1839</p> <p>*Ábrahám 1848/49-es honvéd volt. (a Szabadságharc bukása után büntetésből besorozták a császári seregbe)</p>

<p>Waldmann Adolf (Ádám Áron) 1792/93-1868 után Az 1848-évi összeírás szerint 30 éve Szikszón élő <i>szabó</i>, aki <i>újabb</i> házasságát 1842-ben kötötte Schwarz Lénivel (1820) Ennek megfelelően kb. 1818-ban költözhetett be Szikszóra. Az 1828 évi összeírás során nem említik őt Szikszón! Első felesége valószínűleg: Weisz Lina/Leah (Szikszó) <i>Ádám</i> néven a nyitraivánkai levéltárban (Szlovákia) őrzött 1848-évi zsidó összeírásban szerepel, utána kizárólag Adolf és esetleg Áron néven (!)</p>	<p>Születési helye: az 1848. évi összeírás szerint Bodolló/Bodoló, akkoriban Abauj-Bodolló (ma Szlovákia: Budulov)</p> <p>Megjegyzés: 1837/38-ban Tolcsván élt egy Valdmann Ádám nevű gyertyamártó és üveges, de mivel szegény volt az összeírás szerint „nem folytathatta” mesterségét. Lehetséges, hogy öröla van szó.*</p> <p>/*Dr. Pauleski Ferenc: Tolcsva története/</p>	<p>Mária 1842 Dávid 1842 Julia 1847 Cecil 1848/50 Jakab 1852 Sámuel 1861 József 1868</p> <p>Utóbbi három fia Tiszaigaron született! /előbbi gyermekei valószínűleg mind Boldván/</p>
<p>Waldmann József 1795-1856</p> <p>Feleségei: Első feleség: Weisz Júlia (1795/1802-1833 előtt) valószínűleg Szikszóról származott és az 1831-évi kolera-járványban halt meg Tiszaigaron.</p> <p>Második feleség: Brüll Sára (Tiszaigar)</p>	<p>Halotti anyakönyve szerint (1856.03.25.) Megyaszon született kb. 1795-ben. *</p> <p>Megyaszó Bodolótól kb. 45 km-re délre található, Tállyához már jóval közelebb van.</p> <p>Halotti anyakönyvében Wildmann Józsefként anyakönyvezték. Valószínűleg lányának és vejének házában halt meg.</p>	<p>Első feleségtől: Ádám 1821 és Herman 1825, Második feleségtől: Dávid 1833</p> <p>Az életben maradt fiúkon kívül 4 lánya született, de tekintettel arra, hogy túl nagy a bizonytalansági elem a lányok neveüénél és születési adataiknál, mellőzöm a felsorolásukat.</p>

* Hogy ez a haláleset miért lehet kétséges mégis, arról Waldmann József halálát taglaló részben közlöm az adataimat.

Megjelölöm az érintett „kiindulási” járás településeit, a későbbi kutatások érdekében, vastagírással emeltem ki azokat a településeket, ahol biztosan éltek Waldmannok:

Abauj-Torna megye

Székhely: Kassa

Csereháti járás

Székhely: Szepsi

Települések: Apáti, Aranyidka, **Kis-Bodoló**, **Nagy-Bodoló**, Buzita, Büttös, Csécs, Csenyéte, Debröd, Fáj, Alsó-Gagy, Bátor-Gagy, Felső-Gagy, Hatkóc, Hím, **Nagy-Ida**, **Jánok**, **Jászó**, Kány, Futó-Kércs, Keresztéte, Komároc, **Vajda-Krasznyik**, Alsó-Láncz, Felső-Láncz, Litka, Makranc, Alsó-Mecenzéf, Felső-Mecenzéf, Jászó-Mindszent, Opáka, Pamlény, Pány, Péder, **Percese**, Perény, Reste, Réka, Rudnok, Semse, Somodi, Stoósz, Szászfa, Szemere, Szesta, Jászó-Ujfalú, Jászó-Váralya, Vendégi.

Egyéb rokonsági mutatók

1.) Waldmann József testvérei közül a legfontosabbakat megjelöltem a fenti táblázatban. A teljesség kedvéért itt megnevezem az összes, vélhető férfi testvérét Józsefnek születési sorrendben:

Waldmann Farkas	1784-1873
Waldmann Adolf Áron Ádám	1792
Waldmann Ignác	1792 körül –1872
Waldmann Lipót	1785/90 körül
<i>Waldmann József</i>	<i>1795-?1856</i>
Waldmann Izrael	1795-1852

Rajtuk kívül nőtestvérek is lehettek, illetve elhalt testvérek is, így ezekkel a nem ismert nevekkal Farkas születése és Adolf születése közötti, valamint Izrael születése utáni időszak is betölthető lenne.

2.) A szikszói Weisz családon kívül a tiszai Brüll család is fontos szerepet játszott a Waldmann férfiak nőválasztásaiban.

Waldmann József (1795) második felesége a kolerajárvány után Brüll Sára volt, akitől született Dávid (1833/34) nevű fia.

Waldmann Ignác (1824) /valószínűleg unokaöccse Józsefnek/ felesége Brüll Taubi volt, gyermekük Bernát (1844-1940)

A rokonsági kötelék olyan erős volt, hogy amikor József fia Ádám Áron (1821) gyermeke Jakab (1859) megszületett, akkor az anyát tévedésből Brüll (Brill) Cilinek anyakönyvezték, holott a valódi anya Braun Julianna (Cecilia) lett volna.

Tiszaigaron élt a fenti Brüll Taubi és Sára testvére Brüll Herman (1806-1893), Brüll Éliás, Abádszalókon pedig Brüll Ferenc (1801-1869)

II.2.2. Waldmann József élete

Waldmann Józsefre vonatkozó írásos dokumentumok alapján jó megközelítéssel leírható akívt életének története.

II.2.2.1. Az 1827. évi foglalkozás-összeírás

Az 1827 évi foglalkozás szerinti összeírásában Tiszaigar Possioban feltűnik egy „Walkmann Joan”, akinek a foglalkozása „sartor”^{*} volt. A bejegyzés esetén e személy sorszáma „18”, ugyanaz, mint az 1828 évi összeírásban Waldmann Josephus sorszáma. Mivel a hely, a foglalkozás és a sorszám teljesen azonos a két összeírásban, a névelírás pedig gyakori volt, szinte bizonyos, hogy ez a személy Waldmann József.

^{*} A „sartor” foglalkozás kifejtését lásd alább.

II.2.2.2. Az 1828. évi országos összeírás

A „Comitatus Hevesiensis” azaz Heves Megyében, „Igar Possio”-ban, azaz Tiszaigaron 1828. június 15.-én tartott „Conscriptio Possionis”, azaz az 1828 évi országos összeírás tiszai iratai szerint (18. szám alatt) *Valdman Jos* Jude adatai a következők (a latin szövegek és rovatok értelemszerű egybeszerkesztésével):

*Valdman Jos zsidó kézműves házatlan zsellér, aki mint foltozó munkavégzésre „költözött ide”.
(kinek nincs semmilyen tulajdona)*

Megjegyzések:

1. Későbbi viták elkerülése végett megjegyzem, hogy a „Sartor”, azaz szabó-foltozó kifejezés nagyon rosszul olvasható az eredeti anyagban, és mivel nagybetűvel kezdődik, településnévre gyanakodtunk, és a következő településeket vettük vizsgálat alá (amelyek közül néhány egyébként közel is fekszik Tiszaigarhoz): Sártó (Jász-Nagykun-Szolnok Megye, ill Zemplén Megye), Sarród (Sopron Megye), Sárook (Baranya Megye), Sarud (Heves Megye), Sárád (Ugoicsa Megye), Saár (Heves Megye, Szatmár Megye, Vas Megye).
2. A „szabó” megjelölést (akkor még foltozó) az is valószínűsíti, hogy még az 1930-as években is, túlnyomórészt szabók és cipőkészítők voltak a leszármazottak.
3. Érdekes, hogy a „sartor” kifejezés néhány forrásban „kapáló”-t jelent, de mivel a zsidók nem nagyon műveltek földet, és Waldmann József a későbbi zsidóösszeírásokban mint kézműves szerepel, ennek a kifejezésnek a valóság tartamát nem vizsgáltuk tovább. Ugyanez vonatkozik az a szónak az „ápoló” jelentése vizsgálatának mellőzésére is.
4. Waldmann József magyar területről érkezett, mert ellenkező esetben szinte biztos megjelölték volna azt az országot, ahonnan származik (pl.: Galícia).

Az 1828-as összeírásban Waldmann Józsefre vonatkozó rovatokban nincs sem fiú (filii), sem lány (filiae) gyermek sem feltüntetve. Ez azonban nem azt jelenti, hogy gyermektelen volt, mert az összeírtak nagy részénél ugyancsak pontatlanság miatt nem szerepel ilyen adat. Nem tudni viszont (hacsak nem ő és felesége), hogy ki lehetett az a két személy, akit a következő rovatban tüntettek fel:

„Personae Contribuentium utriusque sexus conjugate, aut non conjugate, inde ab expleto 18ro aetatis anno usque 60um inclusive” /A 18-60 év közötti családtagok száma/

Az 1827 és 1828 évi összeírásokból egy nagyon fontos következtetés vonható le: Waldmann József az 1827.-évi foglalkozás-összeírást közvetlenül megelőzően költözhetett be a településre, mert ha régebbi lakos lett volna, akkor nyilván nem tért volna ki a beköltözésének tényére az egyébként igen szűkszavú összeírás.

II.2.2.3. 1834-46 közötti zsidóösszeírások, és az 1846/47 évi rovásadó összeírás

Az 1834/35 és 1845/46 katonai években későbbi években tartott zsidóösszeírásokban Waldmann József családtagként szerepel. Az alábbi táblázatban az összeírások legfontosabb adatait adom közre:

Katotonai évek	Hitves	Fiai	Lánya	Testvér	Rokon	Szolga	Összes eltartott	Foglalkozás	Jövedelem Ft
1834/35	1	2	2	-	-	-	6	kézműves	30
1835/36	1	3	2	-	-	1	8	kézműves	10
1839/40	1	3	4	-	-	-	9	Koldus	-
1840/41	1	3	4	-	-	-	9	Koldus	-
1843/44	1	1	3	-	-	-	6	Házaló	Be: 8 Ki: 10
1844/45	1	1	3	-	-	-	6	Nincs	Be:10 Ki:11
1845/46	1	1	2	-	-	-	5	Nincs	Be:12 Ki:13

Megjegyzés: 1845/46 évben „harangozó” szerepel az észrevételek között, valószínűleg a református templomban végezte Waldmann József ezt a foglalkozást, ugyanis izraeliták nem használnak harangot, és a települést leginkább protestánsok lakták.

Az 1846/47 katonai évben tartott rovásadó összeírásban Waldmann Józsefnek volt már egy fejőstehene és egy nagy legelője. A foglalkozása már nem koldus, de nem jelzik pontosan, hogy micsoda. A megyei adója 2 Forint és 18 Krajcár volt.

/Forrás: 34562 mikrofilm 1828
34556 mikrofilm 1834-1841
34557 mikrofilm 1843-1846
Magyar Országos Levéltár/

A fenti táblázatból az alábbi következtetések és kérdések eredeztethetők:

1834/35 katonai év

Ha 1828-ban nem volt Waldmann Józsefnek gyermeke, akkor létezhet-e (a halvaszületett és hamar elhalt gyerekeket figyelmen kívül hagyva), hogy 1834/35 évekre (akkor élő) 4 gyermeke született, miközben tudjuk, hogy az 1831-évi kolerajárvány megtizedelte a lakosságot?

Figyelemmel arra, hogy általában 2-3 évente születtek gyermekek, a fenti 6-7 évben 2-3 gyerek születethetett volna, de a táblázat szerint mind életben kellett volna lenniük. A 4 gyermek születése elképzelhető, de ez inkább 10-12 évre valószínűsíthető, különösen, ha voltak elhalt gyermekek is. Mindebből az következik, hogy az 1828 évi összeírásakor már kellett lenni egy-két gyermeknek, akiket magával hozott (vagy akik később érkeztek), és itt született még néhány gyermeke.

Ezek szerint az 1821 év körül született Waldmann Ádám ebben az időszakban (1834/35) itt tartózkodhatott, egyike volt a két fiúnak, és kb. 13-15 éves lehetett.

1835/36 katonai év

Az iratokból az derül ki, hogy az elmúlt katonai évhez képest Waldmann József családjában (második feleségétől) született 1 leány, és hogy József felvett 1 szolgálót segítségül. Fontos látni, hogy a bevétel 2/3-val csökkent és ez előrevetítette a későbbi gazdasági hanyatlást. A vele élő fiúk: Ádám (1821), Herman (1825)*, Dávid (1833).

* Figyelemmel arra, hogy Herman személyére a későbbiekben is visszatérek, itt jelzem Ádám és Herman rokonságának bizonyítékait, melyek a két férfi gyermekeinek névadásában rejlenek. Ádám három feleségétől 15 gyermekét, Herman három feleségétől 18 gyermekét tartalmazza a táblázat.

Gyermek neve /Ádám gyermekei sorrendjében/	Ádám gyermekének születési éve	Herman gyermekének születési éve
Dávid	1850	1855
Bernát	1852	-
Márton / Áron	1853	1877
Fanni	1855	1885
Jakab	1859	1867
Móric	1862 és 1891	1860
Lajos / Lázár	1864	-
József	1876*	1871
Farkas	1878*	1874
Gábor	1881	-
Károly	1882	1879
Simon / Pál	1883	-
Mária	1887	-
Ignác	1888	-
Sámuel	-	1853
Eszter	-	1865
Debora	-	1869
Mihály	-	1872
Benjámín	-	1875 és 1887
Terézia	-	1878 és 1882
Regina	-	1880
Rozália	-	1889

Megállapítások:

- 1.) A férfinevekből (Ádám-13 gyermeke, Herman-11 gyermeke) 8 (!) azonos, még úgy is, hogy a héber neveket nem ismerjük. Ezek ismeretében az azonosság még nagyonbb is lehet. Figyelembevéve Herman fiúgyermekeinek a számát, a névazonosság 73%-os.
- 2.) A lánynevekben egyedül a Fanni név közös (nem tudjuk azonban a héber neveket), de ez sem véletlen, hiszen Józsefnek volt egy Fanni nevű lánya (1838-1879), illetve József unokahúga lehetett Goldberger Lipótné Waldmann Fanni (1820), aki 1848-ban még Miskolcon élt. (Valószínűleg Farkas lánya volt)
- 3.) *Figyeljük meg az azonos időben adott neveket*, ez később is fontos lesz a tanulmányban: **József és Farkas** nevű gyermekek /apjuk és nagybátyjuk/, Dávid /talán dédapa és nagybácsi/, Móric és Károly /nagybácsi/. * *Waldmann József (lásd később) 1871-ben, Farkas 1873-ban halt meg!*
- 4.) Ádám-Herman testvéri kapcsolatából hiányzó fiú és lány névadást kiegészíti Farkas fia Mihály (1817) névadási gyakorlata, aki az előbbieket unokatestvére volt, és korábban született gyermekei mindkettőjükénél, tehát feltételezhető, hogy pl. Ádám megpróbálta elkerülni azt, hogy egyidőben három azonos nevű gyermek éljen ugyanabban a családban. Példákon bizonyítva:
  - a) Ádámnak nem volt, Hermannak volt Sámuel nevű fia, és volt Mihálynak is (született: 1848)
  - b) Hermannak nem volt Ádámnak volt Mária nevű lánya, és volt Mihálynak is (született: 1845)
  - c) Ádámnak nem volt, Hermannak volt Eszter nevű lánya, és volt Mihálynak is (született: 1853)
  - d) Ádámnak nem volt, Hermannak volt Terézia nevű lánya, és volt Mihálynak is (született: 1857)

1839/40 katonai év

Valószínű, hogy 1836 és 1839 között Waldmann József elhagyta a települést (esetleg családja is), hogy szerencsét próbáljon máshol, tekintettel arra, hogy ezekben az években *nem szerepel az összeírásokban*. 1839-re 3 fia és 4 lánya élt vele együtt, azaz négy év alatt született és életben maradt 2 újabb lánya. Ebben a katonai évben tüntetik fel először olyan személyként, aki rendszeresen koldulásból tartja el a családját. Úgy vélem, hogy a koldus-állapot és a korábbi két évbeli távollét szorosan összefüggnek egymással, és egy szerencsétlenül végződött kereskedelmi próbálkozást tételez fel, vagy valami olyan eseményt, ami miatt Waldmann Józsefet szabadságától megfosztották.

1840/41 katonai év

A korábbi katonai évhez képest semmi nem változik, látható a nyomor, és az is, hogy Waldmann József továbbra is koldulásból „tartja el” a családját. Ebben az időben már négy lány van, akik közül hárman esetleg a következők lehetnek: Fanni (1838-1875), Márai / Sára (1840k.), Júlia (1836-42).

1843/44 katonai év

Nem tudni mi történt 1841/42-ben. Lehet, hogy Waldmann József a fiaival útra kelt szerencsét próbálni. *Nagyon fontos, hogy 1842/43-ban két fia is elhagyta a szülői házat.*

Ez az az időszak egyébként, amikor a számításaim szerint (1842) Waldmann Ádámot besorozzák katonának, és ez az az év, amelyben József atyja, Waldmann Márton Tállyán meghal!

Ádámokon kívül a másik fiú Waldmann Herman lehetett aki 1842-ben a sorozáshoz szükséges 17 életévét betöltötte, tehát hadrafogható volt. Ezt támasztja alá az is, hogy Herman első gyermeke 1853-ban született körülbelül akkor, amikor őt is (Ádámhoz hasonlóan) elbocsátották az aktív szolgálatból.

Lehet, hogy a fiúk eltávozásának következtében, vagy esetleg egy sikeres út miatt, *javul* a család gazdasági helyzete. Waldmann József házalásból él, veszteségesen, de már nem koldusként szerepel az iratokban. Mostanra kezdi elérni az 1835/36-os gazdasági helyzetet.

Az otthon maradt fiú, Dávid (1833) katonáskodását később, az Ádámra (1821) vonatkozó fejezetben ismertetem.

1844/45 katonai év

Stabilizálódni látszik a gazdasági helyzet, ugyan már nincsen megjelölve foglalkozás (lehet, hogy Waldmann József, aki kb. 50 éves ekkor, már nem dolgozik aktívan). Legnagyobb gondja bizonyára a még vele együtt élő 3 lányának kiházasítása lehetett. A jövedelem esetleg származhatott Waldmann Ádám zsoldjából is, amit hazaküldött, hiszen (ahogy azt előbb jeleztem) nincs foglalkozás megjelölve Waldmann József adatai között!

1845/46 katonai évbéli rovásadó összeírás

Sikeresebb év, a gazdasági helyzet javul (noha nem ismeretes előttünk, hogy volt-e és milyen infláció), egy lányát kiházasította (vagy elhalt), és mellékes keresetként a református templomban harangozó állást vállal.

Megjegyzés: A Waldmann József szempontjából „üres” összeírások közül csupán a 1838/39, évi összeírás nem maradt fenn, a többi összeírás fennmaradt, de bennük nem szerepel József.

II.2.3. Waldmann József feleségei

Waldmann Józsefnek két felesége biztosan ismert. Az első feleség Weisz Julianna, aki 1833 előtt halt meg, figyelemmel arra, hogy Waldmann Dávid (József harmadik, Tiszaigaron élt és felnőttkort megélt fia) 1833/34 évben született és ennek az anyjaként Brüll Sára van bejegyezve.

Valószínű, hogy Weisz Julianna az 1831 évi kolerajárvány áldozata lett, és az, hogy Szikszón született, ahogyan József bátyjának, Adolfnak (Ádám, Áron) Weisz Lina nevű felesége is. Valószínű, hogy a két Weisz lány testvérek voltak.

1874.06.15. napján Tiszabón megházasodik Waldmann Herman, aki (valószínűleg) Úny településen (Esztergom megye) születik 1812-ben és Klein Katalin. /Jászládányban laktak/ A bejegyzés szerint Herman apja József, anyja Rebeka. Más helyütt ez a Herman Lipót gyermekeként van megjelölve, és mivel Józsefnek valószínűleg a Miskolcon 1825-ben született Herman a fia, ezért ez a bejegyzés vagy hibás, vagy nem a mi Józsefünkre vonatkozik.

II.2.4. Waldmann József halála

A korábbiakban jeleztem, hogy az 1870-évi halotti esménnyel kapcsolatos feljegyzésem elveszett, ami azért különösen sajnálatos, mert 1870-től kezdve (lásd alább) elég sok „József” névadásra került sor a leszármazók között, míg korábban, 1850-től 1870-ig egyáltalán nem (!) fordult elő. Mindaddig, amíg az ellenkező be nem bizonyosodik, Waldmann József Mezőszemerén halt meg 1856.03.25.-én az 59. házhelyen, tüdőgyulladásban, 61 éves korában, valószínűleg egyik lánya és veje hazában.

József név adása József rokonságában (ami az 1870-évi halált valószínűsíti)

Megj.: József zsidó neve Izsák volt, ezért ez a név is számít!

a) Leszármazottai körében /# = első fia/

- # fia Ádám (1821) - # fia Dávid (1850) – # fia Izsák (1873)
- fia Bernát (1852-1852) elhalt
- fia Miksa (1853) - # fia József (1878)
- lánya Fanni (1855) ismeretlen helyre távozott férjével, nem ismertek az adatok
- fia Jakab (1859) - # fia Izidor – Izsó (1883) /talán a zsidó név Izsák lehetett/
- fia Lajos (1864) - # fia József (1889)
- fia József (1876) az apa nem adta szokás szerint a saját nevét a fiának
- fia Farkas (1878) csak lányai születtek
- fia Gábor (1881) # fia Imre (1915) lehet, hogy a zsidó név volt Izsák
- fia Károly (1882-1882) elhalt
- fia Simon Pál (1883-1974) gyermektelen maradt
- fia Ignác (1888-1888) elhalt
- fia Móric (1891-1944) - # fia Lajos Izsák (1918-2003)

Látható Ádám leszármazói között, hogy ahol fiúgyermek született 1870 után, ott mindig az első gyermek megkapta a nagypapa nevét.

- Fia Herman (1825) - fia József (1871)
- Fia Dávid (1833/34) - # Ignác (1872) héber neve valószínűleg Izsák
- fia József (1880)

Lánya Júlia (1842/46)- fia Rosentberg József (1871)

Látható, hogy az 1870-es évet átlépve mindenhol József névadás történik.

b) Testvérei leszármazói körében

Farkas (1784) – fia József (1834)

Adolf (1792) - fia Dávid (1842/44) – fia József (1870)

Ignác (1792 k.)? - fia Ignác (1824) – fia Bernát (1840) – fia Ignác (1877) valószínűleg a héber neve Izsák,
- fia József (1881)

Lipót (1785/90) - fia Herman (1813) – lánya Terézia (1858) – fia Klein József (1873)

Izrael (1795) - fia Jakab (1830/35) - fia József (1873)

Látható, hogy az 1870-es évet átlépve mindenhol József (Izsák) névadás történik.

Tekintettel arra a furcsa egybeesésre, hogy az

1856-ban meghalt Wi(!)ldmann József 61 éves volt halálakor

1870-ben meghalt Waldmann József 75 éves volt halálakor

„mindketten” 1795-ben születtek, ezért így vagy úgy, de a születés éve pontos!

c) Ádám családjában a névadással kapcsolatos egyéb érdekességek

A leszármazást igazolja Ádámnak (1821) első fiától, Dávidtól (1850) született első (és utolsó) életben maradt unokájának Izidornak (1881) leszármazói között névadás:

Izidor első fia (Ádám dédunokája) József (!) 1908.10.28.-án született*

második fia (Ádám dédunokája) Ádám (!) 1910.02.03.-án született

* Waldmann Ádám (1821) 1908.11.29.-én halt meg, tehát egy hónappal a dédunokája József születése után, így nem meglepő, hogy Izidor

- nem Ádám, hanem József nevet adta első fiának,

- második fiának viszont az Ádám nevet adta.

Mivel Izidor utolsó gyermeke 1912.11.21.-én született (Sándor), és a Dávid nevet egyik gyermeknek sem adta, feltételezhető, hogy apja Dávid (1850) eddig nem halt meg.

II.3. Waldmann Ádám Áron (Miskolc, 1821-Abádszalók, 1908.11.29.), a hatodik generáció

Ádám név jelentése: „Ember”

Áron név jelentése „Ihletett” és „Tisztánlátó”

Waldmann Ádám okozta a fejtörést számomra a kutatásaim során, és ő lett mindennek az origója: hozzá képest kutattam visszafele a múltban, és tőle kutattam a leszármazókat. Iránta érzett megmagyarázhatatlan tiszteletből és ragaszkodásból adtam fiam második nevének az ő nevét.

II.3.1. Waldman Ádám születési helye és ideje, gyermekkora

Ahogy azt Waldmann József történetének leírásakor bemutattam, Waldmann Ádám (valószínűleg) 1821-ben született Miskolcon. Tekintettel arra, hogy születési anyakönyve, házassági anyakönyvei nincsenek, összeírásokban nem szerepel, halotti anyakönyvében a születés helyére és pontos időpontjára vonatkozó bejegyzés nem található, születésének helyének megállapítására vonatkozóan az alább ismertetett. katonai iratát tudtam felhasználni. Gyermekkorával kapcsolatban közvetett módon a következőket tudtam megállapítani:

1. 1821-ben Miskolcon születik, valószínűleg Waldmann Farkas nagybátyja (1784-1873) házában,
2. 1821-1827 között Miskolcon él Waldmann Farkas háztartásában, atyjával és anyjával, valamint testvéreivel együtt,
3. 1827-ben atyjával, anyjával és testvéreivel Tiszaigarra költöznek, ettől kezdve a szabóságot atyjától tanulja,
4. 1831-ben meghal a kolerajárványban édesanyja, majd apja feleségül veszi a mostohaanyját 1832/33-ban,
5. 1833/35-között megszületik féltestvére, ezekben az években az apja szabóként dolgozik Tiszaigaron,
6. 1837-39 között családjával máshova költözött, de ez a próbálkozás nem járt sikerrel,
7. 1839-41 között teljes nyomorban él Tiszaigaron. Húsz éves, amikor elhatározza az akkor 17 éves Hermann nevű testvérevel, hogy otthagyják a szülői házat és katonáskodni mennek. (ez nyomban meglátszott a család következő évben tartott összeírása során bejegyzett adatokból)

II.3.2. Waldmann Ádám és a katonai szolgálat

A Magyar Országos Levéltárban B 751 sorszámú mikrofilmen a 115 fejezet 7 oldalán a következőket olvashatjuk, az iraton található rovatok elnevezése megrongálódott, így azokat valószínűsítjük:

A könyv címe: Az 1854/55 évben véglegesen elbocsátottak listája

Sorszám: 454

Állapota: szabados

Neve: **Waldmann Ádám**

Szolgálat helye: Hg. Thurn Taxis 50 gyalog 4

Születési helye: Miskolc

Járás: miskolci

Megye: Borsod

Elbocsátás: gyakorlatig

Megjegyzés: szabadságlevele kiadatott **4/II.854**

A gyűjteményben az elbocsátás és a megjegyzés rovatot több *helyen eltérő kézírással töltötték ki*, azaz biztos, hogy eltérő időszakban vezették be a bejegyzéseket. Ez azt jelentheti, hogy a „gyakorlatig” megjelölés a *tartalékos állapokra* utal, míg az elbocsátási bejegyzést később vezették be a nyilvántartásba. Ez azért lényeges, mert ellenkező esetben (a könyv főcíme értelmének ellenére) úgy is értelmezhető lenne: „szabadságlevele kiadatott, elbocsátva gyakorlatig”.

Waldmann Ádám sorozására vonatkozóan forrást nem találtam, ezzel szemben a szakirodalom áttanulmányozását követően a következőkben lehet Waldmann Ádám katonai szolgálatát összefoglalni. Az összefoglalást látszólag logikátlanul időben visszafelé fejtem ki, azonban ez a matematikai számítások miatt sokkal célravezetőbb, mintha fordítva járnék el:

1. 1848/49 évi Szabadságharcot követően a katonák kötelező szolgálati idejét 8 évre módosították és ezt követően 4 évig maradtak tartalékos állományban;
2. Sorozást általában 10 évente végeztek, és mivel sorozási iratokat találtam 1831 évből, feltehető, hogy 1841/42 év folyamán is végeztek sorozást;
3. **Mivel 1854 év elején bocsátották el, és 4 év tartalékos állományban kellett állnia, a tartalékos állomány kezdete 1849 év vége – 1850 év eleje.** (azaz a Szabadságharc bukása után)
4. Mivel a kötelező katonai **aktív szolgálati idő (elbocsátásakor) 8 év volt, ennek kezdete 1841 év vége – 1842 év eleje**, majd a vége 1849 év vége – 1850 év eleje.
5. A fentiek alapján Waldmann Ádám a következő (szolgálat alatt többször átszervezett) hadseregben szolgált, és feltételezzük, hogy az elbocsátó hadseregbe nem csupán áthelyezték, hanem abba sorozták is be:
  - 5.1. 1851.01.22. és 1854.02.04. között tartalékos állományban:
Hg. Thurn – Taxis Gyalogezred Nr.50 /k.k. Infanterie-Regimentes Nr.50/
  - 5.2. 1848-tól 1851.01.21. között előbb aktív majd tartalékos állományban:
Második Román Határőr Gyalogezred Nr.17 /Zweites Romanen-Grenz-Infanterie-Regiment Nr.17/
  - 5.3. 1842-től 1848-ig aktív állományban:
Második Oláh Határőr Gyalogezred Nr.17 /Zweites Walachen-Grenz-Infanterie-Regiment Nr.17/

Egyebek:

1. Zsidók Ferenc császár 1807-08-i újoncfelajánlási dekrétumainak kiadását követően voltak felvehetőek a hadseregbe. Nem kizárt ezért az sem, hogy Waldmann Ádám édesapja is katona volt valamikor, és őt követte a fia.
2. Sorozásra a 17 évnél idősebb 40 évnél fiatalabb férfiakat lehetett vinni, és Waldmann Ádám 1841/42-ben 17 évnél idősebb volt. Figyelembevéve azt, hogy 1908-ban 87 évesen halt meg, 1841-ben éppen 20 éves lehetett, mert születési éve 1821.
3. Hadseregbe kétféleképp lehetett bekerülni: önkéntesen, vagy sorozással (megyék, városok, uradalmak vagy magánosok által). Az országgyűlés a megyékre és városokra átlagos években tízévenként írta elő a hadsereg létszámának eléréséhez szükséges újonclétszámot, mely számot a megyék a községekre osztottak el. Ha előfordult az, hogy a tíz éves periódus alatt valamilyen rendkívüli körülmény folytán újoncpótlásra volt szükség, az egyes ezredeknek a hiány pótlásáról szabad (!) toborzással gondoskodtak.
4. Sorozás lehetett hivatalos, amikor sorshúzással döntötték el a korban megfelelő férfiak közül, hogy ki kerüljön állományba, és nem hivatalos, amikor erőszakkal sorozták be a

férfiakat. Az előbbi esetében vigyáztak arra, hogy egy családból csak egy férfit sorozzanak be*, az utóbbi esetben semmilyen korlátokat nem tartottak be.

*Rendeletre Heves Megyéből:

„Az országgyűlés megajánlása következtében a kettős vármegyének béke idejére 743, háború esetére újabb 531 újonczot kellett kiállítania. (1831. év 1. vmjkl.) A rendeknek csupán az volt a jogos kívánsága, hogy az újonczozás ezentúl ne erőszakos fogdosással, hanem sorshúzással történjék. Minden községben irassanak össze az alkalmas egyének s ezek közül sorshúzás útján választassanak az újonczok, úgy azonban, hogy **egy apának csupán egy fia vétessék be.** (1831. év 401., 600. vmjkl.)”

Ezzel kapcsolatban megjegyzem, hogy Waldmann József harmadik fia Dávid (1833/34) sorshúzás alapján került be a aktonasághoz (MOL B 544 mikrofilm), ez is valószínűsíti, hogy Ádám önkéntesen ment el katonának, különben nem kerülhetett volna (valószínűleg) sor Dávidra a kötelező sorshúzások alkalmával.

Waldmann Ádámmal kapcsolatban *nem állapítható meg pontosan*, hogy önként vagy hivatalos úton került be a hadseregbe, néhány tény azonban amellet szól, hogy önkéntes belépésről (vagy elhurcolásról) lehetett szó:

1. a hadsereg több megye távolságban volt Tiszaigarról, nem valószínű, hogy hivatalos sorozást tartottak volna ilyen távolságra,
2. Waldmann Ádám és öccse is nagyjából egyidőben tűnt el otthonról, és ha Hermann is katona volt, hivatalos sorozással nem vihették volna őket együtt el a szülői házból,
3. A hadbalépés oka az lehetett, hogy a megelőző években „koldusként” élő apjukat mentesítsék az ő eltartásuk terhe alól, és hogy a zsoldot hazaküldhessék a családnak. Waldmann József a következő években már nem koldusként szerepel az adóösszeírásban, hanem mint házaló, és anyagi helyzete javulni látszik.
4. Azt sem lehet kizárni, hogy a két fiú az apjukkal együtt volt úton a távoli megyében, és az ő tudtával csatlakoztak a hadsereghez, mert az 1841/42 katonai évben Waldmann József sem tartózkodik Tiszaigaron!

Megj.: Waldmann Hermann katonáskodásáról semmilyen bizonyíték nem áll rendelkezésemre, azt mindösszesen valószínűsíttem. Mivel Hermann története nem befoiyásolja a Ádám történetét, ezt a feltevést megengedtem magamnak.

Megj.: A hatósági újonczozást egy orvos, egy tiszt és egy katonasebész végezte. A katonai szolgálatra alkalmas újoncot, a tiszt azonnal felavatta, beöltöztette és nem engedte el. Újoncként azt lehetett besorozni, aki legalább a 162 cm magas volt, metszőfogai épek voltak, azért, hogy a kettesével papirosba szerelt töltényt szét tudja harapni.

Az a kérdés, hogy hogyan került Waldmann Ádám Tiszaigarról (vagy Miskolcra) Naszódra, a sorozási központba és amely állítólag kizárólag a hozzá tartozó 44 határőrtelepülésről sorozott, nem válaszolható meg. A Tiszaigartól légvonalban is minimum 300 km távolságra lévő Naszód Beszterce-Naszód Megyében található, Erdély keleti határvidékén, és Bukovinát határolja le. Körülötte a Radnai Havasok találhatóak.

Mivel 1927-ben elégték a Naszód és Óradnai hitközségek anyakönyvei, nincs mód arra, hogy megvizsgáljuk, Waldmann Ádám első feleség esetleg onnan származott-e vagy sem. 1851-től kezdve Szilágysomlyó lett az Nr.50 gyalogezred toborzókerületi központja, de ennek iratai sem találhatóak.

Az ezredtörténetben Waldmann Ádámra utaló adatok nem találhatóak, de ez nem meglepő, mert a történet általánosságokat sorol fel csupán. Úgy tűnik, hogy Waldmann Ádám nem szenvedett jelentős sebesülést (vagy azt nem jegyezték fel), mert erre vonatkozó utalást sem találtam.

A fenti hadseregről a következőket érdemes még tudni:

- a.) 1762 és 1851 között nincs tulajdonosa, azaz külön személynév alatt nem található meg a nyilvántartásokban, 1851-től herceg Thurn-Taxis Hannibal „tulajdona” volt, és ezen a néven szerepelt (lásd pl.: Waldmann Ádám elbocsátó bejegyzését).
- b.) 44 településről sorozták be katonákat ebbe a hadseregbe.
- c.) 1848/49 Szabadságharc során a magyarok ellen folytatott harcokat osztrák oldalon (minden bizonnyal ez az oka annak, hogy Waldmann Ádám nem beszélt erről fiainak később).
- d.) Waldmann Ádám a következő csatákban vehetett részt:

<i>Időpont</i>	<i>Település, azaz a csata neve, helye</i>
1848.10.30.	Sárpatak
1848.10.31.	Vajdaszentiván
1848.11.01.	Szászregen
1848.11.10.	Dés
1848.11.13.	Szamosújvár
1848.11.16.	Szamosfalva
1848.11.24.	Dés
1848.12.18.-19	Csucsá
1848.12.19.-20	Szurduk
1848.12.22.	Kazolna
1848.12.22.	Dés (híd)
1848.12.26.	Bács (Kisbács)
1849.01.02.	Beszterce
1849.01.05.	Dorna-Vátra
1849.01.21.	Nagyszeben
1849.01.31.	Nagycsúr
1849.02.04.	Sóvár
1849.02.07.	Szászváros
1849.02.09.	Piski
1849.02.06.	Marosény
1849.02.18.	Királynémeti
1849.02.26.	Borgó
1849.03.02.-03.	Kiskapus
1849.03.21.	Felsőtömös
1848 dec.-1849 szept.	Gyulafehérvár

Források:

1. Friedrich Wilhelm Ludwig: Gesichte des k.k. Infanterie-Regiments Nr.50., Wien, 1882, 251-420 o.
2. Major Alphons Freiherrn von Wrede: Gesichte der k. und k. Wehrmacht, Wien-1898, I. kötet 465-469 o. Wien-1903, II. kötet 307 o.
3. vit. uzsoki Szurmay Sándor: A magyar gyalogság, a magyar gyalogos katona története (104, 147-164 o.)
4. Liliane und Fred Funcken: Historische Uniformen 19-Jahrhundert (133-134 o.)
5. Kasperkowitz: Dislokations-Verzeichnis des k. u k. Heeres und der k. u k.. Marine, 1649-1914 (1969).

II.3.3. Waldmann Ádám házasságai és gyermekei

II.3.3.1. Előszó

1992-ben, amikor családom kutatásába fogtam, csak annyit tudtam, hogy „névadó” ükapám Ádámnak hívták, és hogy Dédapám, Móric a legkisebb gyermeke volt. 1996 és 1997 években a Magyar Országos Levéltár mikrofilmjeinek tüzetes átvizsgálása az előbb említett egyszerű családi leszármazát érthetetlenül bonyolulttá tette, majd halvány reményt láttam abban, amikor három évnyi kutatás, levelezés után megtaláltam Abádszalókon Ádám halotti bejegyzését (1908), amelyből kiderült, hogy hetven éves volt, amikor a Dédapám megszületett...

A jelen fejezet nem jöhetett volna létre, ha a „Bizonyítvány” 2004 tavaszán véletlenül elő nem kerül Ádám egyik lány dédunokájának iratai közül. Ez az az irat, amellyel sok leszármazó 1769-ig biztosan visszavezetheti családfáját Waldmann-ágon.

II.3.3.2 A bizonyítvány

„Másolat az 1 P.bgü eredetiről.

B i z o n y í t v á n y

498/1938. szám

Schück Mór alulírott kerületi főrabbi ezennel hivatalosan bizonyítom, hogy a hivatalom által 491/1938. ikt.sz. alatt kiállított, a tiszabádszalóki izr. Hitközség születési anyakönyvének I. kötet 5. lapján 1254,64,64,0003 szám alatt bejegyzett tételéről kiállított születési anyakönyvi kivonatban szereplő Waldmann Áhron és Braun Julianna házasságából 1864. évi február hó 18. napján Abádszalók községben született Waldmann Lajos azonos a tiszabói orth.izr.anyakönyvi kerület anyakönyvvezetője által 54/1938.ikt.szám alatt kiállított, B. kötet 4. lapszám alatti házassági anyakönyvi kivonatban vőlegényként feltüntetett Waldmann Lajossal. A keresztnévben szereplő eltérés onnan ered, hogy a házasságkötés bejelentésekor nevezett nem a születési anyakönyvi kivonatban szereplő „Lajos” héber nevet mondta be, hanem az ennek megfelelő „Lajos” magyar nevet. Ugyanígy Waldmann Lajos édesatyja a születési anyakönyvi kivonatban szereplő „Ahron” héber hangzású név helyett az ennek megfelelő „Ádám” magyar nevet jelentette be a neve gyanánt. Ezen tények valóságos megállapítást nyert az 54/ikt.1938.sz. alatt kiadott házassági anyakönyvi kivonat* adataiból, egybevetve azt a születési anyakönyvbe bejegyzésnél bejelentett és alapul szolgáló adatokkal.

Egyben bizonyítom azt is a bemutatott, s Tiszaigar község előljárósága által 588/1938.sz.alatt kiállított községi bizonyítvány** és az anyakönyvi hivatalban elfekvő adatok alapján, hogy a házassági anyakönyvben tévesen van Waldmann Lajos anyjának neve „Schwarcz Hanna” néven feltüntetve, nevezettnek anyja Braun Julianna volt. A téves bejegyzés oka az, hogy Waldmann Lajos atyjának Waldmann Ádámnak három felesége volt: először Braun Julianna, majd Kóhn Fáni, végül Schwarcz Hanna, s a házasságkötés idejében Waldmann Ádám Schwarcz Hannával volt nős, ezért tévedés folytán került az akkor életben lévő feleség születési neve a vőlegény anyjának neve helyett.

Fenti tények megerősítésére jelen azonossági bizonyítvány aláírással és hivatali pecséttemmel ellátva kiadtam.

Karczag, 1938. évi október hó 18.

Schück Mór s.k. ***

Ker. főrabbi anyakönyvvezető

P.H.

”

* 54/1938 iktatószámú, Tiszabőn 1938. április hó 27. napján Steiner József anyakönyvvezető helyettes által kiállított okirat, amely az 1888. augusztus hó 21. napján Tiszaburán megkötött és a tiszabói izraelita hitközség házassági anyakönyvébe bejegyzett, Waldmann Lajos (Tiszaszalók) és Braun Cilli (Sebeskellemes) házasságáról lett kiállítva. Valószínű, hogy a fentemlített házassági anyakönyvi kivonat és az egyéb okiratok ellentmondásai miatt adta ki a fentiekben közreadott „Bizonyítványt” a karcagi kerületi főrabbi.

**Sajnos nincs meg az 588/1938.sz. alatti, tiszaiigari községi bizonyítvány, így nem tudhatjuk, hogy mire vonatkozott pontosan.

*** Schück Mór (1874-1940)

II.3.3.3. A téves bejegyzésekről kiadott bizonyítvány tévedései (előzményekkel, összefoglalással)

II.3.3.3.1. A bizonyítvány jelentősége

A gépelt, aláíratlan másolatban fennmaradt „Bizonyítvány” az egyik legfontosabb családi okirati emlék (*egyetlen, pótolhatatlan példányban maradt meg*), mert annak ellenére, hogy tartalmilag bizonyíthatóan hibás, mégis végérvényesen bizonyítja azt (a kutatómunkával csak vélelmezett, nem bizonyítható tény), hogy **Waldmann Ádámnak három felesége volt.**

II.3.3.3.2. Előzmények

A kutatás elején hosszú évekig gondot jelentett az, hogy annak ellenére, hogy Tiszafüreden 1840-től vezették az anyakönyveket, Waldmann Ádámmra (pontosabban Áronra !) vonatkozó bejegyzés 1852-ig nem találtam bennük, noha - a Waldmann család Tiszaigaron élt, és ekkor Tiszafüreden (is) anyakönyvezték a tiszai

eseményeket,

- és Waldmann Ádám 1850 körül már harminc éves volt, és ebben a korban és életkorban az ortodoxok (és mások) már 18-20 éves korukban megházasodtak.

A kérdés tisztázását elősegítő iratra a korábban említett katonai iratok áttanulmányozása során bukkantam, melyből kiderült, hogy Waldmann Ádám 1850-ig „elfoglalt” volt, katonáskodása miatt nem születhetett neki gyermeke.

II. 3.3.3.3. A házasságok és gyermekek

Első Házasság: Klein (Schwarz) Hanna (1820/35-1888.08.21., esetleg 1984.06.11. után)

Amint azt a fentiekben láthattuk, Waldmann Ádám 1849 év végén és 1850 év elején válhatott tartalékos szolgálatú határórré. A házasságát ezek szerint (ha azt az aktív szolgálata alatt nem kötötte volna meg) 1849 év végén, 1850 év elején megkötötte. Ebben az időszakban még nagyon pontatlan volt az anyakönyvezés Heves-Borsod megyékben, általában 1855-től kezdődik az anyakönyvezés. Az is lehetséges, hogy feleségét máshonnan hozta magával, például Naszód megyéből.

Az alább látható táblázat adatai házassági és születési anyakönyvi kivonatokból származó adatokból áll.

Gyermek neve Waldmann	Születési idő	Apa neve Waldmann	Anyja neve	Születési hely
Dávid	1850	Áron *	<u>Klein Hanna</u>	Poroszló/Egerszalók/ Mezőkövesd/Egerlövő
Bernát / Bernard	1852.07.09.	Áron	<u>Klein Hanna</u>	Tiszaigar
Márton/Áron/ Miksa	1853.08.17.	Áron**	<u>Klein Hanna</u> <u>Schwartz(er) Hanna</u>	Tiszaigar/Tiszabura/ Jászkisér

Jól látható, hogy az apa neve hol Áron (Aaron), hol pedig Ádámként szerepel.

* Waldmann Dávid születésének időpontja a házassági bejegyzéséből kerül visszszámításra, mivel sem születési bejegyzése, sem pedig halotti anyakönyve nincsen meg. Ez utóbbi lehet, hogy azért hiányzik, mert egyik vejével (Grósz Móric) Amerikába vándorolt ki.

** Schwarzer Hanna anyaként Waldmann Márton 1894.06.11.-i házassági anyakönyvében szerepel.

Második Házasság: Braun Júlia (1826/27-1875.01.18.)

A házasságkötés helye itt is ismeretlen, ahogy Braun Júlia származási helye is az.

A második feleség halotti anyakönyvébe a származási helye németül „ismeretlen”-ként lett megjelölve, sőt a férj neve helyett (!) csak azt írták be németül, hogy „a szabó felesége”.

A legvalószínűbb időpont Waldmann Márton 1853.08.17.-i születése, és Waldmann Fanni 1855.06.25.-i születése előtti 7 hónappal lezárult időszak, azaz 1853 augusztus – 1854 decembere közötti időszak. (A házasságból a megkötésétől számított 7 hónapon belül született gyermek törvényes, rövidebb idő eltelte esetén törvénytelen)

Ez az időszak még mindig az anyakönyvezés megindulásának ideje.

Fanni	1855.06.09.	Ádám	Braun Juli/Kati/Száli/Cecil	Tiszaigar/Tiszaszalók
Jakab	1859.12.17.	Ádám	Brill/Brüll Cili *	Tiszaszalók
	1859.12.17.	Áron	Braun Juli / Spitzer Fáni **	Tisza-abádszalók
	1859.12.17.	Ádám	Klein .... Si***	Tiszabura
Móric	1860	Ádám ****	Braun Juli	Tiszaszalók
	1862.02.09.	Áron	Braun Juli/Kati/Sali	Abádszalók/Tiszaszalók
László v. Lázár	1864.02.18.	Áron *****	Braun Juli (2x)	Abádszalók
Lajos	1864.06.20.	Ádám	Schwartz Hanna *****	Abádszalók/Tiszaszalók

Látható ebből a táblázatból is az Ádám-Áron variációnak a tartóssága.

*Brüll (Brill) Cecil anyaként való megjelölése figyelmetlenségből származhatott, mivel a településen sok Brüll (Brill) élt, és Braun Cecil helyett véletlenül Brüllt anyakönyveztek. A „három anyából” már azért is biztosan Braun Júlia a helyes adat, mert az ő halotti bejegyzése előkerült, a többieké viszont nem.

** Waldmann Jakab anyaként egy anyakönyvben Spitzer Fáni van feltüntetve. Ez a megjelölés nyilvánvalóan téves, mivel ez a hölgy a felesége volt Jakabnak!

*** Jakabnál érdekes az, hogy az első feleség nevére is (!) anyakönyveztek egy helyen. Az az anyakönyv, amelyben az anyát „Klein ...Si” nek írták be, szakadt és romlott állapotú.

**** Waldmann Mór házassági anyakönyvi kivonatában az apa Ádám, míg születésénél Áron

***** Waldmann Lázár / László /Lajos gyermeket két különböző időpontra anyakönyveztek. Valószínűbb, a februári időpont.

***** Schwarz Hanna Waldmann Lajos 1888.08.21. -i házasságkötésekor szerepel anyaként.

Harmadik Házasság Kohn Fanni (1843/46-1928.05.17.)

A házasságkötés helye és ideje az előző kettőhöz hasonlóan ismeretlen.

A házasság vélt időpontjának számítása:

a) Waldmann Ádám második felesége 1875.01.18.-án halt meg,

b) Kötelező gyászidő a zsidóknál házastárs elvesztése esetén 90 nap /1875.04.18./

c) Waldmann Ádám harmadik házasságából született első gyermeke 1876.12.22. napján született.

d) Törvényes a gyermek, ha a házasságkötéshez képest 7 hónapra születik.

A legvalószínűbb időközt a második feleség halála alapján tartott kötelező gyászidő lejárt és a harmadik házasságból feltételezetten 7 hónapra született első gyerek fogantatásának időpontja közötti időpont, azaz: 1875.04.18. és 1876.05.22. közötti időszak. (pl.: ha 9 hónapra született, akkor 1876.03.22., tehát benne van a időkörben)

A házasság nagy valószínűséggel Szikszón kötött, mivel minden létező anyakönyvet megnéztem és sehol sincs meg a bejegyzés. A távoli és közeli környéken egyedül a szikszói anyakönyvek semmisültek meg, így azokat nem lehet kutatni. Szikszó mellett szól az is, hogy a Waldmannok a Weisz feleségeiket generációkon keresztül Szikszóról hozták.

József	1876.12.22.	Ádám	Kun Fanni	Mezőkövesd
Farkas	1878.11.27.	Ádám	Kohn Fanni	Mezőkövesd
Gábor	1881.01.06.	Ádám	Kohn Fanni	Mezőkövesd
Károly*	1882.07.06.	Ádám	Kohn Fanni	Mezőkövesd
Simon Pál	1883.08.10.	Ádám	Kohn Fanni	Mezőkövesd
Mária**	1885.06.24.	Ádám	Kohn Fanni	Ónod
Ignác	1888.07.22.	Ádám	Kohn Fanni	Miskolc
Móric	1891.09.16.	Ádám	Kohn Fanni	Miskolc

Érdekes, hogy Kohn Fannival kötött házasságból született minden gyermeknél az apa neve: Ádám.

*Károly Szihalmón halt meg, ebből az következik, hogy a család (átmenetileg) itt élt, mielőtt átköltözött volna Nagytályaára.

** Waldmann Mária születési helye és pontos kalandos körülmények között derült ki. Mária születési éve egyetlen helyen szerepelt „hivatalos forrásban”, mégpedig: Dr. Szilágyi-Windt László: Az újpesti zsidóság története Tel-Aviv, 1975. (ugyanezzel az adattal szerepel a mártírok tábláján az újpesti zsinagógában özv. Weisz Emmanuélé néven). Az újpesti általános közigazgatási iratok vezettek nyomra (lásd lányainak a M.kir Áll. Gyermekekmenhely iratai), majd ezen a nyomon haladva megtaláltam a születési bejegyzését Ónodon, de itt is logikai és más vizsgálatnak kellett követnie, míg a megtalálás tényét kimondhattam. 1885-ben Ónodon ugyanis csak EGY Mária nevű lánygyermek született, és csak EGY gyermeknek volt Kohn Fanni az anyja, ez pedig az előbbi Máriáé volt. A gondot az okozta, hogy az apa nevéhez Goldmann Ábrahámot (!) írták be. Ilyen nevű házaspárnak azonban sem előtte, sem utána nem, születtek gyermekei, és nem is házasodtak Ónodon, noha sok Goldmann élt a községben. Az történhetett, hogy az átutatóban lévő (ismeretlen) Waldmann Ádám apa helyett a bementéskor Goldmann-t mondtak be. Súlyos tévedés, de hosszú évek munkájával meg lehetett oldani Mária születésével kapcsolatos rejtélyt.

II. 3.3.3.4. A bizonyítvány tartalmi tévedései

A bizonyítványt ezt állítja:

„...A téves bejegyzés oka az, hogy Waldmann Lajos atyjának Waldmann Ádámnak három felesége volt: először Braun Julianna, majd Kóhn Fáni, végül Schwarcz Hanna, s a házasságkötés idejében Waldmann Ádám Schwarcz Hannával volt nős, ezért tévedés folytán került az akkor életben lévő feleség születési neve a völegény anyjának neve helyett.....”

Úgy gondolom, hogy a bizonyítvány itt leplez valamit, mivel a korábbiakban bemutatott leszármazási táblázatokból nyilvánvalóan kitűnik, hogy

- a) az első feleség nem Braun Julianna, hanem Klein-Schwarz Hanna,
- b) a második feleség nem Kohn Fanni, hanem Braun Julianna,
- c) a harmadik feleség nem Schwarz Hanna, hanem Kohn Fanni.

Mivel az igazolást kiállító rabbi nagy tekintélynek örvendett, és a bizonyítvány kérelmezője (aki valószínűleg Lajos egyik gyermeke lehetett) *pontosan tudta, hogy nem lehet helyes a feleségek sorrendje (ebben az időben a harmadik és második ág néhány leszármazója tartotta egymással a kapcsolatot)*, úgy vélem, hogy a rabbi tévedésben volt a bizonyítvány kiadásakor, a kérelmező pedig a maga számára megnyugtatóan rendezett egy nyugtalanító ügyet. Nem szabad elfelejteni, hogy 1938-ban olyan időköt éltek, hogy a törvényes származás és a magyar állampolgárság a magánszemélyek viszonylagos biztonságát jelentették. Így ha véletlenül az került volna bizonyításra, hogy a leszármazó nem törvényes, és így nem is magyar állampolgár, az végzetes lehetett volna a bizonyítvány kérelmezője számára, mert lehetséges, hogy Braun Julianna nem minősült magyar állampolgárnak

Lajos bátyja Jakab (+1934), 1920-25 között Karcagon hitközségi elnök volt, tehát befolyásos és ismert ember, akit a főrabbi személyesen ismert, és vélhető jó viszonyuknak adózva állította ki az igazolást.

Emlékezzünk a korszakra: 1938. évi XV. törvénycikk "a társadalmi és gazdasági élet egyensúlyának hatékonyabb biztosításáról" (ún. I. zsidótörvény) 1938. május 29.-én lépett hatályba. Az igazolás 1938. október 18.-án kelt!

Nem elhanyagolható megjegyzést tesz a „Karcagi Izraelita Hitközség Ifjúsága” a „Schück Mór Emlékkönyvben”^{*} a rabbi halálával kapcsolatban. Azt írják, hogy a rabbi abba betegedett meg (és végül mintha ezért is halt volna meg), mert a szíve nem bírta azt a sok különféle igazolást, amit a vézskorszak előtt a rémült zsidók tőle kértek....

^{*}/Karcag – 1941, Kertész József Könyvnyomdája/

II. 3.3.3.5. Gyermek állampolgársága és törvényes házasság

Az 1879. évi L. törvény „a magyar állampolgárság megszerzéséről és elvesztéséről” 3. §-a szerint az állampolgárság *leszármazás* útján szerzhető meg törvényesítés, házasságkötés és honosításon kívül.

„Leszármazás által megszerzik a magyar állampolgárságot a magyar állampolgár törvényes gyermekei és magyar állampolgárnő törvénytelen gyermekei mindkét esetben akkor is, ha a születés helye a külföldön van.”

Mivel ez a jogszabály hatályos volt 1880. január 8-tól 1949. február 1-ig, magában foglalja mind a bizonyítvány kiállításának időpontját, mind pedig Waldmann Lajos házasságkötésének időpontját is (1888), és ami a legfontosabb: e házasságból született gyermekek születési időpontjait is.

Erre később visszatérek.

II. 3.3.3.6. A kérdés

Ha az első feleség (Klein-Schwarz Hanna) még élt a harmadik feleség (Kohn Fanni) ideje alatt, akkor Waldmann Ádám

- elvált volna az első feleségétől, majd a második felesége halála után elvette a harmadikat? *Waldmann Ádám a beth din határozatával és a válólevél átadásával elválhatott az első feleségétől.*
- kettős házasságban élt volna? *Ez mind a zsidó, mind pedig a civil jog szerint kizárt.*
- első házassága érvénytelen lett volna? *Lehetséges, hogy érvénytelen házasságából törvényesen anyakönyvezték be a gyermekeket, és a második feleség tulajdonképpen nem is második, hanem első feleség.*

Másképpen: mit leplezhetett a bizonyítványban adott törvényerejű igazolás?

A kérdés kifejtését a később adom elő.

II.3.3.3.7. Zsidó házasságkötés szabályai 1849-1885 között (az akkor hatályos, és későbbi szabályok ismeretében)

Forrás:

Dr. Stein Artur: A zsidók érvényes házasságkötésének alakai

Megi.: Dr. Stein Artúr anyja Schüick Antónia volt, tehát valószínű, hogy rokona volt Dr. Schüick Mór főrabbinak, akinek a halálára írt emlékkönyvben (is) szerepel a forrásként jelölt mű.

Sztehlo Kornél: A házassági elválás joga

Fontosabb jogszabályok és rövidítéseik

II. József 1786. március 06-i nyíltparancsa	- Parancs
Osztrák Polgári Törvénykönyv (1853)	- Optk.
15.940. sz. udvari kancelláriai rendelet (hatálya: 1863. november 02.-1895. október 1.)	- Rendelet
1924./1885 sz. vallás-és közoktatásügyi minisztérium rendelete (1886. január 01.)	- Vm. rendelet
1894. évi 31. törvény a polgári házassági jogról (hatálya: 1895. október 01.-től)-Házassági törvény	- Házassági törvény
41.040/1896. sz. m.kir.belügyminiszteri rendelet	- Bm. rendelet
1878. évi V. törvény a Büntető törvénykönyv	- Btk

A 'Rendelet' előtti időszakban hatályos szabályok (1863 előtt)

Mivel Waldmann Ádám a Szabadságharc ideje alatt (vége felé) 1849-körül házasodott először, ezért meg kell vizsgálnunk a zsidó anyakönyvezés megindulását megelőző időszak szabályait.

1786-tól 1853-ig terjedő időszak

A „Parancs” nem terjedt ki a zsidókra, ezért a zsidó házasságokat a zsidó egyházi jog szerint kell megítélni. Azt, hogy a „Parancs” miért nem terjedt ki a zsidókra, nagyon röviden a következőkben lehet összefoglalni:

- maga a „Parancs” soha nem említi a zsidókat, sem a rabbikat, noha a papot (római katolikus), a lelkipásztort (protestáns), és a pópát (görögkeleti) megemlíti;
- a fentemlítettek (pap, lelkipásztor, pópa) kötelesek voltak anyakönyvet vezetni, míg a zsidók 1851 után, de még inkább 1863 után voltak csak kötelesek erre;
- a házasságot vasárnap kellett kihirdetni, ez lehetetlen a zsidó egyházi jog szerint (zsidóknál három egymást követő szombatn kellett kihirdetni);
- a „Parancs” rendelkezik arról, hogy mi a helyzet akkor, ha a jegyesek más-más egyház hívei. Mivel akkor zsidó-keresztény házasság nem volt köthető, ezért házasulók más-más egyházai is csak keresztény egyházak lehettek.
- A „Rendelet” (1863) nem említi meg, hogy a „Parancs” kiterjedt volna a zsidókra, ezzel szemben megemlíti, hogy az 1827. évi 23. törvény és az 1840. évi 29. törvény vonatkoztak a zsidókra

1853-1861 közötti időszak

Az Optk. hatályba léptető rendelkezése kimondja, hogy az Optk. házassági szabályai a zsidókra nézve is kötelező. Ez a rendelkezés tehát ebben az időszakban érvényben volt, és elvileg az ezen időszak alatt megkötött zsidó házasságoknál is be kellett tartani. A mi szempontunkból ez az időszak a sorsdöntő időszak, mivel Waldmann Ádám Braun Juliannával kötött házasságkötése Waldmann Márton 1853.08.17.-i születése, és Waldmann Fanni 1855.06.09.-i születése között következett be.

Mivel nem található ez a házassági bejegyzés, lehetséges, hogy ennek az az oka, hogy Waldmann Ádám ugyan zsidó módon elvált első feleségétől, de az Optk. szerint nem, és ezért nem is kötött (nem köthetett) az akkori állam szabályai szerint új házasságot, csak a zsidó jog szerint. Lehetséges, hogy ez az oka annak, hogy ez a házasság nincs bejegyezve anyakönyvbe.

1861-1863 közötti időszak

Nagyon érdekes esemény történt a szempontunkból az 1861. évi országbírói értekezleten. Az értekezlet egyik feladata volt határozni az Optk. hatályáról, és úgy döntöttek, hogy *nem ismerték el annak (házassági) szabályait Magyarországon, tehát az Optk-t úgy kellett tekinteni, mintha soha nem lett volna érvényben!* (tehát: 1849-1861 évek közötti rendelkezések közül csak azok voltak hatályosak, amelyeket az értekezlet elismert annak)

1861 és 1863 közötti időszakra vonatkozóan nincs ismeretem, hogy voltak-e külön szabályok, ezen időszak egy átmeneti rövid időszaknak tekinthető.

Nem tudom, hogy Waldmann Ádám értesült-e a fejleményről, mert elvileg ezek alapján (ha a válását igazolni tudta) utólagosan bejegyeztethette volna a házasságát Braun Juliannával.

A „Rendelet” hatálya alatti időszak (1863. november 02.-1895. október 1.)

A fentiek alapján a „Rendelet” hatálybalépéséig megkötött zsidó házasság akkor volt érvényes, ha az a zsidó egyházi jog szerint érvényes volt.

A zsidó jog szerint kötött házasság mindig rituális házasság, függetlenül attól, hogy a rabbi, metsző vagy laikus előtt kötött, tekintettel arra, hogy *a zsidó jog szerint házasságkötést végezhet bárki, aki zsidó férfi!*

A „Rendelet” (különös tekintettel a megelőző időszak viszontagságaira) úgy rendelkezett, hogy *a házasság anyakönyvezése nem érvényességi kelléke a zsidók házasságának!*

Ebből pedig az is következik, hogy Waldmann Ádám első és második házassága akkor is érvényes, ha arról nincsen házassági anyakönyv felvéve!

Ezt egyébként ezt bizonyítja

- hogy a megkötött házasságot utólag lehet anyakönyvezni.;
- a m.k.belügyminiszter 4499/1897. évi rendelete szerint a házassági anyakönyvezés nem előfeltétele a házasságnak, hanem csak azt tanúsítja, és közhitelessé teszi.

A „Rendelet” azonban szűkítette azoknak a körét, aki előtt házasságot lehetett kötni: a házasságot az illetékes rabbi, vagy vallásanító előtt volt megköthető, tehát a „Rendelet” hatálybalépése után a metsző (sakter) előtt kötött házasság nem minősült érvényes házasságnak. Ezt támasztotta alá a „Bm rendelet” is.

Ez azért is érdekes, mert, Waldmann Ádám harmadik fia Márton (Áron/Miksa) /1853-1895/ sakter volt.

A fentiek alapján azt lehet mondani tehát, hogy a zsidó egyházi jog és rítus alapján érvényesen megkötött házasság a „Házassági törvény” hatálybalépéséig (1895. október 01.) érvényes volt, kivéve, ha azt sakter előtt kötötték.

Mivel azonban (!) a „Bm. Rendelet” szerint a házasságot az illetékes rabbi vagy vallástanító (vallásoktató) előtt kellett megkötni, ám az erre vonatkozó szabályokat a „Vm. Rendelet” (1886. január 01.) határozta meg, **1886. január 01-ig bárki előtt kötött érvényes rituális házasság érvényesnek volt tekintendő (még, ha sakter előtt kötötték, akkor is)** Ez számunkra azért nagyon fontos, mert lehet, hogy Waldmann Ádám harmadik házasságát (az előzmények miatt) sakter előtt kötötte, és ezért nincs bejegyezve a házassági anyakönyvbe, mert a rabbi megtagadta azt Tiszapalkonyán.

Kettős házasság

A Btk. /251. §/ szabályozta azt a bűncselekményt, ha valaki érvényes házasságban lép ismét házasságra (vagy ilyennel köt valaki –nem házas- házasságot). Ez a probléma látszólag csak Schwarz Hanna – Braun Julianna vonatkozásában (mint első és második) feleségek között, azonban valójában éppen úgy érinti Waldmann Ádám Kohn Fannival (harmadik feleségével) kötött házasságát is, tekintettel arra, hogy ha Braun Juliannával kettős házasságban élt volna, annak halála után kötött újabb házasságával ismét kettős házasságba lépett volna, mivel minden bizonyíték arra mutat, hogy Schwarz Hanna 1888-ban (talán még 1894-ben is) élt, így életben volt még Waldmann Ádámnak Kohn Fannival 1875/76-ban kötött házasságakor is.

A Btk. (1878!) két évvel a harmadik házasság megkötése után úgy rendelkezett, hogy a házasság érvényességét, fennállását az egyházjog szerint kell elbírálni. Mivel (a korábbiak szerint) a zsidó egyházjog szerint bárki zsidó férfi előtt kötött házasság érvényes, csak illetékességi szabályok érinthették Waldmann Ádám házasságkötéseit. Azonban azt is láthattuk, hogy 1886. január 01-ig (azaz tíz évvel a harmadik házasság megkötése után) nem lehetett illetékes személyeket találni, mert ezek nem voltak kijelölve, tehát *bárhon és bárki előtt köthettek házasságot a felek!*

Törvényes származás

Az 1851. július 04-i helytartótanácsi rendelet 14.§-a a helyi, kerületi és megyei hatóságoknak írta elő, hogy a zsidó anyakönyvezést ellenőrizze, és a „Rendelet” is ilyen szellemben rendelkezett. Logikus azt gondolni, hogy a házasságot kötőket semmilyen hátrány nem érheti akkor, ha

- az anyakönyvvezető elmulasztotta az anyakönyvezést,
- a felügyelő szerv nem gyakorolta a felügyeleti jogait,

tehát ilyen esetben, érvényes rituális házasságból született leszármazók törvényes származása sem vonható kétségbe.

Ez annyira igaz, hogy a különféle jogszabályok az 1890-es években mind úgy rendelkeztek, hogy egy anyakönyvbe bejegyzett házasság mindaddig érvényes, amíg annak ellenkezőjét bírói ítélet meg nem állapítja. Jelenthette ez azt is, hogy Waldmann Ádám nem vált volna el első feleségétől, de mivel ez ellen senki nem emelt panaszt bíróságon, ezért minden gyermek törvényes maradt?

Összefoglalva azt mondhatjuk, hogy aki születési anyakönyvi kivonattal (és ilyennel csak az első gyermek nem rendelkezett a mai ismereteink szerint, mert akkor még nem volt anyakönyvezés) igazolja, hogy ott leszármazása törvényesnek van bejegyezve, és ennek ellenkezőjét bírói ítélet nem mondja ki, érvényes házasságból származónak tekinthető!

A zsidó válás

A zsidó válás a zsidó egyházjog szerint a válólevél átadásával és annak átvételével következik be. A „Rendelet” úgy szabályozott, hogy a törvényszéki ítélet csak az engedélyt adja meg a válólevél átadására (illetve kötelez annak átvételére), de a házasság ezután is a válólevél útján szűnt meg. A házasság bontását (nagyjából körülhatárolható indokok alapján) a férj, a feleség (!) is kérhette, és hivatalból is helye volt annak. Nem szabad elfelejtenünk, hogy a mi esetünkben nem lehet tudni, hogy Waldmann Ádám vagy Schwarz Hanna volt az, aki a házasság felbontását kérte.

Ami a lényeg: törvényszéki ítélet nélkül is felbontható volt a zsidó házasság, így ha a bontás a rabbi előtt történt, akkor ennek a bejegyzése éppúgy hiányozhat, mit a házassági bejegyzésé, különösen akkor, ha olyan házasságot bontott fel, ami nem volt bejegyezve.

Összefoglalva

1863. november 02.-ig a zsidó egyházjog szabályai voltak érvényesek (első és második házasság), ezután pedig (harmadik házasság) a „Rendeletben” előírtak, azonban a házasság anyakönyvezése csak bizonyítéka, és nem érvényességi kelléke volt a házasságoknak.

II.3.3.3.8. Lehetséges magyarázat

Úgy vélem, hogy

- a) Waldmann Ádám nem élt kettős házasságban, és mivel első felesége túlélte a második feleségét, sőt, a harmadik feleség idején is élt, tehát Ádám elvált tőle a zsidó rítus szerint;
- b) Waldmann Ádám a házasságait (mint ortodox) kizárólag a zsidó egyházi jog szerint kötötte meg, lehet, hogy egyet-többet sakter előtt, ezért (és más okokból) nem lettek azok anyakönyvezve,
- c) Waldmann Ádám minden házassága törvényes házasság volt és valamennyi gyermeke, unokája stb. törvényes származású.

Mégis, valahogyan magyarázni kell a „bizonyítvány” jelentős tévedéseit.

A magyarázat pedig a következő:

Az 1879. évi L. törvény 3.§-a) (lásd korábban) úgy értelmezendő, hogy a házasság érvényességétől függ, hogy kinek az állampolgárságát szerzi meg a gyermek: érvényes házasság esetén az apáét, érvénytelen házasság esetén az anyáét.

A kérdés tehát az esetünkben szerintem *látszólag* vonatkozik arra, hogy Waldmann Lajos gyermekei milyen állampolgárok lennének, *sokkal inkább arra vonatkozik (és ez áttételesen jelentkezik Lajos gyermekeinél), hogy maga Waldmann Lajos milyen állampolgárnak minősül, azaz érvényes házasságból származik-e vagy sem?*

Ugyanis (leszűkítve az adatokat)

- a) Lajosnak *kétfajta okirata volt az anyjára nézve: Schwarz Hanna és Braun Julianna,*
- b) Mindenki tudta (láthatta az anyakönyvből), hogy *ez nem egyszerű elírás, mert az apának, Waldmann Ádámnak ezzel a két nővel valóban volt házassága,*
- c) *Schwarz Hanna túlélte a valódi anyát, Braun Juliannát,*
- d) *Nem volt bizonyíték arra, hogy Schwarz Hannától Waldmann Ádám elvált volna.*

Ha ezt a kérdést nem rendezték volna, akkor felmerülhetett volna az, hogy Waldmann Ádám kettős házasságban élt (bűncselekmény), tehát a második házassága érvénytelen, és ebből (esetleg) az is fakadhatott volna, hogy az abból született gyermekek is törvénytelenek. (Tudjuk, hogy röviddel ezután mi történt a nem magyar zsidókkal...)

Mivel a korábbiakban előadottak megnyugtattak azzal kapcsolatban, hogy így vagy úgy, de Waldmann Ádám törvényes házasságokat kötött (és egyszer elvált a zsidó rítus szerint), úgy gondolom, hogy a magyarázatot a korábban már megadtam: egyszerűen túlbiztosította magát Waldmann Lajos leszármazója azzal a szellemes (és a válás bizonyítását nélkülöző) megoldással, amelytől maga és családja sorsát próbálta rendezni a zsidóüldözések kezdetén. Schück Mór főrabbi pedig behunyta a szemét, és röviddel a halála előtt segített a családnak. Köszönet érte.

II.3.3.3.9. Waldmann Ádám házasságai a feleségek szemszögéből nézve

Schwarz (Klein) Hanna

1820/35 között született és 1888.08.21. után (talán 1894.06.11. után) halt meg.

A válásra 1853. augusztus közepe – 1854. decembere között kerülhetett sor, mivel Waldmann Fanni (1855.06.25.) törvényesen születik Braun Julianna gyermekeként, amihez legalább az kellett, hogy a házasságkötéshez számítva legalább 7 hónapra szülessen. Ádám 1854.02.04.-én szabadul a seregből, ez az időpont tökéletesen beleillik a fenti feltevésbe.

Lehetséges, hogy Waldmann Dávid (1850 körül) születése előtt még születtek Ádámnak (Áronnak) és Schwarz Hannának gyermekei, bár a katonai vonatkozású vélekedések ezt nem valószínűsítik. *Schwarz Hanna valószínűleg nem házasodott meg újra, mert akkor nem jegyezték volna be Waldmann Ádám feleségeként 1888-ban és 1894-ben a második feleség fiainak házassági anyakönyvi kivonatába. Ha mégis, annak nyomát ezidáig nem találtam meg.*

Ebből a házasságból született gyermekek és unokák szinte mindannyian munkások, szakmunkások és kétkézi emberek lettek.

Braun Julianna

Született 1826/27 körül, meghalt 1875.01.18.-én.

Az első gyermek (Fanni – 1855) születésekor kb. 28-30 éves lehetett, tehát feltételezhető, hogy özvegy vagy elvált volt, mert akkoriban 18-23 éves korban már szinte minden nő megházasodott. Ebből az is következik, hogy 1-4 gyermeket vihetett már Waldmann Ádámmal kötött házasságába. *Ezt azért tartom valószínűnek, mert összesen négy gyermeket szült Ádámnak, az utolsót kb. 38-40 éves korában, és ebben az időben (ha egészséges volt a nő, lásd a harmadik feleséget) még 1-3 gyermek szülésére alkalmas volt. Úgy vélem, hogy Braun Julianna is szült 6-10 gyermeket (biológiailag kimerült 38 éves korára), de ezekből csak Waldmann Ádámtól származó gyermekeit ismerjük (ahogyan idén májusig senki nem tudott arról, hogy Kohn Fanninak is volt másik férfitől gyermeke). Sajnos a „Braun Julianna” név elég gyakori ahhoz, hogy a környéket úgy vizsgáljuk, hogy milyen más gyermekeknek hívták így az anyját, de nem elvetendő gondolat. Ugyancsak vizsgálható lehet az, hogy Waldmann Ádám és Braun Julianna gyermekei milyen házszám alatt laktak, hátha található még ott más valaki is, akinek az anyját Braun Juliannának hívták.*

Megválaszolhatatlannak tűnik az a kérdés, hogy 1856 tavasza -1859 tavasza között miért nem születik gyermekük, hiszen ha megnézzük az adatokat, Ádámnak (valamennyi feleségétől) 1,5-2,5 évente születtek a gyermekeik. Feltételezem, hogy vagy egy halott gyermeket szült, vagy van valaki, akiről eddig nem tudtunk, esetleg máshol szült vagy Ádám volt távol, és így nem ejthette teherbe feleségét. *Léteznek olyan személyek, akiket nem tudok elhelyezni a családfában, de lehetséges, hogy oda tartoznának. /pl: Waldmann Béla, aki 1851-ben született Tiszaszalókon (!), és Újpesten házasodott később./*

Valószínű tehát, hogy Braun Julianna özvegyen ment feleségül Ádámhoz, de még az is lehetséges, hogy a válólevelet nem tudta bemutatni, ezért nem jegyezték be a házasságkötését Ádámmal az anyakönyvbe. Ez annyiban érdekes, hogy magyarázza,

- Braun Julianna miért ment relatíve későn férjhez,
- miért szült viszonylag kevés gyermeket,
- miért nincs bejegyezve a házassági anyakönyvbe a házasságuk.

Ebből a házasságból született gyermekek és unokák szinte mind egyetemet végzett értelmiségi lett.

Kohn Fanni

Született 1843/46-ban, meghalt 1928-ban.

Első házasságát 1864.11.15.-én kötötte, ebből 1866.01.01.-án született egy fia (Pál, + 1887), a férje pedig (Fried Pál 1839/44-1865) már meg is halt 1865.04.08.-án! (...) . Ezt követően semmi hír nincs róla, amíg első férje halála után 10 évvel (1875/76-ban), amikor már 30-32 éves volt, hozzáment Waldmann Ádámhoz, és szült neki 8 (!) gyermeket. Az utolsó gyermek szülésekor 45/48 éves volt. *Nem tudhatjuk, hogy volt-e egy újabb közbenső házassága!...*

Waldmann Ádámnak ezek szerint volt legalább 1-6 fogadott gyermeke a saját, ismert 15 gyermeke mellett (ezekből 3 csecsemőként elhalt, tehát 12 gyermeke nőtt fel)

Ebből a házasságból született első (!) gyermekek egyetemet végzett értelmiségiek, utóbb (!) született gyermekek munkások és kiskereskedők lettek.

/az utóbbiak valószínűleg azért nem végeztek magasabb iskolát, mert Ádám már igen idős volt, és nem tudta őket támogatni, illetve azért, mert mire eljuthattak volna az iskolákba, addigra a világtörténelem kedvezőtlen sodrása elsodorta őket –1914-1918, Tanácsköztársaság, Horthy – korszak stb./

II.3.4. Waldmann Ádám halála és hagyatéka

Waldmann Ádám Abádszalókon halt meg 1908. november 29.-én. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltárban az azonos nevű vármegye Árvaszékének 1916. évi mutatókönyvében az alábbi bejegyzés olvasható:

„12.384/1916. Valdmann Ádám Abádszalók örökhagyó kiskorú érd. Végzés”

Tekintettel arra, hogy az alapíratot selejtezték, csak feltevéseimre tudok támaszkodni.

Mivel

- a) nincs tudomásom arról, hogy Waldmann Ádám néven, ebben az időben élt volna-e bárki más,
- b) a szöveget csak úgy értelmezhetem, hogy Valdmann Ádám az örökhagyó, akinek a halálával kapcsolatban valamilyen kiskorú ügyében kellett határozatot hozni, *felmerül a kérdés, hogy kicsoda ez a kiskorú.*

Több eset lehetséges:

1. Waldmann Ádámnak (Kohn Fannitól vagy mástól) született még gyermeke Waldmann Móric 1891 évi születését követően. Ezt semmi nem támasztja alá, tehát ez a gondolat elvetendő.
2. Az akkori szabályok szerint „teljeskorúnak” az számított, aki betöltötte a 24. életévét*. Mivel dédapám, Waldmann Móric 1915. szeptember 16.-án töltötte be ezt a kort, lehetséges, hogy vele volt kapcsolatban ez a végzés.

1877. évi XX. Törvény / 1.§-a / „a gyámsági és gondnoksági ügyek rendezéséről”

3. A kiskorú nem Waldmann Ádám gyermeke, hanem pl.:
- a.) meghalt gyermekének a gyermeke, azaz unokája akit magához vett,
  - b.) örökbefogadott gyermek, (kizárható feltételezés)
  - c.) nevelt gyermek, (ez hasonló feltételezés, mint az unoka magához vétele)
  - d.) mostoha gyermek. (ez kizárható, mert akkor lenne mostoha a gyermek, ha az Kohn Fanni gyermeke lenne.)

Nem tudhatjuk, hogy milyen terjedelmű hagyatéki eljárás követte Waldmann Ádám 1908-évi halálát. Ha nem volt végrendelete (ami valószínű), az akkor 11 élő gyermeke örökölt, akik közül kettő kiskorú volt (Mária és Móric). Időközben kiesett fiai után pedig az egyik fiától származó unokái örökölhettek*.

* Waldmann Ádám halálát megelőzően kieső gyermekek voltak (és rendelkeztek leszármazóval):

- a.) Waldmann Márton/Áron Miksa (megh.: 1895.10.01.) 9 élő gyermek
- b.) Waldmann Móric (megh.: 1887.09.08.) , nem maradt leszármazó

Figyelemmel arra, hogy 1908 és 1916 között (és azután) csak ez az egy árvaszéki végzés született, azt tartom a legvalószínűbbnek, hogy az 1915 év végén nagykorúvá vált dédapámra vonatkozik az 1916 évi végzés, mivel Waldmann Mária már 1909-ben nagykorú lett, és Márton gyermekei közül *egyik sem ebben az évben vált nagykorúvá. Azt is valószínűnek tartom, hogy dédapám gyámság alatt állhatott, és a gyám (gondnok) a nagykorúvá váláskor intézkedett arról, hogy a gyámoltja (gondnokoltja) teljes joggal lépjen a saját örökségébe.*

A fenti vélekedésemmel szemben áll bizonyos pontokon a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár, akik a sorozatos megkereséseimre végül a következő két fontos válaszlevelet adta:

1.) 925/1998 sorszám alatt

- a) az 1909. évi árvaszéki iratokban nincs nyoma Waldmann Ádám halálával kapcsolatos eljárásnak,
- b) az árvaszék 1903-1915 között keletkezett névmutatói a II. Világháborúban megsemmisültek, így a meglévő anyag csak „átlapozással” kutatható,
- c) hagyatéki eljárások évekig elhúzódhattak és az iratokat csak az ügyek végleges lezárása után helyezték el az irattárba. Így fordulhat elő, hogy az 1908-ban meghalt Waldmann Ádám hagyatékára az 1916.-évi mutatókönyv tartalmaz vonatkozó bejegyzést,
- d) valószínű, hogy a hagyaték 1908-1916 között keletkezett összes iratát együttesen egy aktába helyezték, majd onnan kiselejtezték.

A levéltári válasz logikusnak tűnik, de Waldmann Ádám esetében nem valószínű, hogy valamilyen jelentős hagyaték került volna átadásra, ezért nem valószínű, hogy ezért húzódtott volna el az ügy, hacsak az örökösök ismeretlen helyre költözése miatt hirdetményi úton keresték őket hosszú ideig. Erre van valami esély, bár az akkori szabályok előírták, hogy emddig és hogyan lehet hirdetményi úton kerestetni valakiket, és az nem engedte meg az ügyek ilyen elhúzódását. A hirdetményeket általában a kormány akkori hivatalos lapjában, a „Budapesti Közlönyben” tették közzé. A kutatást megkezdtem, de nagyon lassan lehet vele haladni, mert egy-egy év 4-5 mikrofilm teljes anyagát teszi ki, és 1908-1916 között kb. 40 mikorfilm tekercsen kellene kutatni az ügyet. Sajnos az 1908-1910 években (amikor egyébként hirdetésre leginkább sor kerülhetett) nincs ilyen hirdetmény, vagy az OSZK példányainak hiányosságai miatt nem található.

II. 3.5. Waldmann Ádám leszármazói generációs csúszása

A három feleségtől származók jelentős generációs csúszásban vannak. Gondoljunk bele, hogy például (az én soromban) van több olyan ükunoka, akik 1939-ben születtek, tehát a Holocaustot gyermekként élték meg, és van olyan ükunoka, aki 1994-ben született!

				Eltérés években	
Első gyermeke szül. éve	1850	utolsó gyermeke szül. éve	1891		41
Utolsó unokája szü. éve	1873	utolsó unokája szül. éve	1932		59
Első ismert dédunoka szül. éve	1899	utolsó ismert dédunoka szül. éve	1951		52
Első ismert ükunoka szül. éve	1939	utolsó ismert dédunoka szül. éve	1994		55
Első ismert szépunoka szül. éve	1960	folyamatosan születnek			-
Első ismert nagyükunoka szül. éve	1982	folyamatosan születnek			-

A következőkben közreadott adatok (és talán a korábban közreadottak is) bármikor változhatnak, jelenleg a 2004. december 24-i állapotot tükrözik:

Generációs fokok	I. házasság	II. házasság	III. házasság	Összesen
Gyermekek	3	4	8	15
Unokák	18	12	16	46
Dédunokák	26	11	5	42
Ükunokák	9	10	8	27
Szépunokák	11	19	5	35
Nagyükunokák	17	9	-	26
Összesen	84	65	42	191

A következő táblázatot csak a déd- és ükunokák vonatkozásában vettem fel, mert egyrészt a további leszármazói sávokban folyamatosan bekövetkező születésekkel előre nem lehet számolni, másrészt pedig a déd- és ükunokák számának vizsgálata elegendő a Holocaust hatásának kimutatására. A gyermekeket és unokákat sem vizsgálom, mert azok valószínűleg mindannyian megszülettek 1944-ig.

A táblázat arra alapul, hogy becsléssel 5 gyermekszületést tételezek fel minden családban, ez a 3-12 gyermekszámok esetében nem tűnik túlzónak, még akkor sem, ha 1944 után (Holocaust és / vagy II. Világháború nélkül) valószínűleg a 2-3 fős családmodell állt volna be a családoknál. A különbségeket kiegyenlítik az 1944 előtti születések. Ha valaki ezzel a vélekedéssel nem ért egyet, annak is szemléletesek lesznek a százalékos arányok, mert ezek, akármilyen szorzóval számolunk, mindig ugyanazok lesznek.

Dédunokák táblázata

Várt születések száma			Bekövetkezett születések száma			Hiányzó születések száma			Összes hiány (fő)
I. házasság	II. házasság	III. házasság	I. házasság	II. házasság	III. házasság	I. házasság	II. házasság	III. házasság	
18x5=90	12x5=60	16x5=80	26	11	5	64	49	75	188
I. házasságból várt dédunokák születésének száma 28,9%, hiányzik 71,1 % /26:0,9=28,88/, mert 90 lenne a 100 %									
II. házasságból várt dédunokák születésének száma 18,3%, hiányzik 81,7 % /11:0,6= 18,33/, mert 60 lenne a 100 %									
III. házasságból várt dédunokák születésének száma 6,25%, hiányzik 93,75 % /5:0,8= 6,25/, mert 80 lenne a 100 %									
Összes hiány: (71,1+81,7+93,75) / 3 = 82,18 %, azaz elmondható, hogy 80%-os a Holocaust UTÓLAGOS vesztesége a dédunokákban.									

A fentiek alapján megállapítható, hogy a harmadik házasságból született gyermekeket és unokákat sújtotta leginkább a Holocaust, itt a dédunokák 93,75 %-ban nem születhettek meg.

Ükunokák táblázata

Várt születések száma			Bekövetkezett születések száma			Hiányzó születések száma			Összes hiány (fő)
I. házasság	II. házasság	III. házasság	I. házasság	II. házasság	III. házasság	I. házasság	II. házasság	III. házasság	
90x2=180	60x2=120	80x2=160	9	10	8	171	110	152	433
I. házasságból várt ükunokák születésének száma 5 %, hiányzik 95 % /9:1,8=5/, mert 180 lenne a 100 %									
II. házasságból várt ükunokák születésének száma 8,3%, hiányzik 91,7 % /10:1,2= 8,33/, mert 120 lenne a 100 %									
III. házasságból várt ükunokák születésének száma 5%, hiányzik 95 % /8:1,6= 5/, mert 160 lenne a 100 %									
Összes hiány: (95+91,7+95) / 3 = 93,9 %, azaz elmondható, hogy 94%-os a Holocaust UTÓLAGOS vesztesége a ükunokákban.									

Megjegyzés: Az adatok önmagukban már most torzítanak (a Holocaust szörnyősége által okozott veszteség akár nőhet, akár csökkenhet ezzel kapcsolatban). Unokák közül hiányozhat akár 10 fő is, pl. Waldmann Fanni és Siegelmann Sája házasságából származó gyermekek közül egyetlen egy (unoka) ismert, emellett Reich és Grósz leszármazók is lehetnek. Sajnos a valószínűség mellett szól, hogy a veszteségeink nőnének, ha az adatok előkerülnének, mert a hiányzó ágak leszármazói nem kerültek elő és Amerikába sem vándoroltak ki jelenlegi tudásom alapján. *Egy azonban tény: CSAK az I. házasság leszármazói között léphetnek fel hiányok!*

II.4. Waldmann Móric Mózes (Miskolc, 1891.09.16.-Auschwitz, 1944.08.15.), az ötödik generáció

*Móric név jelentése: nincs ilyen a héber nyelvben
Mózes név jelentése: „fiú” vagy „vízből kihúzott”*

II.4.1. Waldmann Móric születési helye és ideje

Dédapám a hetven éves apjától és kb. negyvennyolc éves anyjától 1891. szeptember 16-án született Miskolcon, a Szentpéteri kapu 46. szám alatti lakásban, ahol a család akkor élt. Waldmann Ádám korábban ugyancsak a Szentpéteri kapunál lakott, de akkor még a 31.szám alatt, nem messze legidősebb fiától, Dávidtól.

Waldmann Mór születésénél a bába Marusák Mária, a körülmetélő Freinreich Simon volt. A körülmetélés szeptember 23-án történt. A koma a miskolci illetőségű Seiler Sámuel gombkötő volt.

II.4.2. Waldmann Móric iskolái

Waldmann Móric három iskolába vol az idők során beiratkozva. Az iskolalátogatásából következtetni lehet életkörülményeire, nehéz sorsára.

Miskolczi Izraelita Népiskola

1897/98 I/A osztály érdemjegyek:-
1898/99 II/A osztály érdemjegyek:
Magatartás:1
Szorgalom:3
Előmenetel:4

1899/1900 évben kimaradt az iskolából az iskolai értesítő szerint.

1900/01 III/A érdemjegyek:
Magatartás:3
Szorgalom: 3
Előmenetel:3
1901/02 IV/A érdemjegyek:
Magatartás:2
Szorgalom: 3
Előmenetel:3

Miskolci Királyi Katolikus Gimnázium

1902/03	I/A	éremjegyek:					
		Vallástan	3	Természetráajz	3	Tornázás	3
		Magyar nyelv	3	Mennyiségtan	3	Ének	3
		Latin nyelv	3	Rajzoló mértan	3	Szabadkézi rajz	3
		Földrajz	3	Szépírás	4	Magaviselet	

*1903/04 évben megkezdte az évet, de kilépett az iskolából az iskolai értesítő szerint.
Ezután 1904-1905 között semmilyen iskolába nem járt.*

Miskolci Kereskedőtanoncz-Iskola

1905/06 évben megkezdte az évet, de kimaradt az iskolából az iskolai értesítő szerint.

Megj.: Waldmann Ádám harmadik feleségétől származó idősebb fia Farkas MÁV tisztviselő volt, 1904 végén érkezhetett szolgálatra Abádszalókra, ahol 1905 januárjában megszületett második lánya. Valószínűnek tartom, hogy Móric azért nem fejezte be az évet, mert még mint kiskorú a 84-85 éves (talán beteg) apjával és anyjával leköltöztek Abádszalókra Farkasékhoz. Ez a hely szomszédos Tiszaigarral, ahol Ádám fiatalságát és felnőttkorának jó részét töltötte. Nagyon valószínű, hogy Móric apját ápolta a következő években, és apjának az 1908 év végi haláláig nem mozdult onnan. Ezt az is valószínűsíti, hogy Waldmann Ádám halálesetét a fia, Móric jelentette be az anyakönyvvezetőnek. Ha akkor és ott bármelyik idősebb fiútestvére jelen lett volna, ők jelentették volna be az eseményt.

II.4.3. Waldmann Móric testi adottságai

Sajnos nem maradt fenn egyetlen fénykép sem Waldmann Móricról, csupán egy rajz, melyet Várkonyi György készített Várkonyi Lajos visszaemlékezései alapján 1996-ban.

Néhány fontos adatot azonban megismertünk. A sorozási iratai szerint gyenge testfelépítésű 157-158 cm magasságú férfi volt. A megmaradt munkakönyve szerint (40 év fölött volt már ekkor) pedig a szeme szürke, arca horgas, szemöldöke barna, fogai épek (!), haja barna és szemüveget viselt.

A magassága teljesen megfelelt a Waldmann családbeli (férfiak) magasságának, sőt, nála akadtak 10 cm-el alacsonyabb unokatestvérei, unokaöccsei is.

A Markó utcai fogház 5594/1922 évi fogolytörzskönyvének adatai a következők (ügyet lásd később):

<i>Nagysága: 157 cm</i>	<i>Homloka: hátradülő</i>	<i>Fogai: épek</i>
<i>Testalkat: gyenge</i>	<i>Szemöldök: ívelt</i>	<i>Bajusza: nyírott</i>
<i>Arca: hosszas</i>	<i>Szeme: barna</i>	<i>Álla: hegyes</i>
<i>Arcszíne: halvány</i>	<i>Orra: hajlott</i>	<i>Különleges ismertetőjegy: -</i>
<i>Haja: barna</i>	<i>Szája: rendes</i>	

II.4.4. Waldmann Móric sorsa és tartózkodása az 1912 – 1930' évek eleje között,

Tekintettel a nagymennyiségű adatra és hivatkozásra, a fejezetben elhagyom a leíró jelleget.

Tények

1. Waldmann Móric 1912-ben cipőfelsőrész-készítőként dolgozott, majd 1914-ben napszámosként. (forrás: sorozási iratok)
2. Waldmann Móric utolsó sorozása 1914. május 06. napján Miskolcon történt, ahol (ismételten) alkalmatlannak találták fegyveres szolgálatra. 1914. június 28.-án Szarajevóban Gavrilo Princip szerb diák meggyilkolja Ferenc Ferdinánd osztrák-magyar trónörökösét, majd augusztus 06-án a Monarchia hadat üzen Oroszországnak, és az I. Világháborúba belesodródik az ország.

Korábbi sorozások: 1912. szeptember 18.; 1913. március 4.

Érdekesnek találom, hogy a sorozási jegyzőkönyvben

- Waldmann Mór tartózkodási helye NINCS kitöltve az adatlapon, miközben a többi 7 vele együtt sorozottnál szerepel ez az adat, annak ellenére, hogy testmagasságát közölték, és minősítették is (tehát részt kellett vennie a sorozáson)

- a rajta kívül sorozott 7 személy közül 3 személy Újpesti illetőségű, a többi lehet, hogy Miskolci. Ebből talán arra lehet következtetni, hogy már 1912. szeptemberében Újpesten tartózkodott Waldmann Mór, különben nem ezek között a személyek között sorozták volna. Valószínűbb azonban, hogy Miskolcon élt.

3. Waldmann Móric 1917. június 05. napján házasodott Újpesten Friedmann Rozáliával. A házassági anyakönyv szerint a férj *miskolci kereskedősegéd*.
4. Nagyapám, **Waldmann Lajos István** (Yitzhak ben Moshe) 1918. április 08-án született (10 hónapra a házasságkötésre). Az ő pesti zsidó hitközség születési anyakönyvi bejegyzésénél a következők szerepelnek:

- születés helye: Budapest, Gyöngyösi út,
- szüleinek neve: Waldmann Mór kereskedősegéd
Friedmann Rozália Dunaföldvár
- jegyzet: *szülők lakása Dunaföldvár, esk.csak polgári házasság 1916*
/1918-1919 kötet, 28. oldal 423 tétel/

Ezzel szemben a polgári anyakönyv alapján kiállított, azzal tartalmilag megegyező születési anyakönyvben a következők szerepelnek:

Waldmann Móric kereskedő és Friedmann Róza lakhelye *Budapest VI. Izabella u.82.*; a születés helye: Gyöngyösi út 60; megjegyzés: bejegyezve az AU 78.§-a szerint tett írásbeli bejelentés alapján.*

* AU= 80.000/1906. BM. rendelet „Anyakönyvi utasítás”, amelyet az anyakönyvi szabályok végrehajtására adtak ki. A szülészeti intézményekben történt szülést az intézet vezetője jelentete be az 1894. évi XXXIII. Törvény 37.§-a alapján. Ilyen esetekben pontosan azt a szöveget kellett bejegyezni, mint ami nagyapámnál látható. Ebből egyetlen következtetés vonható le, mégpedig az, hogy Nagyapám biztosan kórházban született, de *azt nem lehet kideríteni, hogy az apa jelen volt-e a születésnél.*

A fentiek alapján fontos tények:

- Waldmann Mór és Friedmann Rozália 1917. júliusában, gyermekük fogantatásakor valószínűleg közös háztartásban éltek,
- nem kötöttek zsidó egyházi házasságot, (házasságkötésük időpontja a hitközségen tévesen lett bejegyezve)
- a szülők lakóhelye Budapest, Újpest vagy Dunaföldvár volt.

5. A következő gyermek, **Waldmann Olivér György** (Zeev Aharon ben Moshe) 1921. november 03. napján született. Az ő pesti zsidó hitközség születési anyakönyvi bejegyzésénél a következők szerepelnek:

- születés helye: Budapest, VI. Eötvös utca 51.
- szüleinek neve: Waldmann Mór kereskedősegéd Miskolc
Friedmann Rozália Dunaföldvár
- jegyzet: *áll. Kassán esk.1917*
/1921-1923 kötet, 139. oldal 1695 tétel/

A fentiek alapján fontos tények:

- 1919 és 1920 években nem született a házaspárnak gyermeke, annak ellenére, hogy az első gyermek a házasságkötés után azonnal megfogant,
- a szülők állítólag Kassán, 1917-ben tartották az esküvőjüket.

Megjegyzések Waldmann Olivér György (eltűnése előtt segédmunkás) a Magyar Honvédelmi Miniszter 293/14.sz. veszteségajstromában a 1031 sorszám alatt szerepel, mint a 105/32 kiegészítő munkásszázad munkaszolgálatosa aki 1944. július 15.-én eltűnt. A Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum Központi Irattára 570/2732/BE számon igazolta az eltűnést, amely Kraszna nevű település mellett történt. Ezek alapján téves a Budapesti IV-XV. Kerületi Bíróság 8.PK. IV. 53605/1997 számú ügyben hozott holtak nyilvánító végzése, amely szerint a halál időpontja 1944. október 15. A tévedés oka, hogy a holtak nyilvánítás iránti kérelem benyújtása után került elő az eltűnést érintő igazolás. A Magyar Vöröskeresztnél a keresésére irányuló ügy száma D/323/96. A Nemzetközi Vöröskereszt nem talált adatot rá vonatkozóan.

5. A többi testvér születési bejegyzései (és rövid történetük) a következő:

Waldmann Edit (Chana) 1923. december 10.-én született Budapesten az Eötvös utca 51. szám alatt. Apja Waldmann Mór „ker. alk.” Miskolc, anyja Friedmann Rózsa Dunaföldvár.

Házasság: Kassán, 1917. június 12. /1921-1923 kötet, 488. oldal 1510 tétel/

Megjegyzések Waldmann Edit Újpesten 1944. május 27.-én kötött házasságot Weinstein Zoltánnal (Hajdúnánás, 1920.10.08.). A házasságkötést követően nem sokkal csillagos házba költöztek, majd június 30 és július 03. között gettóba kerültek, valószínűleg Budakalászon. 1944. július 06-08.-között deportálták, valószínűleg Auschwitz BIIb vagy BIIc szektorba. Deportálása idején háztartásbeli volt, és lehetséges, hogy gyermeket várt. A Magyar Vöröskeresztnél a keresésére irányuló ügy száma D/326/96. A Nemzetközi Vöröskereszt nem talált rá vonatkozó adatot. Könnyen lehet, hogy a vagonban halt meg, vagy közvetlenül Auschwitzba érkezését követően szelektálás után kivégezték. Holtnaknyilvánítása a Budapesti IV-XV. Kerületi Bíróság 8.PK. IV. 53601/1997 számú ügyben történt. A halál időpontja 1944. augusztus 15.

Waldmann Tibor (Raffael) 1927. július 20.-án született Budapesten, a Bókay téren. Ebben az időben a szülők már Újpesten az Ősz u. 48. szám alatt laktak. Az apa Waldmann Mór „ker.alk.” Miskolc, az anyja Friedmann Rózsa Dunaföldvár.

Házasság: Kassán, 1917. /1926-1930 kötet, 77. oldal 705 tétel/

Megjegyzések Waldmann Tibor (deportálásakor szabó-tanonc) 1944. júniusában a családdal együtt csillagos házba költözött, majd június 30 és július 03. között gettóba került, valószínűleg Budakalászra. 1944. július 06-08.-között deportálták, ennek némileg ellentmond, hogy a rá vonatkozó iratok szerint 1944. július 27.-én érkezett (ekkor már ott volt) Auschwitzba. Auschwitzban a 83118 számú rabszámot kapta, ezt rá is tetoválták. Az Auschwitzba kerülő családból valószínűleg ő volt az egyedüli, akit nem végeztek ki azonnal, mert 1944. augusztus 13.-án Dachauba szállították, a Mettenheim I. lágerbe. Szervezet nem bírta a terhelést és 1945. február 01.-én Mühldorf Am Inn-ben, a láger kórházában meghalt. Minden jel arra mutat, hogy tömegsírba temették. Halotti anyakönyvi kivonatát Mühldorf Am Inn városában állították ki. Izraelben a Yad Vasem intézetben őrzik azt a kártyát, amely a dachau halottak összeírásakor készült 1948. augusztus 30.-án Prágában. Magyar Vöröskeresztnél a keresésére irányuló ügy száma D/325/96. A Nemzetközi Vöröskereszt által a Bad Arolseni Levéltárból szolgáltatott adatok szerint lett kiadva a halotti anyakönyve. Holtnaknyilvánítása a Budapesti IV-XV. Kerületi Bíróság 8.PK. IV. 53603/1997 számú ügyben történt, tévesen 1944. augusztus 15.-re, mivel ekkor még nem volt ismeretes halálának helye és ideje. Halála napján ugyanebben a lágerben halt meg vele együtt (és valószínűleg velük fekszik közös tömegsírban):

Luigi Adolfato (1923) olasz	Eisik Aronsohn (1905) litván
Ausch Aladár (1900)	Berger Sándor (1900)
Braun Aurél (1897)	Dittler Endre (1928)
Fürst György (1927)	Kallisch Dávid (1923)
Kispáli Miklós (1928)	Schwarz András (1911)
Stauber Lőb (1904)	Wertheimer György (1912)

Waldmann Andor (Benjámín) 1932. március 14.-én született Budapesten, a Bókay téren. Apja Waldmann Mór pénzeszedő Miskolc, anyja Friedmann Rózsa Dunaföldvár.

Házasság: Kassán, 1917. június 06.

Megjegyzések: Waldmann Andor a családjával 1944. júniusában csillagos házba költözött, majd június 30 és július 03. között gettóba került, valószínűleg Budakalászra. 1944. július 06-08.-között deportálták, valószínűleg Auschwitz BIIb vagy BIIc szektorba. Deportálása idején még tanuló volt. A Magyar Vöröskeresztnél a keresésére irányuló ügy száma D/324/96. A Nemzetközi Vöröskereszt nem talált rá vonatkozó adatot. Könnyen lehet, hogy a vagonban halt meg, vagy közvetlenül Auschwitzba érkezését követően szelektálás után kivégezték. Holtnaknyilvánítása a Budapesti IV-XV. Kerületi Bíróság 8.PK. IV. 53604/1997 számú ügyben történt. A halál időpontja 1944. augusztus 15.

A fentiek alapján fontos tények:

- Valamennyi testvér esetében Kassa került megjelölésre házasságkötés helyeként,
- Mindegyik házasságra utaló bejegyzés eltér a többitől, tehát egyértelmű a bizonytalanság ebben a vonatkozásban.

6. Újpest, mint családi fészek

A család magát újpesti zsidó családnak tartotta, ami igen megtévesztő volt a kutatásom során. A tanulmányban kimutatom, hogy ez a tétel nem volt (mindig) igaz. Ennek az okai:

1. Waldmann Ádám gyermekei és unokái, akik Budapestre költöztek, *mind Pesten kezdtek lakni*. Ez valamennyi feleségétől származó leszármazójára igaz, kivételt képezett egy-egy ág, amely Csepelre, és amely Pesterzsébetre költözött.

2. Eredetileg úgy tűnt, hogy a család újpesti vonalát az 1910 körül Budapestre költöző Vértes József MÁV hivatalnok indította el, aki Mórícnak a bátyja volt. A MÁV iratokban való kutatás azonban azt mutatta ki, hogy József 1906-ban még Hajdúböszörményben, 1907-ben már Budapesten, és 1918-ban még mindig Budapesten dolgozott. A Budapest Főváros Levéltárában őrzött „Újpest Megyei Város” általános közigazgatási iratainak 1926-évi mutatókönyvében jelenik meg József fiának, Dr. Vértes Dezső orvos neve, aki orvosi oklevelét hirdette meg ekkor. Ebből arra tudunk következtetni, hogy ebben az évben már Újpesten élt Dr. Vértes Dezső és családja. /ügyszám: 4672/926; 19010/

Ezt az állítást színesíti József unokájának, Vértes Pálnak (1925) az emlékezet, aki szerint édesapja, Dr. Vértes Dezső (1900) már Újpesten a Könyves Kálmán Gimnáziumban fejezte be a gimnáziumot 1918-ban.

3. Figyelemmel arra, hogy Móríc és felesége már 1917-ben Újpesten kötött házasságot, nem követhették Józsefet, mert ő még akkor nem is élt Újpesten. Azt, hogy Waldmann Mór és felesége Újpesten élt 1917-ben a Budapest Főváros Levéltárában őrzött „Újpest Megyei Város” általános közigazgatási iratainak 1917-évi mutatókönyvéből tudhatjuk meg, mert ebben az évben Mór 23.061 szám alatt helyhatósági bizonyítványt, majd 25.075 szám alatt szegénységi bizonyítványt kapott. Érdekes, hogy 1920 és 1924 között semmilyen bejegyzés nincsen Waldmann Mórral kapcsolatban a névmutatóba, ami (ismerve anyagi helyzetét) csak azt jelentheti, hogy átmenetileg nem Újpesten élt.

4. Ugyancsak a korábban hivatkozott 1917. évi mutatókönyvben találtam rá Özvegy Waldmann Ödönné rendkívüli segély iránti kérelmére 34.227 számon. Az „Ödönné” rosszul olvasható. Tekintettel arra, hogy semmilyen Waldmann Ödön nem ismeretes előttem, de az Ádám és Ödön név felcserélhető hangzásában, úgy vélem, hogy aki segélyt kért az Waldmann Ádámné, Kohn Fanni lehetett.

5. Megvizsgáltam Móríc többi testvérének genealogiáját, és azt találtam, hogy

- a) Gábor bátyjának első fia Imre 1915-ben Budapesten született, és itt született második gyermeke is, nekik semmilyen újpesti kapcsolatukat nem tártam fel, pedig Nagyapám elmondása szerint ők is ott éltek (egy idő múlva?)
- b) Mária nővérének első (?) gyermeke 1923-ban született Újpesten, *ez az első születés a családban, amely Újpesten történik* annak ellenére, hogy a család már évtizede itt lakik,

6. WaldmannMóríc Edit nevű lánya Budapesten születik és itt is laknak a szülők (1923), de Tibor nevű fia 1927- i budapesti születésekor a család már Újpesten élt.

7. Mórícról mindenhol azt írták hogy „miskolci” kereskedősegéd, és nem világos, hogy ez a jelző a származására utalt-e vagy az állandó lakóhelyére. A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár kérésemre lekutatta a választói névjegyzékeket 1916-1926 között, de Waldmann Mórícot nem találta benne.

A kérdés rendezése

a) Mikor érkezhettek (először) Waldmann Móríc Újpestre?

A kérdés megoldását váratlanul más forrásból kaptam: Friedmann Rozália apjának, Friedmann Ignácnak az 1909. október 13.-án Dunaföldváron kiállított „haláleset-felvételén” az olvasható, hogy Rozália egyik féltestvére, és egy testvére újpesti lakos volt ekkor, maga Rozália pedig már

a Margit u. 4. szám alatt házicselédkedett. A két testvér: Friedmann Lajos 1881, fűszerkereskedő és Friedmann Aladár-1890, szabósegéd.

Maga Friedmann Ignác és az ő apja Jakab is szabó volt (!) tehát ugyanazt a mesterséget űzték generációk óta, mint a Waldmannok.

Ha tovább gondoljuk a dolgot, és tudjuk, hogy Móric apja és sok családtagja szabó volt (ő maga ekkor cipőfelsőrész-készítő), akkor azt kell gondolnunk, hogy a Móricnál csak egy évvel idősebb Friedmann Aladár újpesti szabósegéd lehetett az, akinek a révén megismerkedhetett a pár. Mivel Waldmann Móric apja 1908 év végi halálakor még Abádszalókon élt, egyértelmű, hogy a Friedmann család tagjai érkeztek hamarabb Újpestre.

Ennek sokféle forgatókönyvét meg lehetne írni, az egyik ez: az 1914-évi sorozáskor Móric megismerkedett valakivel Miskolcon, aki Újpestről jött, és szakmabeli volt. Felkereste őt 1915/16-ban (ekkor József vagy Gábor nevű testvérénél lakott már Budapesten), és ott találkozott Friedmann Aladárral, aki bemutatta neki Rozáliát. Az esküvőt azért tartották Újpesten (semelyik másik Waldmannnak nem volt esküvője 1944-ig Újpesten), mert (az akkori szokások szerint így jártak el) a feleség lakóhelye volt Újpest, és nem azért, mert mindketten ott laktak.

b) Mikor hagyta el Újpeestet Waldmann Móric és családja?

Tekintettel arra, hogy a Budapest Főváros Levéltárában őrzött „Újpest Megyei Város” általános közigazgatási iratai 1917-1919 között utalnak arra, hogy Waldmann Mór a városban lakott, majd pedig legközelebb 1925-ben jeleznek reá vonatkozó ügyet, feltételezem tehát, hogy 1920-1924 között ő és családja máshol élt, valószínűleg (a gyermekek születési helyét figyelembevéve) a VI. kerületben. Ezt támasztja alá, hogy a Markó utca fogház törzskönyve szerinti lakóhelye 1921-ben Budapest VI. kerület Eötvös utca 51. I. emelet 8.

c) Mikor történt az újabb beköltözés Újpestre?

A korábbiakban előadottak alapján 1925-ben érkezhetett újra Újpestre a Waldmann család. Ez azt is jelenti, hogy az első gyermek, Waldmann Lajos valószínűleg nem Újpesten kezdte meg az elemi iskoláit, mert azt 1924-ben kellett megkezdeni a születése alapján.

II.4.5. Waldmann Móric anyjának halála

Özvegy Waldmann Ádámné született Kohn Fanni 1928. május 17.-én Újpesten a Csengery utca 6. szám alatt halt meg. A haláleset bejelentője Vértes Józsefné volt (Budapest, Podmaniczky utca 101. szám alatti lakos), annak ellenére, hogy a haláleset Weisz Emmánuel és neje Waldmann Mária lakásán történt.* A címre vonatkozó információ Waldmann Mária gyermekei születési anyakönyvéből került elő, ahol ugyanez a cím van lakásként bejelentve, de azt is hozzá kell tenni, hogy 1918 végén Waldmann Mórék ugyancsak a Csengery utca 6. szám alatt laktak. Mivel nem a lánya (vagy fia) jelentette be a halálesetet, az elhalt anyja nevét tévesen Blitz Borbálának anyakönyvezték, szemben Klein Borbálával. /lásd az erre vonatkozó külön tanulmányt/

* A Budapesti Zsidó Hitközségen őrzik a csoda folytán megmaradt rész-temetőkönyvet. Itt hibásan az szerepel, hogy Waldmann Ádámné a Budapest, Csengery u.6. szám alatt lakott.

II.4.6. Waldmann Mór és családja lakhelyei

1918-ban Budapest VI. Izabella utca 82., illetve Dunaföldvár (lásd.: Waldmann Lajos születési hitközségi kivonatát)

1918.12.28.-án (biztosan) Újpest, Csengery utca 6. fszt.2. (lásd.: iparendélyeknél)

1921-1925 között Budapest VI. Eötvös utca 51. 1. emelet 8.

1925.05.11.-től (biztosan) Újpest, Ősz utca 48. 2. ajtó (lásd.: iparendélyeknél)

1927 után Újpesten Tó utca 2., Király utca, Árpád út

1940. tavaszán: Újpesten, Aradi utca 4.

1943.02.08.-án (bejelentve) Újpest, Csengery u.6. (lásd. iparendélyeknél)

1944-ben a deportálás az Aradi utca 4. szám alól történt.

II.4.7. Waldmann Mór esküvője és az ezzel kapcsolatos bonyodalmak

A korábban már említett és az esketésre vonatkozó tények mellett, a téma kifejtéséhez tudni kell, hogy két dolgot említett Nagypám Waldmann Móriccal kapcsolatban:

1. Nagypám szerint az apja, Waldmann Mór az I.Világháborúban Kassán a „34.-es Kassai Gyalogezredben” szolgált.
2. Nagypám ritkán mondogatta, és bővebben soha nem fejtette ki, hogy "az apámnak a Tanácsköztársaság alatt viselt dolgai miatt hátrányok értek minket, és erről nem is akarok beszélni" „Valami helybeli népbiztos lehetett.”

Katonáskodás a Császári és Királyi magyar 34.-es gyalogezredben, a házasságkötéssel összefüggésben

Forrás:

A cs. És kir. 34. Magyar Gyalogezred Története 1734-1918 (Budapest, 1937, Pátria)

Tolcsvai Nagy Barna dr.: „A 19-42 éves népfölkelők útmutatója” (Franklin, 1915)

Dr. Altorjay Sándor: „Népfölkelők és egyévi önkéntesek könyve „ (Budapest, 1913)

„Községi katonaiügyi igazgatás” (Pallas, 1914)

Csécsei Sándor: A professzionalizmus iskolája (történelmi emlék az altisztek kiképzéséről)

A 34. gyalogezred a 6. hadtest, 27 Kassai hadosztály, 53 Kassai dandárhoz tartozott, központja Kassa volt, Borsod és Abaúj megyékből sorozott katonákat. A sereg *magyarországi kiegészítésű hadsereg volt.*

Tulajdonosa: II. Vilmos német császár, porosz király.

Lapja: „Vilmos Bakák Lapja”.

Waldmann Móric „népfölkelőként” kerülhetett a hadseregbe az 1915. évi 13.100 Eln. 18. Honvédelmi miniszteri körrendelet értelmében, mely kimondta, hogy összeírásra jelentkezni kötelesek az 1873 évtől 1896 évig született népfölkelésre kötelezettek, *tekintet nélkül arra, hogy a sorozásokon alkalmatlannak találták őket.(!)*

Waldmann Móric 1910-től számított népfelkelő kötelesnek, mivel a szabályok szerint „népfelkelő köteles” minden honpolgár, azon év január 1-től, amelyben a 19. életévét betölti, egészen 42 éves koráig. A Világháborúban a népfelkelésre vonatkozó szabályokat az 1912. évi XXX. Törvény, a „Véderőről” tartalmazta.

Figyelemmel arra, hogy Móricot minden alkalommal fegyveres szolgálatra alkalmatlannak minősítették, nagyon valószínű, hogy később sorozták és ahhoz „pótzászlóaljhoz” került, amelyek segédszolgálatot látott el, ezek voltak, akiket harctérre alkalmatlannak tartottak. Ezt az is alátámasztja, hogy szemben a mindenki által a családjából ismert világháborús fronttörténetekből egyetlen egy sem maradt ránk, tehát valószínű, hogy Móric nem került a frontra, hanem Kassán teljesített segédszolgálatot. Ha ez így volt, akkor a Hernád melletti barakktáborban lakott. Itt 1917. március 24-től 1917. november 15.-ig Schwarz Ármin főhadnagy, majd 1917. november 15-től 1918. szeptember 30-ig Csányi főhadnagy vezette a segédszolgálatosokat.

Nagyon fontos, hogy az a népfelkelő parancsnokság tartotta nyilván a népfelkelőket (és az hívta be), amelynek a területén az állandó lakóhelye volt az újoncnak. Kassa a 9. népfelkelő parancsnokság volt és Miskolcra (is) sorozott, tehát *elmondhatjuk, hogy nagyon valószínű, hogy 1917 nyarán Waldmann Móric állandó (bejelentett) lakóhelye Miskolc volt.*

A bevonulás hirdetemény, behívójegy és ajánlati lap alapján történt. Waldmann Móric esetében a behívójegy útján történő bevonulás a legvalószínűbb. Nagyon valószínű (mivel Móric minden jel szerint Magyarországon maradt, nem követve bátyját Simon Pált Párizsba), hogy bevonult, mert az 1890. évi XXI. Törvény, „A katonai behívási parancs iránt tanúsított engedetlenség és az erre csábítás megbüntetéséről” értelmében a bevonulást elmulasztókat 2 évig terjedő szabadságvesztéssel sújtották, vagy (előbb) azonnal a harcvonalba helyezték ki.

Figyelemreméltó bejegyzés látható a Budapest Főváros Levéltárának az Újpest város általános közigazgatási iratainak 1917 évi névmutatójában (sajnos mind az irat, mind pedig a bővebb közigazgatási mutató megsemmisült), amely a következőket tartalmazza:

23.065/1917 „Waldmann Mór szabadságának meghosszabbítását kéri”

Figyelemmel arra, hogy minden későbbi irat, amelyben Waldmann Mór neve szerepel Újpesten a dédapámra utal, feltételezem, hogy ez is őrá vonatkozó ügyet kellett hogy tartalmazzon. Mivel a dédapám soha nem állt közigazgatási alkalmazásban, a „szabadságolása” ügyében írt kérvénye magyarázatra szorul. Megfigyelve az ügyszám nagyságát, és az adott évben felmerült ügyek számát, úgy tűnik, hogy az ügy az év felénél a nyár közepén (júniusban-júliusban) került felvételre *a házasságkötés időpontja körül valamikor!*

Az akkoriban hatályos jogszabályok a rövid időre szabadságolt katonák ügyében néhány esetben előírta a községi előjáróknak a közreműködési kötelezettséget olyan esetekre, ahol *a katona a szabdságának (!) lejárta után köteles lenne szolgálatra vonulni.*

A községi előjáró (Újpest jegyzője) indokolás nélkül, személyi ügyben és egészségi okokra hivatkozva *hosszabbíthatta meg a szabadságot.* Az első és a harmadik lehetőséget figyelmen kívül kell hagynunk, mert az első nem valószínű, a harmadikhoz pedig katonorvosi iratok voltak szükségesek. Ebből az következik, hogy *Újpest jegyző jegyzője a legénységbe tartozó Móricnak, ha hitelt érdemlően igazolta családi viszonyaival kérelmének indokoltságát 8 (!) hétig meghosszabbíthatta a szabadságát! Emlékezzünk arra, hogy Waldmann Lajos fogantatása 1917 júliusában kellett, hogy megtörténjen!*

Ugyancsak a fenti levéltári mutatóban szerepel egy, sorszámában nagyon közeli (megelőző) ügy:

23.061/1917 „Waldmann Mór helyhatósági bizonyítvány”

Mivel ez a kérdés úgyszintén zavaró, megoldást kellett rá találni, melyet az akkori „Védőtörvényben” véltem megtalálni. A Védőtörvény 53.§-a azt is előírta, hogy a polgári nyilvántartás csak a nem tényleges állományú legénység tartózkodási helyének előjegyzésére vonatkozhat.

Ami Waldmann Móric házassági anyakönyvében lévő bejegyzést illeti, fontos kérdés eldönteni, hogy mint behívott katona vagy még be nem hívott katonaként állt az anyakönyvvezető elé. Ahogyan azt korábban jeleztem, kereskedősegédi foglalkozás van bejegyezve a házassági anyakönyvbe, tehát nincs szó katonai szolgálatról.

Az 1917-ben hatályban lévő 20.000/1906 I.M. sz. utasítás a „Házasság kihirdetése, megkötése és anyakönyvezése tárgyában”, azaz a „Házassági Utasítás” 17.§ 7. pontja szerint a 21 évét betöltött és 36 évét még be nem töltött házасulókkal szemben (értelemszerűen a vőlegénnyel szemben) az anyakönyvvezető köteles volt szabályszerűen eljárni, és ennek során vizsgálni, hogy a vőlegény nem besorozott-e és nincs-e tényleges szolgálati kötelezettség alatt, mivel a besorozottak csak katonai

hatósági engedéllyel nősülhettek. Ebből csak az következhet, hogy Waldmann Móric nem volt besorozva a házasságkötésnél. Felmerül az a kérdés is, hogy aki megkapta a behívóját annak maradt-e elég ideje a házasságkötésre. Az 1894. évi 33. törvény (házassági törvény) szerint a házasság (néhány kivétellel) csak kihirdetés után volt érvényesen megköthető, amely kihirdetés tartama 14 nap. A kihirdetés utolsó napját követő 3 nap eltelte után (tehát a negyedik napon) lehetett megkötni a házasságot. Ez azt jelenti, hogy ha az anyakönyvvezető a házassági szándék bejelentésének napján már kifüggesztette a hirdetőt, akkor is legalább $14+3+1=18$ napnak kellett elteltnie a házasságkötésig. Úgy gondolom, hogy az akkori háborús viszonyok nem tették lehetővé, hogy a behívóval rendelkező újonc 18 nappal tovább maradjon távol.

A bevonulás elmulasztásának ugyanis komoly következményei voltak, ahogyan azt korábban bemutattam.

Rendkívül fontos jogszabályt kell a fenti kérdés vizsgálatánál figyelembevenni, mégpedig a 9.000/1913 HMs. rendeletet

„A ..... hadiszolgálatra bevonult tartalékos és póttartalékos legénység házasságkötése esetén a nevezettektől katonai hatósági nősülési engedély újabb rendelkezésig nem követelhető. A hadiszolgálatra bevonult népfőlkelő egyének házasságkötéséhez katonai hatósági engedélyre nincs szükség.”

A korabeli forrásokból világos, hogy ezt a rendelkezést nem alkalmazták egységesen, tehát néha kértek engedélyt, néha pedig nem. A 282.000/1917 (11.16.) HM körrendelet világossá tette, hogy a népfőlkelőknél nincs szüksége házassági engedélyre.

A fentiekből az következik, hogy Waldmann Móricnak (ha már besorozták is) nem kellett engedélyt kérnie házasságkötéséhez, tehát *akármint bemonthatott foglalkozásként, tekintettel arra, hogy senki nem ellenőrizte azt. Így csupán az anyakönyvi bejegyzésből nem lehet megállapítani, hogy katona volt-e a házasságkötéskor vagy ezután hívták be szolgálatra.*

Másfajta (de az anyakönyvben fel nem tüntetendő) engedélyre azonban volt szükség: Friedmann Rozália házasságkötéséhez, mivel még nem volt 24 éves (azaz törvényes képviselő alá tartozott a házassági jog szerint) anyja írásbeli jóváhagyására szükség volt (apja már halott volt ekkor).

A fentiek (és az újpesti általános közigazgatási iratok ügymutatója) alapján inkább azt vélelmezem, hogy Waldmann Móric házasságkötése előtt behívták katonának, bevonult, majd néhány nap szabadságot kért, hogy hazajöjjön és megházasodhasson (esetleg a feleségéhez „mézeshetekre” visszautazhasson). Amikor visszatért Újpestre, előbb helyhatóságilag (Véderő 53.§) nyilvántartásba vette magát, majd azonnal (4 a sorszámú különbség a két ügy között) megkérve nyerte szabadságának meghosszabbítását, melyet valószínűleg megkapott, tekintettel arra, hogy nagyapám 1917 júliusában megfogant.

Arra a tényre, hogy valóban szolgált a kassai ezredben két utalást találtam:

1. *Budapesti Büntető Királyi Törvényszék B. VII. 3.000/1920 számú ügye*
2. *Markó utcai fogház 1922/5594-es fogolytörzskönyvébe feljegyzett személyes adatok között (ügyet lásd később 1920-1925 közötti időszak tárgyalásánál) /a 648/1922-es törzskönyv szintén Waldmann Móricé, de ez üres, és utal a másik törzskönyvre/*

Nagyon valószínű, hogy 1917. július végén, augusztus elején visszaért Kassára az ezredhez, és ott legkésőbb 1918. november 1-ig szolgált, majd leszerelt és hazatért Újpestre, tekintettel arra, hogy valamennyi (utolsó) katonai vezető mandátuma 1918. november 1-én szűnt meg.

Megj.: A 34. gyalogezredet a többi gyalogos hadosztálytól a hajtóka színe különböztette meg: ez búzavörös és fehér volt.

Megj.: Az ezred teljes világháborús vesztesége (halottak, eltűntek, betegségben meghaltak) 7.000 fő (!). Fogságba esett ugyancsak 7.000 fő.1

Első kérdés: Ha valóban nem kötött Waldmann Mór és Friedmann Róza zsidó egyházi esküvőt, hogyan lehetséges, hogy két esketésük van?

Figyelemmel a korábban előadottakra, az a magyarázat, miszerint Waldmann Mór katonaként a távollévőkre vonatkozó korabeli szabályok szerint úgy kötötte meg a házasságot, hogy előbb a feleség Újpesten, majd az ezt igazoló iratokat Kassára juttatva a férj Kassán másnap kötött házasságot, annak ellenére sem fogadható el, hogy a fennmaradt egyetlen fényképen, amelyen a feleség (valószínűleg) esküvői díszben –egyedül! –látható, mivel

1. semmilyen bejegyzés nem tanúsítja az újpesti anyakönyvben, hogy katonai házasságról lett volna szó (különlegesen szigorú jegyzőkönyvezés alá tartozott volna),
2. 2004.07.29.-én Kassáról érkezett polgármesteri igazolás szerint 1917-1921 években Waldmann Mór és Friedmann Róza nem kötött házasságot Kassán /Ján Süli polgármester, 888/2004-CSB/,
3. 2004.06.30.-án a Kassai Állami Levéltárból érkezett igazolás szerint 1917-1921 években zsidó házasságot nem kötött Waldmann Mór és Friedmann Róza Kassán. /Eric Dulovic levéltáros igazolás mellett az elmúlt években a Mormon Egyház mikrofilmjeit magam is megtekintettem, és valóban nem szerepel ilyen házassági bejegyzés/.

A fentiek alapján a Kassán kötött házasság nem létezett, ennek a bemondásával a házaspár leplezni akart valamit. A kérdésre tehát egy válasz létezik: nem volt két házasságkötésük. *Ezt bizonyítja az is, hogy az újpesti házassági anyakönyv megjegyzéseiben nem szerepel olyan kitétel, miszerint ezt a házasságot valaha felbontották volna.*

A Pestvidéki Királyi Törvényszék periratai

A Pest Megyei Levéltárban 2004. nyarán a Pestvidéki Királyi Törvényszék mutatóiban a következő bejegyzések szerepelnek:

- 1.) 1918 évből a IV. 1-b. 1105. szám alatti lajstromban szerepel Waldmann Mórné (Friedmann Róza) Újpesti lakos (!) „szegényjogmegadás” iránti kérelme 3956 számon. (szegényjog: a mai illeték és költségmentességnek felel meg, annak adják meg, aki jövedelmi viszonyai alapján nem volt képes az általa indítandó eljárások költségeit megelőlegezni vagy megfizetni)
- 2.) 1918 évből IV. 1-b. 1105 szám alatti lajstromban szerepel Waldmann Mórné (Friedmann Róza) „ház. életk. visszállítása” iránti kérelme 5296 számon. (házassági életközösség visszaállítása)
- 3.) 1918 évből IV. 1-b. 1105 szám alatti lajstromban szerepel Waldmann Mórné (Friedmann Róza) „hb” iránti kérelme 6847 számon. (hb: házassági bontóper)
- 4.) 1919 évből IV. 1-b. 1105 szám alatti lajstromban szerepel Waldmann Mórné (Friedmann Róza) „hb” iránti kérelme 1270 számon. (hb: házassági bontóper)

A törvényszéki mutatók szerint (az ügyszámokat figyelembevéve, és feltételezve, hogy kb. 800-1200 ügyszám keletkezett egy hónapban):

- a) 1918. áprilisa körül a dédanyám szegényjogmegadás végett fordult a bírósághoz, amelyet az minden bizonnyal megadott neki. Mivel Nagyapám 1918. április 08. napján született, nagyon valószínű, hogy a kérelem a születését követően áprilisban vagy, május elején került benyújtásra.
- b) 1918. május végén, vagy júniusban a dédanyám házassági életközösség visszaállítása iránt nyújtott be keresetet dédapám ellen, nyilván készült erre, és emiatt kérte korábban a szegényjog megadását.
- c) 1918. július végén, vagy augusztusban a dédanyám benyújtja a házassági bontókeresetet dédapám ellen.

- d) 1919. január végén, februárban a dédanyám (újra) benyújtja a házassági bontókeresetet dédapám ellen.

A törvényszéki iratokat kiegészítő és magyarázó, azt alátámasztó ügyekre bukkantam a Budapest Főváros Levéltárában őrzött „Újpest Megyei Város” általános közigazgatási iratainak mutatójában:

1917-ben Waldmann Mór (ahogyan azt a katonai résznél bemutattam) 23.061 számon helyhatósági bizonyítványt kért (kapott), 23.065 szám alatt meghosszabbította a katonai szabdságát, majd nem sokkal ezután szegénységi bizonyítványért folyamodott 25.075 szám alatt. Ez utóbbi folyamodványát csak úgy tudom értékelni, hogy fiatal feleségének próbált segílyt biztosítani ezzel a szagénységi bizonyítvánnyal, amelyet a feleség a távollétben felhasználhatott. Az a tény, hogy ezt követően nincsen 1917-ben újabb ügy bejegyezve, azt mutathatja, hogy Waldmann Mór valóban katonaként szolgált és nem tartózkodott Újpesten.

1918-ban Waldmann Mór 24.639 szám alatt szegénységi bizonyítvánnyal kapcsolatban volt valamilyen eljárás alatt, majd ezt követően azonnal (ügyszámok között 5 a különbség) a következő ügyben volt ügyfél 24.646 szám alatt helyhatósági bizonyítványhoz megkeresés (!). Ezután pedig a következő ügyek vannak a nevéhez bejegyezve:

- 45.406 szám alatt hatósági bizonyítvánnyal kapcsolatos ügy
- 46.117 szám alatt erkölcsi bizonyítvány
- 46.570 szám alatt újra helyhatósági bizonyítvány

Úgy vélem, hogy a fenti ügyek, különösen a megkeresés és az erkölcsi bizonyítvány kiállítása (és persza a többi bizonyítvány) a válóperhez benyújtott kellékek voltak. A „*megkeresés*” *talán arra utal, hogy a bejelentett lakcímén nem volt található, a katonaságtól elszökött és ismeretlen helyen tartózkodik. Az előbbiekre és az erkölcsi bizonyítványra nyilván a bontóperben lehet szükség, az, hogy nem Waldmann Mórné a kérelmező, azt mutathatja csupán, hogy annak a nevében vezették az ügyet, akire vonatkozott. A kérelmező neve azonan nem volt olyan fontos, hogy a mutatókönyvben (!) feltüntessék, ami logikus adminisztratív megoldás.*

/valamennyi itt, korábban és majd később említett, máshova nem sorolt ügy a V/675/C „Újpest város ált. közig. Iratainak névmutatóiban található/

1918-ban még egy „váratlan” bejegyzésre bukkantam, amely jól magyarázza a „két válókereset benyújtását”. Az irat az újpesti iparlajstrom mutatójában található, amely szerint Waldmann Mór 1918. december 28.-án (!) vándorszerű kereskedelem iparendélyéért folyamodott a városhoz (lásd bővebben később), amely engedélyt 1919. január 3-án meg is kapott. Ebből az adatból a következőket vonhatjuk le:

- a) Waldmann Mór Újpesten tartózkodott, valószínűleg helyreállította a házasságio életközösséget a feleségével, aki ezért visszavonta a bontókeresetet,
- b) A dátum igencsak összecseng a 34.es Kassai gyalogezred leszerelésével kapcsolatos információknak, miszerint az 1918. novemberében történt, ezért feltételezhető, hogy Waldmann Mór (korábbi katonaszökevény) a világháború végeztével, az ezredének felbomlásával egyidejűleg vállalkozást kockáztatott meg. Ne felejtsuk el, hogy ebben az időszakban olyan káosz uralkodott az országban, hogy nem volt valószínű, hogy valakinek feltűnjön Waldmann Mór.

Visszatérve a névmutatókra, 1919-ben Waldmann Móra vonatkozóan helyhatósági bizonyítványi ügy volt folyamatban 380 szám alatt, amely összetartozhatott az iparendeléyzési ügygel, valószínűleg ekkor „újra” nyilvántartásba vették Móricot. Nemsokára (az ügyek számából ítélve még 1918 januárjában) szegénységi bizonyítványra vonatkozó ügyben volt érdekelt 2681 szám alatt.

Nem sokkal ezután (1919. március 21-én) győzött a Tanácsköztársaság, és Waldmann Móric valószínűleg családját otthagyva vöröskatonának állt be, ami arra készítette a feleséget hogy újra válókeresetet nyújtson be férje ellen. Erre utalhat folyó évből a 28.250 szám alatt Waldmann Mór (részére?) ideiglenes ügygondnoki kézbesítésra utaló ügy, *mivel ügygondnokot annak rendeltek ki aki ismeretlen helyen tartózkodott!*

A mutatókönyvek 1920-1924 között egyetlen ügyet sem jeleznek Waldmann Mórral kapcsolatban. Ez alátámasztja azt a későbbiekben kifejtett vélekedésemet, amely szerint Waldmann Mór valamilyen okból szabadságától meg volt fosztva 1-2 évre, vagy esetleg családjával évekre elköltözött.

A periratok vizsgálata a korabeli jogszabályok alapján

Tekintettel arra, hogy minden ügyiratot selejtezték, semmi más nem áll rendelkezésünkre, csak az eljárás megnevezése és annak ügyszáma. Ezek figyelembevételével, a korabeli jogszabályok és bírói gyakorlat tükrében a következőket állapíthatjuk meg:

1. A korszakban az 1894. évi XXXI. Törvény (Tv.) „a házassági jogról” szabályozta a házassági pereket. A Tv. 77. § alapján „A házasság felbontását kérheti az a házasság, kit házastársa szándékosan és jogos ok nélkül elhagyott:

a) ha a házassági életközösséget megbontó házasság a házastársának elhagyásától számított hat hó elteltével bírói határozattal az életközösség visszaállítására lett kötelezve, és e határozatnak a bíróilag megszabott határidő alatt igazolatlanul eleget nem tesz;

b) ha a házassági életközösséget megbontó házasság, kinek tartózkodási helye legalább egy év óta ismeretlen, az életközösségnek egy év alatt leendő visszaállítására bírói hirdetmény útján felhivatott és e felhívásnak igazolatlanul eleget nem tesz.”

2. A Tv. 77.§-a az „elhagyás”-t, mint bontóokot jelöli meg, melynek a köznapi elnevezése a „hűtlen elhagyás” volt. Tekintettel arra, hogy az „elhagyás” az életközösségnek bármilyen okból (!) történt megbontását jelentette, ezért nem jelenti azt, hogy valaki hűtlen lett volna házastársához, ezért a „hűtlen” jelzőt a jelen tanulmányban nem alkalmazzuk.

Elhagyásnak minősült például:

- ha a feleség a férjét nem követte az új lakóhelyére (mert ebben az időben a férj határozta meg a lakóhelyet,
- ha az egyik házastárs a másikat elúzi,
- ha az egyik házastárs a másikat a közös lakásba nem fogadja be,
- ha az egyik házastárs a házastársi kötelességének megsértésével a másik házastársnak elhagyásra ad okot,
- ha az egyik házastárs ismeretlen helyre költözött.

Az „elhagyást” bontó okként csak akkor lehetett bontóperben érvényesíteni, ha az alperest (Waldmann Móricot) a bontókereset beadása előtt (!) bírói határozattal a házastársi életközösség helyreállítására kötelezték *bírói visszatérő paranccsal*.

Bíró visszatérő parancs kibocsátása iránti kérelmet a sérelmet szenvedett házastárs (Friedmann Rozália) a perre illetékes bíróság előtt kérhette. Illetékes volt az a bíróság, amelynek a területén

- a felek utolsó közös lakása volt,
- az elhagyott fél lakása volt.

Tekintettel arra, hogy a szegényjog megadása iránti kérelmének lajstromozásakor feltüntették azt, hogy Waldmann Mórné újpesti lakos, két lehetőség áll elő:

- Waldmann Mór és Friedmann Rozália utolsó közös lakóhelye Újpest,
- Waldmann Mór ismeretlen helyre távozott, és Friedmann Rozália lakóhelye szerint (mely Újpest) állt be a bíróság illetékessége.

Ezt a kérdést a későbbiekben megnyugtatóan rendezni fogom.

A bírói visszatérő parancs kibocsátása iránti kérelem esetén a Tv. fentiekben kiemelt 77.§ a) és b) pontja szerint szükséges volt a kérelemhez csatolni, bizonyítani:

- ISMERT helyen tartózkodó féllal szemben /77.§ a)/ helyhatósági bizonyítványt kellett csatolni, amely bizonyította, hogy a házaspár legalább 6 hónapja külön élnek,
- ISMERETLEN helyen tartózkodó féllal szemben /77.§ b)/ legalább 1 év ismeretlen helyen való tartózkodást kellett bizonyítani.

A bírói visszatérő parancs kibocsátása iránti kérelmet egyesbíró (egy főből álló bírói tanács) adta ki tárgyalás nélkül, az eljárás pedig „nemperes” eljárásnak minősült. A parancs kétféle lehetett:

- ISMERT helyen tartózkodó alperest záros határidővel szólította fel a házassági életközösség helyreállítására,
- ISMERETLEN helyen tartózkodó alperest hirdetményi kézbesítés útján, hivatalos lapban (Budapesti Közlöny) háromszori hirdetéssel arra hívta fel, hogy 1 éven belül állítsa helyre a házassági életközösséget.

Mindkét esetben (a határidő eredménytelen elteltével) a visszatérést kérő fél beadhatta a bontókeresetet, és a házasságot a házassági bontóperben viszonylag zökkenőmentesen felbontották, kivéve akkor, ha az alperes házastárs visszatért a felpereshez az ítéletig, mert ekkor ez az ok nem volt érvényesíthető.

Waldmann Móric tartózkodási helye a házassági életközösség helyreállítása iránti eljárás előtt és annak során

Mivel -Waldmann Móric 1917. június 05.-én Újpesten feleségül vette Friedmann Rozáliát,
 - első gyermekük, (Nagyapám) 1918. április 08. napján született, és
 - a terhesség általában 9 hónapig tart,

feltételezhető, hogy Nagyapám *1917. júliusában* fogant meg, amiből az a nagyon lényeges következtetés származik, hogy ekkor *még együtt voltak a szülők*.

Korábban már jeleztem, hogy a dédanyám 1918. május végén, vagy júniusban nyújthatta be a házassági életközösség visszaállítására iránti keresetet. Mivel a Tv. 77.§ b.) pontja alapján *legalább egy év ismeretlen helyen való tartózkodást* kell bizonyítani, nagyon valószínű, hogy a Tv. 77.§ a) pontja alapján perelte be a dédanyám a dédapámat, mert *a fogantatástól (1917. július) a visszaállítás iránti kereset benyújtásáig (kb. 1918. május-június) nem telt el egy év, így a b.) pont szerinti perlésnek nem volt meg a jogalapja, és nem valószínű, hogy dédanyám nem vallotta be a gyermekének születését, amelyből gyorsan ki lehetett volna számolni, hogy az egy év nem telt még el.* Az előbbieken alapján feltételezhető, hogy ismert volt Waldmann Móric tartózkodási helye a kereset benyújtásakor.

Zavaró körülmény, hogy 1918-ban és 1919-ben is van házassági bontóper, amelyek különböző ügyszámot kaptak. Sokféle magyarázat közül a számomra leginkább logikus a következő:

1. 1918. május-júniusban *beadásra kerül a visszaállítás iránti kereset*, amelynek alapján a visszatérő parancsot a Tv. 77.§. a.) pontja alapján kibocsátják, majd
2. 1918. július végén, vagy augusztusban a dédanyám *benyújtja a házassági bontókeresetet* dédapám ellen, de mivel az visszatért, a keresetét visszavonta

3. 1919. áprilisában a dédanyám *újra* benyújtja a házassági bontókeresetet dédapám ellen, mert ismételten „eltűnt” a Tanácsköztársaság alatt.

/A jogforrások elemzéséhez forrás: Sztehló Kornél: A házassági elválás joga (Franklin Társulat, Budapest 1890); Magyar Jogi Lexikon I-VI, (Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1903)/

Megtörtént-e a válás vagy sem

A válás végül nem történt meg, ezt a következők bizonyítják:

1. az újpesti házassági anyakönyvben nem szerepel a megjegyzés rovatban az, hogy a házasság felbontásra került,
2. nem kötöttek Kassán házasságot, tehát az a vélekedés sem helyes, miszerint elváltak volna, majd később újra házasodtak Kassán, és csak azért mondták be a gyermekek születésénél az 1917 évet, hogy valamennyi gyermek ugyanabból a házasságból valónak minősüljön,
3. indirekt módon a periratok megsemmisítése is azt valószínűsíti, hogy nem váltak el, mert lehetséges, hogy ebben az esetben az iratokat megőrizték volna. /tulajdonképpen eredménytelen, befejezetlen és jogkövetkezmények nélküli ügyek lettek a beadványokból, melyek megtartásához nem fűződött sem magánérdek, sem pedig közérdek/

Ha Waldmann Móric „visszatért” feleségéhez, miért nem fogant meg újabb gyermek 1919-1920 években?

Ahhoz, hogy ezt a kérdést a valószínűség határain belül meg tudjuk válaszolni, számos feltevést kell helytállónak elfogadni. Ezek a feltevések családi elmondásokra és történelmi tényekre alapulnak az alábbiak szerint:

1. Az 1917. június 05.-i házasságkötés előtt (amint azt korábban kifejtettem) Waldmann Móric népfőlkelő megkapja „behívóját”, és Kassára távozik. Kassán személyes ügyre (házasságkötés) hivatkozva szabadságot kap, visszatér Újpestre, ahol regisztráltatja magát és feleségül veszi Rózát, majd azonnal szabadságának meghosszabbítását kéri, és meg is kapja.
2. 1917 júliusában megfogant Waldmann Lajos.
3. Waldmann Móric 1917 júliusában-augusztusában bevonul Kassára, ahol segédszolgálatot teljesít 1918. áprilisáig.
4. 1918. áprilisában (talán, hogy újszülött fiát láthassa) megszökik Kassáról, de májusban bujdokolni kezdett (talán mert a feleség nem akarta követni őt valamely másik városba), eltűnt, ezért a feleség –bontópere ingyenes vitelének érdekében- szegényjog megadás iránt keresetet adott be, amit meg is kapott. Ezután 1918 május végén – júniusban házassági életközösség visszaállítása iránt nyújt be keresetet, és a bíróság kibocsátotta az „ismert” helyen tartózkodó Waldmann Móricnak a bírói visszatérő parancsot.

Nyilvánvaló, hogy ekkor Móric nem lehetett katona, mert az ilyen okból fennállt távollét nem minősült elhagyásnak. (Ez is valószínűsíti, hogy katonaszökevény volt a férj. Sajnos a Hadtörténelmi Levéltár és a bécsi Kriegsarchiv csak a kitüntetettek egy részéről és a tisztekről rendelkezik iratokkal, Waldmann Mór jelenlétét a hadseregben ezidáig hiába kutattam.

5. Mivel Waldmann Móric nem jelentkezett a „parancsra”, a feleség benyújtotta a házassági bontókeresetet 1918. júliusában-augusztusában, az ehhez szükséges iratokat Újpesten beszerezte.
6. 1918. október 31-én győzött az „őszirózsás forradalom”, Károlyi Mihály lett a miniszterelnök, és Tisza Istvánt (korábbi miniszterelnököt) meggyilkolták. A vádlott

kirendelt védője a Dr. Vértes József ügyvéd (1889-1941), aki Waldmannól magyarosított Vértesre, és Waldmann Móríc unokaöccse volt. Waldmann Móríc nem jöhetett haza ebben a kényes helyzetben, nehogy politikai és családi botrányt, esetleg tragédiát okozzon azzal, hogy kiderül, aki a Monarchia volt miniszterelnökének gyilkosát védi, annak a nagybátyja bolsevik, katonaszökevény. Dr. Vértes József az időkban Pesten közel lakott attól a háztól (VI. Andrassy út 71.) , ahol Waldmann Móríc első gyermeke, Lajos megszületett (VI. Izabella u.82.). A helyzet azért is kényes lehetett, mert a Hadtörténelmi Levéltár adatai szerint Waldmann Mór három unokaöccse is kitüntetések kapott az I. Világháborúban (Waldmann Izidor, Vértes Mór, Vértes Andor), és maga Dr. Vértes József is kitüntetett volt. Ezek a kitüntetések kívül számos más kitüntetés is lehetett, de ezeket még nem sikerült felkutatnom. Az már csak színesíti a képet, hogy egy féltucat Waldmann-Vértes unokaöccs lett hősi halott Oroszországban, köztük a későbbi világhíró régészprofesszor, Vértes László apja is. Waldmann Móríc bátyja, Vértes Pál volt az egyetlen, akiről tudni lehet, hogy behívóját nem várta meg és Párizsba menekült. Az ő élete inentől kezdve ugyancsak kalandosan alakult, de ez most nem témája a tanulmánynak.

7. 1918. november 03-án a Monarchia és az antant fegyverszünetet írnak alá, a Világháború gyakorlatilag véget ér. Waldmann Móríc a Világháború végével novemberben hazatér, a boldog feleség a keresetet visszavonja.
8. 1918. december végén Waldmann Móríc iparendeléért folyamodik, amit 1919. január 3-án meg is kapott. Úgy tűnik rendeződnek a családi gondok.
9. 1919. március 21.-én győzött a Tanácsköztársaság, és Waldmann Móríc már „nem számított” katonaszökevénynek, azonnal (március végén) beállt vöröskatonának és eltűnt. A feleség emiatt újra benyújtja a válókeresetet.
10. A Tanácsköztársaságot hűen szolgáló Waldmann Móríc nem tartózkodott otthon, így nem is ejthette teherbe feleségét. Nem is születik ebből az időszakból gyerekük
11. Waldmann Móríc a Tanácsköztársaság 1919 augusztusi bukása után újra bujdokolni kezdett, most a „fehérterror” elől, kétszeresen volt miért félnie: katonaszökevény és vörös katona is volt egyben. A belügyminiszter 1919. december 05.-én kibocsátotta a 91.383/1919. számú körrendeletét, amelynek értelmében „az állam és a társadalom érdekeire, a közrendre, és közbiztonságra veszélyes” személyek internálása megkezdődik. Talán ennek hatására (mivel nem akarta gyermek apját börtönbe juttatni) a feleség visszavonja a második keresetét is.

Fontos leszögezni, hogy Waldmann Mór (és a többi vöröskatona) részvétele a Tanácsköztársaságban egyáltalán nem kötődött törvényszerűen a lakóhelyükhöz, ezért egyáltalán nem biztos, hogy Waldmann Móríc ebbéli múltját az újpesti iratok között kell keresnem. Tekintettel azonban arra, hogy mindaddig, amíg más feltevésre nem jutok, a leglogikusabb az, ha a lakóhely szerinti kutatást végzem. Különbféle helyeken vizsgáltam (pl.: Pestvidéki Kir. Járásbíróság fogoly-pénztárnaplója 1911-1920), de nyomra nem akadtam.

12. Waldmann Móríc (valamilyen oknál fogva) 1919 decembere után internálás alá került. Az internálatakat bírói ítélet nélkül Budapest, Zalaegerszeg, Miskolc, Hajmáskér Stb. városokban rendőrhatalósági intézkedés eredményeként tartják fogva 3-12 hónapon keresztül.

További hasonló rendeletek: 483/1919 BMr., 4352/1920 BMr., 30.035/1920 BM körrendelet Hihetetlen, de az „újpesti tanácsköztársaságról” szinte alig maradtak fenn iratok, így azokban kutatni nem lehet, illetve az adatok kizárólag általános körülményekre vonatkoznak, egy-két kirívó esettől eltekintve személyes anyagok nem léteznek.

13. Waldmann Móríc az internálásból 1920 közepén-végén szabadult, majd Újpestre ment ismét, a család azonban közben Budapestre költözött.
14. 1920. június 04.-én a trianoni döntés alapján megszűnt a régi Magyarország, és Kassa Szlovákiába kerül.
15. Waldmann Móríc és Friedmann Rozália következő gyermeke 1921 februárjában megfogant és 1921. november 03-án megszületett Budapesten.

Ha nem következett be a válás, miért állítottak valótlant a szülők a Nagyapám testvéreinek születésekor a házasságkötés helyére és idejére vonatkozóan?

Egyetlen logikus magyarázatot találok erre: Waldmann Mór és Friedmann Rozália, miután mégsem váltak el, de nem tudhatták, hogy az újpesti anyakönyvbe milyen megjegyzéseket vezettek be a válóperekkel kapcsolatban, azt akarták, hogy gyermekeik egyazon házasságból valónak tűnjenek. Mivel Móricnak volt igazolása arról, hogy katonáskodott Kassán (vagy esetleg dátumos fényképe 1917-ből), kitalálták, hogy házasságot ott kötöttek, mert a férj katona volt, és hősiiesen szolgálta a Monarchiát.....

Hogy ez mire volt jó?

A trianoni döntéstől kezdve Kassa egy másik állam területére került. Egy olyan házasság ellenőrzése, amely egy másik (akkor ellenséges) államban kötött, nagyon bonyolult lett volna, így senki nem vállalkozott arra. Másrészt pedig, ha valaki azt vizsgálta volna, hogy volt-e zsidó egyházi esküvőjük, mondhatták neki, hogy Újpesten kötötték a polgári házasságot, majd röviddel ezután Kassán az egyházi házasságot. Az újpesti anyakönyvről pedig senki nem tudott, noha abba senki, semmilyen bejegyzést nem tett.

A fenti regényes magyarázatnál azonban van egy logikusabb is, amely szerint azért mondták be a második gyermek születésénél a kassai házasságot, hogy mint trianoni magyarok segélyért folyamodhassanak, mivel vagyoni helyzetük (amint azt később látjuk) leírhatatlanul rossz volt.

II.4.7. Vagyoni viszonyok és az ezzel kapcsolatos következmények 1920-1926, majd 1927-1942 közötti időszakban

1920-1926

A vagyoni viszonyokkal kapcsolatban szubjektív élményhez jutunk, ha meghallgatjuk Nagyapám több órás hangfelvételeit, ahol ezt a témát minden alkalommal felemlgette. Ennek részletezését mellőzve a tények a következők: tekintettel az ügyek csekély társadalmi (és személyes súlyára) az itt felemlített ügyek alapiratait mind kiselejtezték, ezért számunkra csak a már korábban hivatkozott (részben már értékelt is), és a Budapest Főváros Levéltárában őrzött „Újpest Megyei Város” általános közigazgatási iratainak mutatójára támaszkodhatunk.

1920 és 1924 között a családnak nyoma veszett az újpesti névmutatókból, ebből következik, hogy Budapesten, valószínűleg a VI. kerületben éltek (lásd a többször emlegett büntetőügy iratait)

Magyarország 1924 évi címtárában található egy Waldmann Mór, aki a Budapest VII. kerület Dohány utca 36. szám alatt tartott fenn konyhafelszerlési cikk nagykereskedést.

Tekintettel arra, hogy „nagykereskedést” jelöl meg a címtár, kizárható, hogy ez a személy azonos a dédapámmal.

Egy büntetőügy, amely jól jellemzi a korabeli viszonyokat, valószínűsíti, hogy Waldmann Móric miből tartotta el (néha) a családját és amely magyarázat arra, hogy miért nem született Waldmann Móricnak gyermek a felesége 1919-1920 években:

Első fokú eljárásBíróság: *Budapesti Büntető Királyi Törvényszék*

Ügyszám: B. VII. 3.000/1920 „Tóth István és társai”

Tárgya: lopás és orgazdaság büntette

Ítélet: 1921. június 22.

Waldmann Mór vádlott (kivonat tőlem)

30 éves miskolci születésű, budapesti lakás (VI. Eötvös utca 51. I. emelet 8.), izraeltia vallású, nős, családos (megj.: csak Lajos fia élt ekkor), ír és olvas, katona volt a 34. gyalogezredben, vagyontalan kereskedősegéd vádlott bűnös a Btk. 370.§ 1. bekezdésébe ütköző orgazdaság büntetében, melyet úgy követett el, hogy Budapesten, 1920. március 12. napján Tóth István, Hujber János és Tauber Lajos vádlottak által Vidor Samu sértettől lopás büntette következtében megszerzett két félhordó pálinka (tönköly) elidegenítésére közreműködött, 1 üres hordót és 100 koronát pedig vagyoni haszon végett megszerzett, tudva azt, hogy ezen ingók lopás büntette következtében jutottak büntársai kezébe. Waldmann Mezey Józsefnek adott át 4 liter rumot és 4 liter császárkörtét, Kemény Ignácznak átadott 56 liter pálinkát (tönköly) literenként 85 koronáért.

Ezért

Waldmann Mór vádlottat a Btk. 370.§ 1. bekezdése és a Btk. 373.§ szakasza alapján 8=nyolchónapi börtönre, mint főbüntetésre, továbbá 4=négy évi hivatalvesztésre és politikai jogainak ugyan ilyen tartamú felfüggesztésére mint mellékbüntetésre ítéli.

Figyelembe vették enyhítő körülményként a *büntetlen előéletet* (!, ettől természetesen még lehetett internálva, letartóztatva a Tanácsköztársaságbeli szerepéért) tárgyi beismerését, családos állapotát, súlyosító körülményként pedig a nagyfokú tevékenységét a bűnügyben.

Indoklásból kiemelt részek

1920. március 11. éjjel a sértett üzletéből Tóth, Hujber és Tauber vádlottak elloptak két félhordó (60-80 liter) tönkölypálinkát, 350 db. tojást, 1 nagyüveg császárkörte édespálinkát és 3-4 liter szeszt.

Másnap (március 12.) Tóth a lopott holmit értékesíteni akarta., a pálinkából mintát véve Waldmann Mór *ismerőse*hez (!) ment, akit az ital eladásával megbízott és közölte vele az ital eredetét. Waldmann azt a megjegyzést tette, hogy ha baj lesz a dologból, ne keverjék őt bele. Végül Waldmann Mór 56 liter tönkölypálinkát literenként 85 koronáért el is adta Kemény Ignácznak, akinek *az árut ezen a napon már le is szállította Tóth István*. A pálinkáért járó 4.700 koronát Tóth István vette át, melyből Waldmannnak közvetítési díj fejében 100 koronát, azon felül pedig az üres hordót átadta. Ezt az üres hordót Waldmann 100 koronáért eladta Kemény Ignácznak.

Ugyancsak március 12-én délelőtt Waldmann ajánlatot tett Mezey Józsefnek is az édespálinka (császárkörte) és szesz megvételére, aki azt 45 koronás áron szintén megvásárolta. 4 liter császárkörtét és 4 liter rumot Waldmann Bárány János vádlottal be is szállított neki még aznap, az ezekért járó összeget beszedte, majd átadta Báránynak, hogy az Tóth Istvánnak addja át. Mivel végül Mezey Józsefnek nem felelt meg az áru, üvegekbe öntve Kunszt Oszkárhoz vitte, és ebben is segített Waldmann, aki ezért 100 koronát kapott. Stb.

Másodfokú eljárásBíróság: *Budapesti Királyi Ítéltábla*

Ügyszám: 16. B. 7.296/1921 „Tóth István és társai”

Tárgya: lopás és orgazdaság büntette

Ítélet: 1921. október 4.

Waldmann Mór vádlott védője: Dr. Füzéressy Árpád ügyvéd

Waldmann Mór vádlott terhére a Bp. 385.§ 1 bekezdés b. pontja alapján *súlyosbításért* (!) fellebbezett a királyi ügyész.

A fellebbezés ellenére a másodfokú bíróság a Bp. 385.§ 1 bekezdés b. pontja alapján a királyi törvényszéki ítéletet megsemmisítette és Waldmann Mórt a Kbtk 129.§ alá eső *tulajdon elleni kihágásban mondta ki bűnösnek*, amiért 15 napi elzárásra (!) és 200 korona pénzbüntetésre ítélte.

Indoklása szerint Waldmann Mór előtt okvetlenül gyanúsna kellett tünnie az ital eredetének, annak ellenére, hogy Tóth István vádlott vallomása szerint nem közölte Waldmannal a lopás elkövetését. *Waldmann azonban okos* ember létére sejtette, hogy lopott dologról van szó.*

* Az okos szó az iratban aláhúzva. Nagyon kevés aláhúzás van az iratban, általában csak a nevek. Ebből az következik, hogy Waldmann Mór intelligens benyomást keltett a bíróságban, és lehet, hogy ennek köszönhető (részben) hogy ennyire kedvező fordulatot vett az ügye a másodfokú bíróság előtti tárgyaláson.

Harmadfokú eljárásBíróság: *Magyar Királyi Kúria*

Ügyszám: II. B. 943/1922 „Tóth István és társai”

Tárgya: lopás és orgazdaság büntette

Ítélet: 1922. április 26.

Ebben az eljárásban már nem volt érdekelt Waldmann Mór (büntetését a tárgyalásig le is töltötte).

A fenti ügy értékelésére nincs szükség, ez csupán bemutatja, hogy az emberek milyen életviszonyokba kényszerülnek akkor, ha valamilyen okból a megélhetésük veszélybe kerül. Waldmann Mór nagyon szerencsésnek mondható, hogy a másodfokú eljárásban ekkor a fordulatot vett az ügye. Az ügy genealogiai szempontból számomra megmagyarázza, hogy miért nem szület 1920 évben gyermeket a felesége. (1919-ben a válással kapcsolatos viszály miatt). Úgy gondolom, hogy Waldmann Olivér 1921. november 3-i születése „véletlen” születés, mivel a fogantatáskor még a nyolchavi szabadságvesztés fenyegette Móricot.

Büntetés végrehajtása

Úgy tűnik, hogy Waldmann Mór két fogházban töltötte szabadságvesztését, de csak az egyikről van konkrét bizonyítékom. A Markó utcai fogházban az 5.594/1922 számú törzslappal vezették be. Személyleírását lásd korábban a testi jegyek leírásánál. A törzslap a következő adatokat tartalmazza még:

Miskolcon, 1891. szeptember 16.-án született, magyar anyanyelvű és németül beszél, kereskedő a foglalkozása. Katonai csapatteste a 34. kassai gyalogezred. Izraelia vallású, nő, felesége Friedmann Róza. Értelmisége (azaz iskolai végzettsége) 3 alsó kereskedelmi iskola.

Azja Ádám (+), anyja Kohn Fanni (él). Vagyontalan. Amiért a szabadságvesztését tölti: tulajdon elleni kihágás.

Beutalva a Markó utcai fogházba: 1921. november 24. (épp három hetes volt Olivér!)

Halasztást nyert: 1922. január 24-ig.

Büntetését kezdte: 1922. február 1.

Büntetését végezte: 1922. február 15.

Szabadul: 1922. február 16.

Megjegyzés a törzslapon: 1922. január 28-án „Conti” (azaz átszállították a Conti utcai fogházba)

Az, hogy a Conti utcai fogházban nincs meg 1920-tól Waldmann Mór törzslapja, azt jelentheti, hogy 1919-ben talán ide került be a Tanácsköztársasággal kapcsolatos ügyei miatt, és ekkor nyitottak neki törzslapot. Sajnos az 1919 évi törzskönyv a Conti utcai fogházból megsemmisült az idők folyamán. Ezt közvetett bizonyítéknak tekintem arra, hogy valóban történt valami a Tanácsköztársaságban.

Minden büntetésvégrehajtási intézménynek csak EGY törzslapja volt mindenkiről, tehát, ha az átszállított Waldmann Mórnak az érkezéskor NEM nyitottak egyet, az azt jelenti, hogy már volt neki.

Újra Újpesten

Az első nyom, amely a család „visszaérkezésére” utal, 1925-ből való, Waldmann Mór 1925. május 11.-én kért és 15.-én kapott iparendélyt szövet és papír kereskedésre (lásd. később). A kérelme 17.288/1925 számon szerepel a névmutatóban.

Ugyancsak ebben az évben, Waldmann Mórnénak szegénységi bizonyítványt kapott 1925. július 6-án 26.110 szám alatt. Ezt követően táruul fel előttünk a család rendkívül sanyarú sorsa:

- 1.) Az Országos Gyermekvédő Liga /8633 számú iratában/ Waldmann Mórné segélyügyében kérdőívet küld Újpestre (vagy a városon keresztül a dédanyámnak) 1925. október 17.-én, amely 41.996 számon került iktatásra.
- 2.) Valószínűleg az előbb említett kérdőív kitöltése következtében ugyancsak az Országos Gyermekvédő Liga /9590 számú iratában/ Waldmann Mórné részére 200.000 koronát és ruhát (!) utal ki 1925. november 17.-én, amely 49.147 számon került iktatásra.

1926 év mutatja meg, hogy a Waldmann család az elmúlt években milyen mélypontra ért.

Waldmann Mór 531 szám alatt 1926. január 7-én kamatmentes kölcsön iránt folyamodott, majd ezután „Waldmann kiskorúak elhagyatottsága” elnevezésű ügy volt folyamatban 1926 áprilisában, mely ügyet az Árvaszék küldte 2416 számú iratában. Ez utóbbi ügy az újpesti mutatóban 15.737/1926 számon került elintézésre.

Nem sokkal az előbbi üggyhöz képest, 1926. június 20.-án „Waldmann Olivér és Edit gondviselése át Waldmann Mórchoz”(!) nevű ügyet jegyezték be. Ez azt jelenti, hogy nagyapám ezen testvérei biztos, hogy egy ideig állami gondozásban voltak (lásd.: alább) Az iratot a Budapesti Gyermekmenhely 27.760 szám alatt küldte, és az az újpesti mutatóban 16.932/1926 szám alatt lett iktatva. A Gyermekmenhely törzslapjaiból az derül ki, hogy kétértelmű az újpesti iratbejegyzés, mert a gondviselés ugyanebben az évben keletkezett és meg is szűnt.

Végezetül 1926. december 20.-án az Országos Gyermekvédő Liga 12.311. számú iratában Waldmann Mórné vagyoni viszonyának közlését kéri segély ügyben. Ez az ügy 56.617 számon lett iktatva az újpesti iratokban.

A kutatás során megtaláltam Waldmann Olivér és Waldmann Edit törzslapját. Mivel Edit törzslapján minden egyezik Olivér törzslapjával, itt csak Olivér törzslapját ismertetem:

Törzslapszám: II. 27.739 (Edit törzslapja: II. 27.740)

Waldmann Olivér (személyes adatok)

Gondozó: 1926.04.12.-től elhelyezve anyjánál

NEM helyezték el máshol később sem, tehát sem intézetbe, sem vidékre, sem nevelőszülőhöz stb. nem került, valószínűleg nem is tudott arról, hogy az apja felügyelete alól kikerült.

Felvétel oka: 80.000/1912 sz. r. 153.§ „az apa ker. képt, anya eltart. nem tudja”

Azaz az apa keresőképtelen, a gyermeket az anya pedig nem tudja eltartani.

Beutalás (felvétel): Újpest Város Árvaszéke 2.716/926 sz. határozat végrehajtása

(ikt.: 14.331/1926)

Apja: kereskedelmi alkalmazott

Lakás: Újpest, Ősz utca 48. 2 ajtó

Gondozás megszűnése és oka: 1928.10.30. (121.442/29; 20.901/1929)

Tartásdíjak és utalványozásaik

1926	május	225.000 korona	
	augusztus	450.000 korona	
	november	12 pengő	/korona és pengő váltásának időpontja!/
1927	február	12 pengő	
	május	12 pengő	
	augusztus	12 pengő	
	november	12 pengő	
1928	február	12 pengő	
	augusztus	12 pengő	
	november	12 pengő	

Ennél a pontnál meg kell állni, mert a korabeli jogszabályok alapján jól rekonstruálhatók, illetve magyarázhatók Olivér és Edit ügyei az alábbiak szerint:

Elhagyott gyermekek védelme

Először az 1898. évi 21. törvény az úgynevezett „Betegápolási törvény” alapján (végrehajtását az 50.000/1899 BM.sz. rendelet szabályozza) a hét éven aluli „elhagyott” gyermekek védelme állami feladat. Ezt a kötelezést az 1901. évi 8. törvény „Az állami gyermekmenhelyről” (valamint az 1901. évi 21. törvény „A közsegélyre szoruló 7 éven felüli gyermekek gondozásáról”) kiterjesztette a hét év feletti gyermekekre is.

A törvény végrehajtását a 2000/1925. N.M.M. sz. szükségrendelet szabályozta, illetve a vizsgált időszakban már hatályban lehetett a 5180/1926 M.E. sz. rendelet is, amely ugyancsak ennek a kérdésnek a végrehajtását szolgálta.

A szükségrendelet úgy fogalmaz, hogy „az állammal szemben fennálló igénye van annak a 15 éven alul levő gyermeknek, akit a hatóság elhagyottá nyilvánít.”

Az elhagyottság fogalma kettős volt (a fogalom meghatározását jelentősen lerövidítve):

ANYAGI: anyagi elhagyott az a gyermek, aki vagyontalan, és eltartására képes és köteles hozzátartozói nincsenek. A mi esetünkben biztos, hogy erről van szó.

ERKÖLCSI: erkölcsileg elhagyott az a gyermek, aki jelentős erkölcsi romlásnak indult, függetlenül a vagyoni viszonyaitól. Ezzel az elhagyottsággal nem foglalkozunk, mert kizárt, hogy erről lenne szó.

Az eljárásra az a gyámhatóság (elsőfokú gyámhatóság az árvaszék volt) jogosult, amelynek a területén az eljárás megkezdésekor az elhagyott gyermek lakóhelye volt. Az elhagyottá nyilvánítást Budapesten az illetékes kerületi hatóság intézte az Árvaszék nevében. A határozathozatalhoz szükséges volt a szülők vagyoni és kereseti viszonyainak feltárására (lásd. korábban szegénységi bizonyítványok, kamatmentes kölcsön , „vagyoni vizsgálat közlő” ügyeket).

Sajnos az alapíratot selejtezték, pedig ennek része volt a szülők házassági anyakönyvi kivonata is, melyre a korábbiakban említettek miatt nagyon kíváncsi lettem volna.

Az elhagyottságot az árvaszékek mondták ki általában, de (úgy tűnik Budapesthez hasonlóan Újpesten is) ezt a jogkört az árvaszék átadhatta az előjáróságnak. Az elhagyottá nyilvánító vagy azt megtagadó véghatározatot az érdekeltnek kézbesítették.

Amennyiben

KIMONDTÁK az elhagyottságot, akkor a gyermek felett a törvényes képviselői és vagyonkezelői jogköre fennmaradt a szülőnek, a menhelyre (lelenház) a gyermek feletti szülői gondviselés joga és kötelezettsége szállt át.

MEGTAGADTÁK kimondani az elhagyottságot, akkor az eljárás alá került gyermek személyes és vagyoni viszonyainak megfelelő segélyeket kapott, erre vonatkozóan a községi előjáróság adott ki igazolásokat.

A gondozásban lét 15 éves korig tarthatott, de ez meghosszabbítható volt 18 éves korig.

Tekintettel a törzslapok vizsgálatára, megállapíthatjuk, hogy Andor (1932) Andor nem került gondozásba. Lajos (1918) esetében sajnos nincsen adatunk, mert az ő születési idejéből (amikor a szülők egyébként is váltak) nem maradtak fenn törzslapok.

A fentiekén túl fontos azt tudni, hogy az 1901. évi 8. törvény 2.§ a szerint az állami gyermekmenhelyeken csak a beteg, gyengén fejlett és fokozottabb ápolást, orvosi ellátást igénylő gyermekeket tartották, a többieket intézeten kívül (!) helyezték el. Ebből még esetleg az is következhet, hogy a gyermek nem is tudta, hogy állami gondozás alatt áll. Ugyanezt a szabályt bővítette az 1901. évi 21. törvény 2.§-a, amely szerint akiket nem a menhelyen tartottak, azokat elsősorban gazdáknál, iparosoknál helyezték el.

Forrás: Dr. Csorna Kálmán: Gyámsági Jog és Jogszolgáltatás

A gyermekvédelemmel kapcsolatban az alábbiakat kell még tudnunk (a többi bővebb adat a forrásokban fellelhető) :

- 1.) A belügyminiszter kerületekre osztotta az országot és ezekben állította fel a menhelyeket.
- 2.) A gazdasági válság miatt 1926-ban 14.300 (!) gyermeket gondozott az Állami Gyermekmenhely.
- 3.) Az Országos Gyermekvédelmi Liga
  - a) 1911-1932 között Budapest, VII. Weselényi u.6. szám alatt /Erzsébetváros/ működött
  - b) 5-6 (csekély, 30-50 főt befogadó) csecsemő és anyaothont, bölcsődét és napközi otthont tartott fenn Budapesten, és orvosi rendelői is voltak. (ezek a hivatalos lapjában voltak felsorolva)
  - c) Hivatalos lapja a „Gyermekvédelmi Lap”
- 4.) Magyar Királyi Állami Gyermekmenhely
  - a) Másnéven nevezve: lelencház
  - b) Székhelye: Budapest, VIII, Üllői út 86 /Józsefváros/
  - c) Utóda: Heim Pál Gyermekkorház és Rendelőintézet
  - d) Innen osztották el vidéki telepekre és nevelőszülőkhöz a gyerekeket
  - e) Törzslapjai 1922-1945 közötti évekből megtalálhatóak a Budapest Főváros Levéltárában
- 5.) Országos Első Gyermekmenedékhely Egyesület a Budapest IX., Vendel utca 3. szám alatt működött /Ferencváros/, és a szegénysorsú gyermekeket támogatta
- 6.) Budapesti Első Gyermekmenhely Egylet (másképpen: Klarisszeum Gyermekmenhely) Újpest, Árpád út 101 alatt (ma 199) működött és Istvántelken, Fóton, Budapest IX, Knezich utcában tartott fenn intézményeket.
- 7.) Fehér Kereszt Országos Lelencház Egyesület úgyszintén fontos résztvevője volt a gyermekvédelemnek, és így Olivér és Edit ügye hozzájuk is eljuthatott.

Forrás:

Gergely Ferenc: A magyar gyermekvédelem története (1867-1991) /Püski, Budapest, 1997; Budapest Lexikon; Gyermekvédelmi Lap

Rétiné Dr. Bóhm Éva: Gyermekvédelmi ismeretek (segédlet, Győr, 2004)

1927-1942

Miután láttuk, hogy anyagilag milyen mélyre süllyedt Waldmann Mór és családja, a következő évek eseményeit is megérthetjük:

1927- évben Waldmann Mórénak 3030 számon az 56.617/1926 számú ügyel összefüggő ügye keletkezett (vagyon közlés segély ügyben).

1927. június 11.-én Waldmann Mór szegénységi bizonyítványt kért (15.724/1927), majd július 14-én adóügye keletkezett, melynek a kimenetele nem derült ki a mutatóból (25.657/1927)

Az 1928-as és 1929-es évet mutató nélkül végigkutattam, és a következő ügyekre bukkantam (az ügyeket itt most külön nem értékelem):

Dátum	Szám	Tárgya	Küldője	Sorsa
1928.07.17	35.264	Waldmann Mór adóelengedés	Adóhivatal 18.361 (?)	selejtezve, 1941
1928.09.15.	44.817	Waldmann Mór szegénységi bizonyítvány	Adóhivatal 16.323	nincs meg
1928.09.20.	45.697	Waldmann Mór adóügyi végzés	Adóhivatal 20.393	nincs meg
1928.11.24.	58.164	W. Mórné segély kérelmére von. kérdőív	Gyermekvédő Liga 12.205	selejtezve, 1941
1928.11.28.	58.834	W. Mórné szegénységi bizonyítvány	-	nincs meg
1928.12.07.	60.676	Waldmann Tibor elhagyott	Árvaszék 9.418	selejtezve, 1941
1928.12.20.	63.1860	W. Tibor gond. ad. Waldmann Mórékhoz	Gyermekmenhely 5.968	selejtezve, 1941

Waldmann Tibort 1928. december 10.-én helyezték el az anyjánál (ahogyan azt Olivérnél és Editnél korábban láttuk) Tibor törzslapja II. 55.968. Érdekes, hogy az elhelyezést még ezen a napon megszüntették, és semmilyen kifizetést nem kapott a család, valószínűleg valami visszaélést gyaníthattak, ezért vezették ki Tibort a nyilvántartásból. A törzslapból egyetlen érdekes adat derült csak ki, hogy az apa, Waldmann Mór napszámos volt. Ez gyakorlatilag azt jelentette, hogy munkája nem volt, és ha Újpest városának szüksége volt fizikai munkásra, akkor esetleg beválogatták őt is a munkások közé. Azt azonban tudjuk már a korábbiak szerint, hogy alacsony termetű gyenge fizikumú ember volt, tehát feltételezem, hogy napszámosként sem keresték meg.

Látható az 1928-as évről, hogy egyrészt Waldmann Mór nem tudta megfizetni az adóját, majd a teljes szegénység miatt Waldmann Mórné megindította az állami gondoskodásba vételét Tibornak. A gazdasági világválság a mi családunkat is nyomorba döntötte.

Fontos bejegyzés látható egy ugyancsak hiányzó iratról 24.268/1928 számon, melyet 1928.05.18.-án Weisz Emánuelné Waldmann Mária (Móric testvére) nyújtott be. Segélyt kért, és ez nem lehet más, mint temetési segély, hiszen Waldmann Ádámné Kohn Fanni egy nappal korábban, 1928.05.17.-én halt meg. Elképzelhető, hogy milyen vagyoni viszonyok lehettek, ha két család (hol voltak a többi testvérek?) nem tudta eltemetni a nagymamát.

1929.01.10.	1.943	Waldmann Mórné segélyezése	Gyermekvédő Liga 13.504 selejtezve, 1942
1929.02.09.	7.584	Waldmann Mór szeg. bizonyítványt kér	- nincs meg
1929.02.11.	7.885	Waldmann Mórné szeg. bizonyítványt kér	- nincs meg
1929.09.09.	46.90	Waldmann Mór szeg. bizonyítványt kér	- nincs meg

A Weisz családot is ugyanazok a gondok sújtották, mint minket: 16.390/1928 számon Weisz Emánuel vagyoni viszonyközést kért gyermektartáshoz, ez lánya(i) állami gondoskodására utal. Ez a folyamat tovább tartott 1929-ben is, 10.546 szám alatt Emánuel, majd 30.385 számon felesége, Waldmann Mária szegénységi bizonyítványt kért és végül lányuk, Weisz Júlia 36.026 ügyszámon került az anyjához az állami gondoskodás keretében. A három Weisz lány törzslapjai: Ilona II. 32.356, Márta II. 32.357, Júlia II. 60.567.

A korábbiakból kiemelem, hogy 1928-ban Waldmann Mór rendes munkahellyel nem rendelkezett, napszámosként élt.

1929 után láthatóan javult a helyzet, az ügyek számából és tárgyából erre lehet következtetni.

1930-ban Waldmann Mór szegénységi bizonyítványt vált ki. (7.680/1930)

1931-33 évek között nincs mutató, sajnos ezekben az években is történhetek fontos események. Az azonban bizonyos, hogy Waldmann Mór 1932. május 10.-én kért és május 17.-én kapott iparendélyt tűzifa kereskedésre (lásd.: később) Az éveket (ahogyan az 1928-29 éveket lekutattam, kutatni szándékozom)

1934-ben Waldmann Mór 14.961 szám alatt március 10.-én pénzsegélyért folyamodott, majd Nagypám, Waldmann Lajos 47.159 szám alatt tanszersegély iránti kérelmet nyújtott be szeptember 5.-én.

Érdekes módon 1935-37 között semmilyen ügy nem utal a Waldmann családra. Ez azt jelentheti, hogy sikerült megkapaszkodniuk, illetve azt, hogy Lajos már hivatalosan is a családnak adta munkabéréit.

1938-ban Waldmann Mórné 19.619 szám alatt fordult pénzsegély iránti kérelmével Újpest városához.

1939-évből nincs mutató. (az ügyeket darabonként szándékozom megtekinteni)

1940-ben Waldmann Mórnak a következő ügyei voltak:

- a) állampolgársági bizonyítvánnyal kapcsolatban (lásd.: választójogi részt)
- b) iparendeléssel kapcsolatban (lásd.: később, vonatkozó részénél)

Ebben az évben szüntették meg október 21-én az 1932-évből kapott iparendelést.

1941-42 években érdekes módon nincs feljegyzés Waldmann Mórról és családjáról. Ez azt (is) jelentheti, hogy vagy jobban éltek, vagy zsidóként semmilyen segélyhez nem jutottak és nem is próbálkoztak ezzel.,

1943-44 évekből a mutatók elvesztek, de tudjuk, hogy 1943.-ban megszüntették az 1918-ban szerzett iparendelést. (lásd.: később)

Waldmann Mórék vagyoni viszonyait jelzi, hogy az 1940 évi országgyűlési választások időpontjában (a választói névjegyzék adatai szerint) a következő családok által tartottak között éltek egy házban: Fülöp József villamoskalauz, Jónás Sándor napszámos, Rusitz Mihály szabósegéd. Rajtuk kívül a házban még ott lakott Lukács József és Kovács János, de ők nem tüntettek fel foglalkozást.

Megj.: A feltételezéseket megerősítette a Dr. Veres Pál szexológussal készített interjú 2004. szeptember végén. Dr. Veres Pál és családja ekkoriban Waldmann Mór családja mellett lakott áldatlan állapotokban. Emlékszik a családra, Mórira, és feleségére is, stb. Nagypám osztálytársa volt, egy ideig padtársa is.

Végezetül a szegénységi bizonyítványokkal kapcsolatban a következőket jegyzem meg:

1. sokféle okból lehetett kiváltani

- a) a kiváltó nem rendelkezett biztosítással, ezért orvosi ellátásra csak „szegényjogon” volt jogosult,
- b) polgári és polgári peres eljárásokban illetékmentességet adott,
- c) perköltséget az állam előlegezte meg,
- d) díjtalan ügyvitelre ügyvédet kapott.

Tulajdonképpen olyan irat, amely azt bizonyítja, hogy a kérelmező nem bírt akkora keresettel, vagyonnal, amivel az ügyét el tudná intézni.

2. formáját tekintve eltérőek lehetnek, lényegében formanyomtatvány volt, ahol a kipontozott részt kellett értelemszerűen kitöltenie a kiadónak. A kiadás okát néha megjelölték, néha nem részletezték.

Sajnos a sok ügyből egyetlen ügyben sem maradt szegénységi bizonyítvány a dédszüleim után.

II.4.8. Választójogi kérdések

Waldmann Mór és felesége egyedül az 1940 évi országgyűlési választáskor került be az újpesti választói névjegyzékbe /Pest Megyei Levéltár IV.406/C Választói névj.). Az 1926, 1931, 1935 években tartott választásokról fennmaradt újpesti névjegyzékben nem szerepelnek.

Az 1925. évi 26. törvény: az országgyűlési képviselők választásáról 1. § (1)-a szerint „Országgyűlési képviselőválasztójoga van minden férfinak, aki életének 24. évét betöltötte, tíz év óta magyar állampolgár, két év óta ugyanabban a községben lakik vagy van lakása és az elemi népiskola negyedik osztályát sikeresen elvégezte, vagy ezzel egyenlő értékű műveltség megszerzését igazolta.”

Mivel 1940-évben választójoggal rendelkezett (ekkor valamennyi zsidó származású választópolgár neve mellé a zsidóságára vonatkozó törvényi utalást bebélyegezték), minden feltételnek meg kellett volna felelnie már 1931 és 1935 évi választásokon.

Az 1939. évi IV. törvény a „A zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról” 4.§-a alapján akkor volt zsidónak választójoga, ha ő maga és szülei (némi kivétellel) Magyarországon születtek. A jogszabály ismeretében valószínűsíthetjük, hogy az újpesti általános közigazgatási iratok névmutatójában található következő ügyek ezzel függtek össze:

- a) Waldmann Mór 18.834/1940 szám alatt állampolgársági bizonyítványt kért,
- b) 22.429 számon „állampogársági-ügy” visszahivatkozva a 18.834-es számra.

A fenti két ügy nyilvánvalóan azért született, mert a választójog gyakorlásához volt erre szükség. Nem tudom azonban azt, hogy Waldmann Mórné miért nem kért külön állampolgársági bizonyítványt. Talán az lehet a magyarázat, hogy kért, de a férjével közösen kére, és a mutatóban csak a férj nevét tüntették fel. A másik magyarázat az lehetne, hogy az iparendélye meghosszabbítása ügyében kérték tőle a bizonyítványt, de (lásd.: ott) az iparendélyvel kapcsolatos ügyek száma magasabb, tehát későbbiek, mint ezek az ügyek. Természetesen az sem zárható ki, hogy Waldmann Mór tudta, hogy felülvizsgálatra kerül az iparendélye és jó előre kiváltotta a bizonyítványt. Harmadik magyarázat lehet, hogy Waldmann Mórnének volt ilyen bizonyítványa ezért nem kellett kérnie. (stb.)

A választói törvény a választásra jogosultak köréből számtalan esetben kizárt személyeket. Ennek a mi szempontunkból két fontos megközelítése lehet: vagyoni szempontok és előélet.

Vagyoni szempontok alapján nem választhatott, aki

7. § (1) A választójogból ki van zárva, tehát a választók névjegyzékébe nem vehető fel az:

3. aki csőd alatt áll;

4. aki közjótékonyaságból vagy közsegélyből él, illetőleg abból élt és attól a naptól, amelyen ily ellátása megszűnt, egy év még nem telt el; ideértve azt is, aki népházban vagy menhelyszerű intézményben ingyen, vagy a lakás ellenértékéül nem tekinthető díjért lakik vagy lakott; nem értve ide azonban azt, aki betegsegélyző, baleseti, rokkantsági vagy más efféle pénztárból kap vagy kapott segélyt vagy járandóságot, vagy elemi csapás vagy háború, illetve forradalom következtében előállott károsodás, vagy háborús katonai érdem, vagy egyéb háborús ok jogcímén, vagy tanulmányi célból kap, vagy kapott segélyt, járandóságot, díjat, ellátást vagy lakást;

5. akinek gyermeke felett gyakorolt atyai hatalmát a hatóság jogerősen megszüntette, azon idő alatt, amíg a gyermek másnak gyámsága alatt áll, de legalább az atyai hatalom megszüntetésétől számított két évig;

Waldmann Mór esetében a fenti kizáró okok létezhetnek, de ezekre nincs bizonyíték.

A következőkben felsorolom azokat a bűncselekményeket, amelyek szintén akadályai lehettek a választójognak, figyelemmel arra, amit Waldmann Mór Tanácsköztársaság alatti magatartásáról írtam a korábbiakban:

8. akit nyereségvágyból elkövetett büntett vagy vétség miatt jogerősen szabadságvesztésbüntetésre ítélték, valamint az is, akit felségsértés (1878:V. tc. = Btk. 126., 127., 130-135. §-ai), az államfő bántalmazása vagy megsértése (Btk. 139. §., 1913:XXXIV. tc. 2. §, 1920:I. tc.), hűtlenség (Btk. 142-149. §-ai, 1912:LXIII. tc. 18. §), lázadás (Btk. 152-158. §-ai), csoport által elkövetett hatóság elleni erőszak (1914:XL. tc. 2., 4., 7. és 8. §-a), kémkedés (Btk. 455. §), nemkülönben akit a Btk. 172-174. §-ában, az 1912:LXIII. tc. 19. §-ában és az 1913:XXXIV. tc. 3. §-ában meghatározott igazgatás, továbbá az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló 1921:III. törvénycikkben meghatározott bűncselekmények valamelyike miatt ítélték el jogerősen szabadságvesztésbüntetésre, a kiszabott büntetés kiállításától vagy az elévüléstől számítva vétség esetében öt év alatt, büntett esetében tíz év alatt;

9. akit elkövetett büntett vagy vétség miatt jogerősen szabadságvesztésbüntetésre ítélték, valamint az is, akit felségsértés (1878:V. tc. = Btk. 126., 127., 130-135. §-ai), az államfő bántalmazása vagy megsértése (Btk. 139. §., 1913:XXXIV. tc. 2. §, 1920:I.t.-c.), hűtlenség (Btk. 142-149. §-ai, 1912:LXIII. tc. 18. §), lázadás (Btk. 152-158. §-ai), csoport által elkövetett hatóság elleni erőszak (1914:XL. tc. 2., 4., 7. és 8. §-a), kémkedés (Btk. 455. §), nemkülönben akit a Btk. 172-174. §-ában, az 1912:LXIII. tc. 19. §-ában és az 1913:XXXIV. tc. 3. §-ában meghatározott izgatás, továbbá az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló 1921:III. törvénycikkben meghatározott bűncselekmények valamelyike miatt ítélték el jogerősen szabadságvesztésbüntetésre, a kiszabott büntetés kiállításától vagy az elévüléstől számítva vétség esetében öt év alatt, büntett esetében tíz év alatt;

12. aki büntett vagy vétség miatt bírói határozat alapján előzetes letartóztatásban vagy vizsgálati fogságban van, továbbá aki szabadságvesztés büntetését tölti - ideértve azt is, aki feltételes szabadságon van, - valamint az is, aki ellen nyereségvágyból elkövetett büntett vagy vétség miatt vád alá helyező határozatot hoztak, vagy főtárgyalást (tárgyalást) tűztek ki;

13. akit politikai jogai gyakorlásának felfüggesztésére jogerősen elítéltek, az ítéletben megállapított idő alatt;

14. akinek választójogát az országgyűlési (nemzetgyűlési) képviselőválasztások tárgyában ítélt bíróság felfüggesztette, az ítéletben megállapított idő alatt;

15. akire nézve bírói vagy más közhatóság - törvényes hatáskörében - kétségtelenül megállapította, hogy háború idején (1912:LXIII. törvénycikk 13. és 28. §) az ellenséghez pártolt és azt kémkedéssel, fegyveres szolgálattal vagy másnemű szolgáltatással támogatta, vagy evégből ellenséges csapathoz csatlakozott, vagy önként ellenséges területre távozott, különösen, ha ezt a vagyonekobzás kimondásával állapították meg; vagy hogy háború idejében az ellenséggel együttérzését akár sajtó útján, akár szóval, iratban, képes ábrázolatban, vagy egyébként felismerhetően kifejezésre juttatta;

16. akit katonai (honvéd) büntetőbíróság jogerősen szabadságvesztésbüntetésre ítélt olyan bűncselekmény miatt, amely megfelel a jelen § 9. vagy 15. pontjában megjelölt valamely cselekménynek, mégpedig a jelen § 9. pontja alá eső cselekménynek megfelelő cselekmény miatt történt elítélés esetében a 9. pontban megszabott idő alatt. Ilyen bűncselekmények - az 1920:I. tc. és az 1921:III. tc. rendelkezése alá esőkön kívül - a következők: a felségárulás és felségsértés (Ktbt. = a katonai büntetőtörvény 334. § a) és I. függelék I. Cikke, 335-337. és 339. §, az esküvel fogadott katonai szolgálati kötelesség megszegésére való csábítás vagy segélynyújtás (Ktbt. 314., 317., 318. §), a kémkedés és az állam hadereje ellen intézett más cselekmények (Ktbt. 321-325., 327-330. §), a nyilvános erőszakoskodásnak a Ktbt. 367. §-ában meghatározott, valamint annak I. esete (Ktbt. 353-354. §), a felkelés és lázongás (Ktbt. 344-352. §), a közcsendháborítás (Ktbt. 341. §), a közcsend és rend elleni vétség (Ktbt. 530. § a), c), d) és g), 531., 556. és 560. §), 562. § I. függelék II. és III. Cikke). Arra nézve, hogy a cselekmény büntett-e vagy vétség, vagy hogy azt nyereségvágyból követték-e el, a katonai (honvéd) büntetőbíróságnak bűnösséget megállapító jogerős ítélete, a büntetés végrehajthatóságának elévülésére a katonai büntetőtörvényeknek szabályai irányadók: ha pedig valakiről a 15. pontban felsorolt tények valamelyikét katonai büntetőbíróság vagy más katonai hatóság állapította meg, ebben a tekintetben ennek a határozatnak tartalma irányadó.

(4) Akit osztály vagy tulajdon ellen elkövetett, a Btk. 172. §-ának második bekezdésébe ütköző izgatás miatt ítélték el jogerősen szabadságvesztésbüntetésre, az a jelen § (1) bekezdése 9. pontja alapján csak akkor zárható ki a választójogból, ha a cselekményt az 1918:XVII. tc. életbelépte után követte el.

Jelentős, megoldatlan és el nem hallgatható gondot jelent az, hogy Weisz Emánuelné Waldmann Mária egyáltalán nem tűnik fel a névjegyzékben, és Vértes József (MÁV főintéző) is csak 1940-ben, és az bizonyos, hogy József esetében sem anyagi, sem pedig előéletbeli akadályai nem lehettek a választójognak.

A megoldás még várat magára.

II.4.9. Waldmann Móric törekvései családja eltartására 1918-tól 1944-ig

II.4.9.1. Iparengedélyek

A Budapest Főváros Leváltára „Újpesti iparlajstromaiban” (V/675/E) a következő bejegyzések találhatóak Waldmann Mórral és a kereskedéseivel kapcsolatban:

a) 1918. évből

Iparengedély: „tojás, tej, tejtermék, baromfi, zöldség, gyümölcs és élelmiszerek vándorszerű bevásárlása illetve eladása”

Lajstromszáma: D/644

Engedély, igazolvány száma: 50.826

Telephelye: Csengeri (!) u.6.

Bejelentése: 1918. december 28., házassági anyakönyvi kivonat alapján

Befizetve: 10 korona (197/918 tétel)

Kiadása: 1919. január 3.

Hatályát veszítette a 72.§ értelmében 5.698/1943 szám alatt arra hivatkozással, hogy „évek óta ismeretlen helyen tartózkodik”

b) 1925 évből

Iparengedély: „norinbergi díszmű, rövid kötött szövött rőfös és papíráruk kereskedelme”

Lajstromszáma: D/110

Engedély, igazolvány száma: 17.288

Telephelye: Ősz utca 48. 2 ajtó

Bejelentése: 1925. május 11., ház.anyakönyvi. bej.lap alapján

Befizetve: 136.000 korona (199/925 tétel)

Kiadása: 1925. május 13.

Hatályát veszítette: 1958. december 15.

7720/1939 M.E.sz. 37.§ előírt bejelentést benyújtotta*

Felülvizsgálata: 1940/25.282 szám alatt

Felülvizsgálatra halasztást kér: 1940/30.365, majd 1940/39.344

* Az 1939. évi IV. Törvény „A zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról” végrehajtási rendelete

c) 1932 évből

Iparengedély: „tüzifa-szén, koks és faszén kereskedés”

Lajstromszáma: D/160

Engedély, igazolvány száma: 462/932

Telephelye: Ősz utca 48. 2 ajtó

Bejelentése: 1932. május 10. régi iparigazolvány alapján

Befizetve: 9 pengő 28 fillér (544/932 tétel)

Kiadása: 1932. május 17.

Megszűnt: 1940. október 21.; 33.984/940 szám alatt

7720/1939 M.E.sz. 37.§ előírt bejelentést benyújtotta

Felülvizsgálata: 1940/26.824 szám alatt

II.4.9.2. Munkavállalói munkavégzések

Waldmann Mórnak az 944/1933 munkakönyvét 1933. október 03-án adta ki a Székesfőváros X. kerületi előljárósága (!) az 1922. évi 12 törvény 3.§-a értelmében bemutatott házassági anyakönyvi kivonat felhasználásával. (újra a házassági anyakönyvi kivonat kérdésébe botlottam...)

Waldmann Móric munkahelyei közül a következőket tudtam rekonstruálni:

Az iparvállalkozásai mellett az 1930'-as években segéd munkásként, pénzbeszedőként és címíróként dolgozott. A legnehezebb időkben készített egy hosszú rudat, a tetejére kannát, és a vasútnál a csatornába engedett olajat elkérte, és ezzel olajozta mindenfelé az üzletek redőnyeit.

Úgy tűnik, hogy 1938 évre hagyott fel valamennyi kereskedelmi tevékenységgel, mert ezután keletkeztek a bejegyzések a munkakönyvébe.

- a) Izsák József Rt. Vegyészeti Gyárában (Budapest V. kerület Pozsonyi út 63.)
1938.11.14.-1938.11.29. között mint kifutó végzett munkát.
- b) Goldfischer I. és Társa Asztalosmester Bútorüzletében (Újpest, Kassai u. 13.)
1941.09.27.-1942.01.10. majd 1941.02.11.-1943.03.15. között napszámosként dolgozott
- c) 1940-ben vagy 1941-ben néhány hónapra Gödöllőre kerül munkaszolgálatosként, de erről semmilyen feljegyzés nincsen, az erre vonatkozó igazolást a Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum 805/2446/2/B.E. ügysz. alatt adta ki.
- d) Isolator Szigetelő Vállalt Welvárd és Palotay Üzemében (Budapest XIII. kerület Váci út 175) 1943.03.17.-én (!, még aznap kiléptették) gyári munkás.
- e) Liebermann Textilnyersanyag Értékesítő Vállalatnál (Budapest XIII. Teve utca 2.)
1943.03.22.-1944.06.24. (! deportálás) gyári munkás.

A munkakönyvből minden bejegyzést Budapest Székesfőváros XIII. kerületi Elöljárósága 1944. október 15.-én vezetett ki....

II.5. Waldmann Mór halála

Lánya, Waldmann Edit Újpesten 1944. május 27.-én kötött házasságát követően feleségével, lányával és két fiával csillagos házba költözött, majd onnan valószínűleg a budakalászi gettóba kerültek június 30 és július 03. között. 1944. július 06-08.-között deportálták őket Békásmegyerről Auschwitz BIIb vagy BIIc szektorba. Deportálása idején gyári munkás volt.

A Magyar Vöröskeresztnél a keresésére irányuló ügy száma D/328/96. A Nemzetközi Vöröskereszt sehol nem talált rá vonatkozó adatot, így Bad Arolsen levéltárában sem. A Yad Vasem Intézetben sincs nyilvántartva halálesete. Könnyen lehet, hogy a vagonban halt meg, vagy közvetlenül Auschwitzba érkezését követően szelektálás után kivégezték. Holtnaknyilvánítása a Budapesti IV-XV. Kerületi Bíróság 8.PK. IV. 53602/1997 számú ügyben történt. A halál időpontja 1944. augusztus 15.

Waldmann Mórné született Friedmann Rozáliát a Budapesti IV-XV. Kerületi Bíróság 8.PK. IV. 53600/1997 számú ügyben nyilvánította holtnak. A halál időpontja 1944. augusztus 15.

Valamennyi holtnak nyilvánítás kérelmezője Várkonyi Lajos volt, jogi képviselő pedig Dr. Várkonyi Tibor ügyvéd

A család mártírjait a Yad Vasem Intézetben bejelentettem.

II.5. Waldmann Lajos István Izsák (Budapest, 1918.04.08.-Budapest, 2003.04.26.), a negyedik generáció

Természetes azonosítók

Név: Várkonyi (Waldmann) Lajos István

Született: Budapest VI., 1918.04.08.

Apja: Waldmann Móric (Miskolc, 1891.09.16.-Auschwitz, 1944.08.15.)

Anyja: Friedmann Róza / Rozália (Dunaföldvár, 1895.06.24.-Auschwitz, 1944.08.15.)

Házasságkötés: Budapest VII, 1943.11.23., majd Nagyszöllős 1943.11.26.

Felesége: Rosenthal Szidónia (Nagyszöllős, Ukrajna 1922.03.04.-Budapest XIII., 2000.07.13.)

Névmagyarosítás: 45255/1975 BM engedéllyel 1945.08.10. napján

Meghalt: Budapest XIV., 2003.04.26.

Gyermekei:

Dr. Várkonyi (Waldmann) Sándor (1944),

Dr. Várkonyi András (1949)

Vallása: izraelita

Halála előtti egyéb azonosítók:

Munkakönyv száma: K 175591

Adóazonosító: 8187240679

Személyi száma: 1 180408 0031

Személyi igazolvány száma: AU-I 893978 majd 1967.05.26.-tól AU-IV. 449426

TAJ száma: 097 439 413

Jogosítvány: F 683652 (érvényes 1992.08.07.-ig)

Becenevei

Joszif Pandre: Özv. Waldmann Ádámné Kohn Fanni hívta ennek, mert Lajos vallásellenes volt
Dolfi: az iskolai beceneve (forrás: Dr. Veres Pál)

Iskolák

1.) Elemi iskoláját nem sikerült még megtalálnom.

2.) Újpesti M.Kir.Állami Könyves Kálmán Gimnázium 1928-36.

Önéletrajza szerint a tanári kartól pénz, ruha, könyv segélyt kapott és évi 3-3 tanítványt, akiket 30-36 pengő/hó díjazás ellenében tanított. Vagyoni viszonyokra jellemző, hogy 1934. szeptember 5-én Újpest város jegyzőjéhez kellett fordulnia tanszerségélyért. (BFL. V.675/C; 47.159/1934.sz.)

Gimnáziumi eredmények:

1928/29   I/B

Magaviselet	1	Latin nyelv	2	Mennyiségtan	2	Ének	1
Vallástan	2	Földrajz	1	Rajz	2		
Magyar nyelv	1	Természetrájz	1	Testgyakorlás	2		

1929/30   II/B

Magaviselet	1	Latin nyelv	1	Mennyiségtan	2	Ének	1
Vallástan	1	Földrajz	1	Rajz	2	<i>tandíjmentes</i>	
Magyar nyelv	1	Természetrájz	1	Testgyakorlás	1		
Német nyelv	2						

*1929/30-as évben az Újpesti Közművelődési Kör
10 koronás aranyát kapta tanulmányai díjaként
néhány társával a gimnáziumban.*

1930/31 III/B

Magaviselet	1	Latin nyelv	2	Mennyiségtan	2	
Vallástan	1	Földrajz	2	Rajz	3	<i>tandíjmentes</i>
Magyar nyelv	2	Történelem	1	Testgyakorlás	1	
Német nyelv	2	Fizika	1			

1931/32 IV/B

Magaviselet	1	Latin nyelv	2	Mennyiségtan	2	
Hittan	1	Földrajz	1	Rajz	3	<i>tandíjmentes</i>
Magyar nyelv	2	Történelem	2	Testgyakorlás	2	
Német nyelv	2					

*1932.02.13-14. között a budapesti tornaversenyen
II. korosztály 1 díj Waldmann Lajosnak
(csapatban)*

1932/33 V/B

Magaviselet	2	Latin nyelv	2	Mennyiségtan	3	
Hittan	2	Olasz nyelv	2	Rajz	2	<i>tandíjmentes</i>
Magyar nyelv	2	Történelem	2	Testgyakorlás	3	
Német nyelv	2	Természetrajz	2	Gyorsírás	2	

1933/34 VI/B

Magaviselet	1	Latin nyelv	2	Mennyiségtan	3	
Hittan	1	Olasz nyelv	1	Rajz	2	<i>tandíjmentes(4 fokozat)</i>
Magyar nyelv	2	Történelem	2	Testgyakorlás	1	
Német nyelv	2	Földrajz	2	Természetrajz	2	

*1933.11.26.-án a MOTESZ tornaversenyén
vasjelvény Waldmann Lajosnak*

1934/35 VII/B

Magaviselet	2	Latin nyelv	2	Mennyiségtan	3	
Hittan	2	Olasz nyelv	2	Rajz	3	<i>tandíjmentes (1 fokozat)</i>
Magyar nyelv	2	Történelem	3	Testgyakorlás	1	
Német nyelv	3	Földrajz	3	Fizika	3	

*1934.12.15.-én a MOTESZ tornaversenyén
bronzjelvény Waldmann Lajosnak*

1935/36 VIII/B

Magaviselet	2	Latin nyelv	2	Mennyiségtan	2	
Hittan	2	Olasz nyelv	3	Rajz	2	<i>tandíjfizető</i>
Magyar nyelv	3	Történelem	3	Testnevelés	1	
Német nyelv	2	Fizika	3	Filozófia	2	

A gimnázium Sportkörének VIII. osztályos titkára.

Érettségi minősítése: „érett”

- 3.) 1936-1938.09.09.-1940.03.09. Szentkirályi Utcai Tanonciskola segéd képesítés,
- 4.) 1947.01.15. Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara műszerész mester képesítés,
- 5.) 1952.10.03. Budapesti Műszaki Egyetem Villamosmérnöki Kar Rádiós Szak 1949-1952 (diploma 565-1952-R.II./07), 1952.10.10. Híradástechnikai Hadmérnök kiegészítő vizsga (figyelem, egy nappal a katonai szolgálatba lépés előtt!),
- 6.) 1969-1971MSZMP Budapesti Bizottsága Marxizmus-Leninizmus Egyeteme Szoc. Pol. Szak.

Foglalkozása: „(villamos)mérnök”

Munkaszolgálat a IX. kiegészítő munkásszázad munkaszolgálatosaként

1940.08.20.- 1943.09.01.

1944.04.25.- 1944.12.24.

(négyyszer szökött)

1944 karácsonyán besökött a Pesti Gettóba, ahonnan felségével és Sándor nevű fiával 1945. január 19.-én szabadult. (lásd: Várkonyi Lajosné gettósításának igazolását)

Összeírva 1945-ben, mint túlélő: Counted Remnant 1232 oldal

Katonaság

A XIV kerületi Kiegészítő Parancsnokság századosa, Néphadsereg tagja a Honvédelmi Minisztérium állományában.

Állományban: 1952.10.11.-től 1957.05.11.

Tartalékos állományban: 1957.05.12.- 1957.05.28.

Leszerelve: 1957.05.28. /a teljes Néphadsereg tartalékos állományának megszüntetése során/

Nyelvek

Orosz középfok – Idegennyelvi Továbbképző Intézet 2540/1969

Emellett (nyelvizsga?): angol, német, olasz, latin, ógörög és héber nyelveken beszélt

A KFKI anyagai szerint olaszul és németül beszélt, angolul olvasott.

Párt - és szakszervezeti tagság

1945-1947 SZDP

1947-1956 MKP-MDP

1957-től MSZMP

KFKI-funkciók:

1953-1954 KFKFI pártszervezet titkára, majd a KFKI Pártbizottság tagja

1960-tól KFKI III. alapszervezet párttitkára

1962-től KFKI Fegyelmi Bizottság elnöke

Párttagsági könyv: 119729

Munkahelyek:

1936.09.01.-1938.03.01. „tisztviselő” /nem tudni mi lehetett ez/, közben a Müller és Fehér cégnél segédraktáros havi 40 pengő fizetésért

1938-tól a Magyar Philips Művek műszerész-tanonc

1940.03.04.-től 1945.04.01.-ig (közben munkaszolgálat !), majd 1945.04.20.-ig a Magyar Philips Művek Rt. műszerész-segéd, majd műszerész

1946-1948 között önálló kisiparos, mestervizsgát tesz rádiójavításra, majd bér munkát végez villanyszerelő mestereknek

1948.11.16.-1949.09.01. Könnyűipari Minisztérium előadója

1949.09.01.-1950.09.20. Munkaerőtartalékok Hivatala előadója

1952.10.11.-től 1957.05.28.-ig a XIV kerületi Kiegészítő Parancsnokság (tartalékos ?) századosa, Néphadsereg tagja a Honvédelmi Minisztérium állományában, közben (1952-1954 között) a KFKI atomfizikai osztály tudományos munkatársa, majd a Haditechnikai Intézetben hadmérnök (1954-1955)

1956.01.01.-1977.06.30. Központi Fizikai Kutató Intézet munkatársa, majd idővel reaktor főmérnök, műszaki-gazdasági vezető (azonosító szám: 01749) –lásd alább-
/KFKI: 1121 Budapest, Konkoly Thege u. 28-33./

Nyugdíjasként:

MTA KFKI Műszaki tanácsadó 1983.10.01.- 1984.03.31.

Főmunkatárs 1988.02.01.-1990.12.31.

Munkával töltött és a nyugdíjazáskor elismert időszak: 1936.07.15.-1977.06.30. közötti
37 év 52 nap

KFKI-nál betöltött funkciók, és a KFKI-val összefüggő tagságok és beosztások

1956. tavaszától 3 hónap reaktortechnikai tanfolyam Moszkvában, majd visszatérte után a Reaktor Üzem Vezérlőtermi Csoportjának vezetője

1959.10.23-tól az Országos Atomenergia Bizottság Atommag-technikai Tanfolyamának igazgatója

1959.11.01.-től a Reaktor Üzem osztályvezető-helyettese (főmérnök-helyettes)

1960.06.01.-én igazolják, hogy „fontos és bizalmas munkakört betölthet” – Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány az 1093/1957.XII.28. sz. Korm. Rendelet alapján.

1961-1965.01.13. KFKI önálló aspiránsa

1962.04.03.-tól a Reaktor Üzem vezetője (jóváhagyja az MSZMP PVB 1962.03.29.-i ülése)

1968.09.26.-1973.01.24. között a Reaktorkutatási Tudományos Tanács tagja

1969.01.01.-től KFKI tudományos osztályvezető

1971.01.19.-től a PB. Melletti Oktatási Bizottság tagja

1973.01.24.-1976.06.27. az Atomenergiakutatás Tudományos Tanács tagja

1973.11.07.- 1977.03.28. a KGST atomenergia békés felhasználásával foglalkozó Állandó Bizottságában képviseli Magyarországot (tudományos műszaki koordinációs tanács)

Kinevezte: KGST Atomenergia Állandó Kormánybizottság

Műszaki tanácsadó 1983.10.01.- 1984.03.31.

Főmunkatárs 1988.02.01.-1990.12.31.

Hivatalos utazások /OAB=Országos Atomenergia Bizottság/

1956 tavasz 3 hónap Moszkva reaktorkutatási képzés

1958 január Olaszország

1959 8 nap Varsó OAB tanulmányút

1960 4 nap NDK OAB tanulmányút

8 nap Lengyelország OAB tanulmányút

1961 11 nap Bukarest OAB tanulmányút

1962 április 5 nap Drezda reaktor-konferencia

1963 13 nap Szovjetunió OAB konferencia

9 nap Csehszlovákia OAB konferencia

1964 7 nap	Románia	OAB konferencia
1965. április	Obnyinszk, SZU reaktorhoz	új típusú fűtőelem kiválasztása, és szerződés kötés
1966.01.03.-tól 7 nap	Szovjetunió	konzultáció az új típusú fűtőelemmel kapcsolatban
11.21.-tól 5 nap	Drezda	hűtőtechnika-téma OAB
1967.03.05.-tól 5 nap	Drezda	reaktor rekonstrukció-téma OAB
09.24.-tól 6 nap	Prága	Jubileumi ünnep OAB
10.30.-tól 6 nap	Drezda	tanulmányi út
1968.12.15.-tól 7 nap	Varsó	konferencia
1969.09.29.-tól 8 nap	Drezda	tanulmányi út
1970.10.03.-tól 7 nap	Uljanovszk	KGST konferencia, ahol előadást tart és a záróbeszédet tartja

Fizetések

Időpont	Beosztás	Munkabér (Ft/hó)	+ 30%-os pótlék
1962.04.01.	Reaktor Üzem vezetője	3.600.-	igen
1964.09.01.	ua	4.000.-	igen
1969.01.01.	tudományos osztályvezető	4.150.-	igen
1971.01.01.	műszaki osztályvezető	4.500.-	igen
1974.02.01.	ua	4.700.-	igen
1974.04.01.	műszaki-gazdasági vezető	5.800.-	igen
1976.01.01.	ua.	5.920.-	igen
1977.06.30.	kilépéskor	10.715.-	?
1983.10.01.-1984.03.31.		6.416.-	igen
1988.02.01. (13.000.-Ft/hó) – 1990.12.31.		14.500.-	igen

Kitüntetések

Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa	1960.03.24.
X-16/3 219(?) számon	„A Szocialista Munkáért Érdemérem”
OAB (Országos Atomenergiái Bizottság) Elnöki Jutalom	1964
Magyar Tudományos Akadémia Elnöki Jutalom	1967.11.07.
„25 Éves Jubileumi Jutalom”	1968.11.07.
Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa	1970.04.04.
XX-2/12/70 3331 számon	„A Felszabadulási Jubileumi Érdemérem”
Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa	1975.04.04.
V-21/3/75 E.T. 1252 számon	„Munka Érdemrend” ezüst fokozata
20 éves törzsgárda tag	1975
25 éves törzsgárda tag	1976

Publikációk

Megtalálhatóak:	MTA Könyvtára
	KFKI Könyvtára
	BME Könyvtára
	Debreceni Atomkutató Intézet Könyvtára

Példák.:

1954	KFKI-közlemények:	Ionforrások vizsgálata
1958	Természettudományi Közlöny:	420MW-os szovjet atomerőmű ismertetése
	Energiagazdasági Tudomány Egyesület jegyzete:	Reaktorok vezérlésének alapja
1959	Természettudományi Közlöny:	Magyar Kisérleti Atomreaktor ismertetése

Lakóhelyek

1945 előtt, lásd Waldmann Móric Mózes fejezetében írottakat

1945.05.09.-1949 Budapest VII. Garay utca 34.

1949-1960.12.22. Budapest XIV. Mexikói út 43. (fél év kitérő kb. 1959-ben a XII. Normafa úton a KFKI lakótelepen). Telefon: 496-023

1960.12.23.-1991.02.07. Budapest II. Keleti Károly utca 2. VI. emelet 2., Tel.: 369-095

1991.02.08.-tól 2003.04.26.-ig Budapest VI. Hajós utca 26/a. I. emelet 1., Tel: 312-1918

Egyebek:

1. Munka Érdemrend Ezüst Fokozata elnyerése eredetileg Arany fokozat lett volna, de valamilyen módon hátulról beleszóltak a kitüntetésbe,
2. Pécsi Uránbánya vezetőjének ki akarták nevezni, de elutasította a kérést.

Idézet a „Kétezer gondolat 2000 kapujában” című könyvből (Klisé Könyvkiadó-1999):

Üzenet a III. évezred részére

Az egyik megoldandó feladat az energia biztosítása. Az olajból termelt energia az olaj kifogyása miatt folyamatosan elfogy, az atomenergia termelése során pedig súlyos problémaként jelentkeznek a sugárzó anyagok hosszú idejű tárolásának megoldása és az üzemzavarok lehetősége. Új energiaforrásként tekinthető a jelenleg csekélyen alkalmazott napenergia globális elterjesztése és a szolgáltatás megszervezése. Ezt az energiaforrást kell tökéletesíteni már a III. évezred elején. Új technológiai és technikai megoldásokat kell találni a tudományos és gyakorlati szakembereknek a Föld energiaellátása számára.

*Várkonyi Lajos
reaktormérnök*

Lajostól származik

- a harmadik generáció (Sándor 1944, András 1949)
  - a második generáció (Tibor 1971, György 1975, Tamás 1978, Andrea 1982)
  - az első generáció (Fanni 2001, Dániel Ádám 2003),
- akiket nem tettem a munka részévé, tekintettel arra, hogy valamennyien élő személyek. Velük kapcsolatban csak a következő adatokat teszem közzé, amely mutatja a leszármazóknál, hogy az apa hány éves volt az ő születésénél:

Márton (26)–József (26)–Ádám (70)–Móric (27)–Lajos (26)–Sándor (27)–Tibor (30)–Fanni

III. Fontos kiegészítők

III.1. Waldmann családi név magyarosítása Vértesre

Felmerült bennem a kérdés, vajon volt-e valami oka annak, hogy a Waldmann család tagjainak jó része, több évtizeden át mind Vértesre magyarosított? Nem szabad kiindulni abból a tényből, hogy a névmagyarosítás logikátlanul nélkül ment végbe. Figyelemmel arra, hogy a Waldmann családukból tömegesen magyarosítottak Vértesre (és csakis erre a családi névre), abból indulok ki, hogy ennek oka kellett, hogy legyen.

1. Utalhat-e Származási helyre a név?

Elgondolkodtató, hogy a **Waldmann családi nevet**, amelyet ha nem is lehet tükörfordítani, mégis magunk között „erdei embernek”, „erdőlakónak” stb. nevezünk, miért éppen Vértesre magyarosítottak. Lehetséges, hogy valamiféle eredetre utal a névfelvétel.

a.) Vértes, mint hegység

Amennyiben megtekintünk egy Trianon előtti térképet a következőt jelentős problémát láthatjuk (hivatkozva a tanulmány korábbi részeiben írottakra):

1. Vértes-Gerecse hegység Fejér-Komárom-Esztergom megyében található,
2. Bodolló és Szepsi Abaúj-Torna megyében található,
3. Miskolc Borsod megyében található,
4. Tiszaigar Heves és Jász-Nagykun-Szolnok megyében található.

A 2-4 pontban jelölt települések kapcsolatát a korábbiakban már bemutattam. A kérdés az, hogy hogyan lehet ezeket a településeket az 1. pontban jelzett területtel bármilyen kapcsolatba hozni, illetve, hogy szabad-e ezzel a feltevéssel élnünk.

Vizsgálat:

1. Waldmann Herman (akinek apjaként hol Lipót, hol pedig József ! van bejegyezve), a Tiszabón (!) 1874-ben kötött házassága során a születési helyét **Úny**-ban (Uhn) jelölte meg, ahol kb. 1812 évben született. /62 éves volt ekkor/ Úny Komárom-Esztergom megyében található a Pest megyei Tinnye illetve Zsámbék közelében. A Waldmannok által (akkoriban!) lakottak közül Vértes hegységhez ez a terület esik legközelebb. Az apja valószínűleg Lipót és nem pedig József, ahogyan azt alább bemutatom.
2. 1848 évi Conscriptio Judeorum Esztergom megyében **Szenttamáson** tartalmazza a következő bejegyzést: „Waldmann özvegye, 62 éves, Szenttamás”. Mivel az 1848 évi összeírás az 1847 évi adatokra épült, ezért az özvegy kb. 1785-ben született. Szenttamás (úgy tűnik) Esztergommal szomszédos település lehetett.
3. Az 1828 évi összeírásban Szenttamáson található a következő bejegyzés: „Waldmann Leop Jude”. Figyelemmel a fentiekre ez a Lipót lehetett a férje az 1848-ban már özvegy feleségének aki egyébként együtt élt két gyermekével akik közül a fiatalabb 1848-ban 15 éves volt, tehát Lipót 1833-1848 között halhatott meg.

Szenttamás található még Bács-Bodrog, Udvarhely, Somogy, Zala, Arad, Pest-Pilis-Solt-Kiskun megyéken, illetve (!) Törökszentmiklós mellett Jász-Nagykun-Szolnok Megyében./

Úny (Szenttamáshoz képest) a Vértes-hegységhez jóval közelebb esik, és hozzá Tinnye is közel van. Tinnye közelsége egy érdekes kapcsolatot tételez fel: Waldmann Simon, aki (valószínű, hogy a Szepsi mellett található Zsarnón) 1810 előtt született, a Zsarnó-i származású

feleségével és két, ugyancsak Zsarnón született gyerekével átköltözik Tinnyére (!), ahol megszületik a következő 4 gyermek. /Ezt követően Cegléden, majd pedig Vácott születik gyermeke, azaz egyfajta visszazordulás tapasztalható Zsarnó felé./

Két megoldás létezik:

- a) Simon nem Zsarnón született, felesége viszont igen, ezért a korabeli hagyomány szerint a házasságot Zsarnón kötötték, ott maradtak, majd leköltöztek Simon lakóhelyére, Tinnyére. Ez a megoldás nem valószínű, mert általában az atya születési és lakóhelyén telepedtek le a családok.
- b) Simon és a felesége is Zsarnón született, de Simonnak valamilyen családi kapcsolata volt Tinnyéhez, ezért mentek később oda. Ez azért fontos, mert Abaúj megyében, az 1828 évi Regnicolaris Conscripção során kizárólag (!) Zsarnón találtam Waldmannokat, névszerint a következőket:

Waldmann József (!?), akit ugyanolyan (szűkös) adatokkal írtak össze, mint a tiszai Waldmann Józsefet (2 fő 18-60 közötti személy a háztartásában), Waldmann Hersko, akinek a háztartásában 4 fő 18-60 év közötti személy élt. Felmerül a kérdés: összeírhatták-e kétszer az én Szépapámat? Egyszer Tiszaigaron, ahova munkát ment vállalni, egyszer pedig (előbb vagy később) Zsarnón, ahol korábban esetleg lakott? Nem valószínű, De nem lehet kizárni. Figyelemmel az eltartott nagykorúak számára, Waldmann Herskonak kellett az idősebbnek lennie (Józsefhez képest).

Figyelemmel Waldmann Simon gyermekeinek és feleségének az adataira, Simon 1810 előtt született. A fentiek szerint Simon esetleg testvére vagy unokatestvére lehetett Józsefnek, és testvére vagy unokatestvére lehetett az Únyban született Waldmann Hermannak.

Mindezt azért vettem papírra, hogy jelezzem: Szenttamás-Úny és Zsarnó-Szepsi egymástól földrajzilag messze lehetnek, családi kapcsolatokkal viszont a távolság áthidalható. Ha van köztük kapcsolat, akkor időrendileg az a következő: Úny – Szenttamás – Zsarnó.

b.) Vértes, mint település

A vizsgálatunk szempontjából fontos helyen található a (rég) Bihar megyei Vértes település, ami ma Létavértes éven (Látával való egyesülés után) található meg Debrecen felől délkeletre a Román határtól nem messze. Fontosnak tűnik, mert tőle keletre (pl.: Margitta, Nagyvárad) éltek Waldmannok. Sajnos Vértesen 1828-ban nem találtam Waldmannokat. Névazonossággal bíró család élt ott (Kaltmann), de ezeket számításom kívül kell hagynom, tekintettel arra, hogy ilyen téren feltevésekbe bocsátkozni nem érdemes. Úgy gondolom, hogyha bármilyen okból a Vértes családi névnek földrajzi névhez van köze, akkor ez a település az, amely leginkább számításba jöhet.

Vértes településtől keletre, nem túl messzire található „Almásfegyvernek” (ma: Fegyvernic)! Még egy települést érdemes megnevezni: Alsó-Fegyvernek (ma: Dolni-Fedvernek), Hont megyében, Léva mellett.

2. Utalhat-e „közvetetten” a származási helyre a név?

A Waldmann Család, ahogyan azt korábban bemutattam a Tisza-tó környékén és a megyék találkozásánál „a senki földjén” éltek. Itt két olyan település is van, amelyet folyamatosan laktak, és fontos szerepet játszott az életükben: Fegyvernek és Poroszló.

A „vértes” elnevezés két fő jelentéssel bírhat: egyrésztől vértművest jelenthet (mint foglalkozást), másrésztől pedig egy „hadviselési” nemet. A fenti két település, ahogyan a „vértes” is, katonáskodással függ össze, a történelemből ismerjük a poroszlókat és a fegyvernököket. Lehetséges, hogy a Vértes családi név ezekhez a településekhez ilyen módon, közvetetten kapcsolódik. Talán ez a magyarázat a leglogikusabb.

3. Héber eredetű szóra visszavezethető-e a Vértes családi név?

A Waldmannok vallásos zsidók voltak, ezért megvizsgáltam, hogy a Vértes családi névnek lehet-e köze a héber nyelvhez. Tekintettel arra, hogy nem vagyok nyelvész, héberül nem tudok, az itt leírtak helyességében nem lehetek biztos.

Olyan héber szót kerestem, amely (latin betűkkel, és magánhangzók nélkül – héber pontozás hiánya) VRTS mássalhangzókat adja ki. Az „RTS” gyök jelenthet „forral”-„forrósit” jelentésű, a „v” képzővel együtt jelenthet „forralás”-t. Némi fantáziával azt mondhatom, hogy a névváltoztatással (amely bizonyos értelemben a múlttal való szakítást is jelent) a névváltoztatók az apjuk (Ádám) zsidó vallásos múltjával szembeni forrongásukat (szembeszállásukat) jelezték ezzel a névvel. A témát nem vizsgálom tovább, mivel nem vagyok képzettségű a kérdésre, de azért vetettem papírra, mert nem tartom haszontalannak ezt az elgondolást sem.

4. Leghíresebb „adamita”, Vértes Győző László régész (1914-1968), és az ősember

Vértes László régészről (Waldmann Ádám dédunokája) írott forrásmunkák szinte mindegyike megjegyzi, hogy a családi nevének semmi köze sincsen az általa éppen Vértesesszőllősön megtalált ősember lelőhelyéhez. Ezt az ő írásai is megerősítik, így ezt el kell fogadnunk. Azért jegyeztem fel mégis ezt a kérdést, mert mindannyiunknak eszébe jut ez a furcsaság, legfeljebb nem beszélünk róla.

III.2. Y-kromoszóma vizsgálat és Símián-kéz

Az Y-kromoszóma vizsgálattal könnyen kideríthető lenne a még élő Waldmann férfi leszármazottak rokonsága. Magunk részére a vizsgálatot elvégeztük, a vizsgált kromoszóma négy markerje mind megtalálható Törökország, Szíria, és Izrael területén, tehát valószínűsíthető, hogy a Waldmann Y-kromoszóma valóban izraelita eredetű.

Jobb kezemen látható tenyérvonalak az átlagostól jelentősen eltérnek (itt nem részletezem), olyan módon, hogy az az un. Símián-kéz avagy majomredő típusba sorolható. Mivel ugyanezt a tenyérvonalat három (!) férfi-generáción keresztül megőrizte a második feleségtől származó egyik ág, és velük első közös felmenőm Waldmann Ádám, feltételzhetem, hogy tőle örököltük ezt a sajátságot.

Az európai népesség 1-5 %-a hordozza ezt a tenyérvonalazást, és minnél jobban kelet felké haladunk, annál nagyobb százalékban viselik ezt a jelet az emberek (akár 12-15%). Úgy vélem az 1-5 % túl kicsi szám ahhoz, hogy (ismerve a három generációs átöröklődést) véletlen egybeesésről lenne szó. Megjegyzem, hogy mivel a családban leányon is megmutatkoztak ezek a jelek, nem valószínű, hogy Y-kromoszóma örökíti ezt a jelleget.

III.3. A fényképek

2004 tavaszán előkerült néhány családi fotó Waldmann Ádám első házasságából származó ükunoka, Németh Mária birtokából. A fényképeket átadta nekem, azzal, hogy a fényképekkel kapcsolatban az édesanyja (Waldmann Jolán) mindig azt mondta, hogy azok a Waldmann családból származnak.

Adott volt a kérdés, hogy a képeket megvizsgáljam.

Rövidítve összefoglalom a családfát, mely Waldmann Jolánig vezetett:

Waldmann Áron Ádám (1821-1908)- Schwarz (Klein) Hanna (1825/35-1894 után)

Waldmann Dávid (1850-?) - Kohn Fanni (Mezőcsát, 1854-?)

Waldmann Izidor (1881-1934) - Spiz Rozália (1880-1937)

Waldmann Jolán (1911.-1995.)-Németh József (1913.-1982.)

Tekintettel arra, hogy (a sok kép közül) két kép vitathatatlanul a századfordulón készült (a többi I. világháborús, ezeken Izidor felismerhető), és a két képen egyértelműen más-más személyek látszanak, ezt a két képet kellett körültekintően megvizsgálni.

A képek:

Az egyik képen egy kb. 50 körüli férfi látható a nála 5-10 évvel fiatalabbnak tűnő feleségével, polgári öltözetben.

A másik képen négyen láthatók, ketten ülnek elől, egyikük egy nagyon öreg férfi, a másik pedig a felesége, aki 10-20 évvel fiatalabbnak tűnik nála. (egy harmadik képen egyértelműen az idős férfi és felesége láthatóak magukban)

Az adatok:

Mivel Izidor egyik képen sem lehet rajta (tekintettel arra, hogy a századfordulón húsz éves lehetett) azt kellett megvizsgálni, hogy a képen Izidor szülei, és nagyszülei vannak-e.

Waldmann Dávid (1850) 4-5 évvel volt idősebb feleségénél Kohn Fanninál (1854), és a századfordulón lehetett 50-55 éves.

Waldmann Ádám (1821) és 20-25 évvel volt idősebb harmadik feleségénél Kohn Fanninál (!) (1846) és a századfordulón lehetett 80-85 éves.

Tekintettel arra, hogy a kutatás egyik nagy jelentőségű kérdésének megoldására készültem, újra, több szempontból megvizsgáltam a képeket:

Ki van a képen?

Waldmann Ádám (1821-1908) és Kohn Fanni (1846-1928)	Waldmann Dávid (1850-?) és Kohn Fanni (1854-?)
Ahogy azt kimutattam a 3 oldalon látható pár tagjai közötti 10-20 év korkülönbség a (számbavahető) családfában kizárólag Ádám és harmadik felesége között állapítható meg.	Mert alapjaiban tévedek, és az 1 oldalon lévő képeken látható személy vagy azonos a 2/A képen látható személlyel (vagy az valaki egészen más), és ezért a 3 oldalon lévő kép a következő generációból származik, tehát nem lehet más mint Dávid
Ha Ádám van a képen, akkor az kb. 1900-ban készülhetett, ha Dávid van rajta, akkor a kép 1920-30 körül készülhetett, a kép anyagát tekintve századfordulónak tűnik.	Mert a kép az első feleség leszármazói közül került elő.
Az a tény, hogy a kép az első feleség leszármazói közül került elő azzal magyarázható, hogy (amint azt már korábban kifejtettem néhány írásomban) Ádám és Dávid fia szomszédok voltak Miskolcon a Szentpéteri kapu utcában, egyidőben születtek Adám-Fanni és Dávid-Fanni gyerekek, és lehetséges, hogy a közelség miatt került hozzájuk ez a kép.	NINCS TÖBB INDOK ARRA, HOGY DÁVID LENNE A KÉPEN.

<p>Waldmann Ádám valószínűleg 1905 előtt / körül Abádszalókra költözött (ott halt meg 1908-ban), mivel harmadik feleségétől származó fia Farkas (1878-1959) második lánya Piroska, 1905-ben Abádszalókon született.</p> <p><i>(Farkasék addig máshol laktak, tehát feltételezhető, hogy az idős apjával együtt költöztek oda.)</i></p> <p>A 3 oldalon látható képek sokkal inkább az Alföldön, mintsem Miskolcon készültek, és Ádámmal szemben semmi nem bizonyítja azt, hogy Dávid elköltözött volna Miskolcra. Mivel két vidéki kép is készült különböző időben (a ruhák különböznek!), feltételezhető, hogy a folyamatos vidéki otthagás.</p>
<p>Waldmann Ádám fiai közül –jelenleg- a birtokomban a következőkről van fénykép és rajz: <i>Jakab (1859-1934), József (1876-1944), Farkas (1878-1959), Simon Pál (1883-1974), Móric (1891-1944)</i></p> <p>A fényképeken és rajzon az összes fiú polgári ruhában, szakáll nélkül, általában bajusszal látható, és NEM látszik rajtuk, hogy zsidók lennének, tehát asszimiláltak tűnnek, vagy legalábbis neológnak. A 2/A képen egy ugyanilyen férfi látható, a 3 oldalon azonban egy szakállas öreg zsidót láthatunk. Ha tehát a 2/A képen Dávid van, akkor az teljesen beleillik Ádám fiainak fényképeinek sorába, és ekkor a 3 oldalon látható Ádám is elnyerheti méltó helyét. Nagypámtól tudom, hogy Kohn Fanni (harmadik feleség) ortodox volt, tehát nyilván Ádám is tartotta magát a hagyományokhoz.</p> <p>Vélelmezhető tehát, hogy a 3 képen egy hithű öreg zsidó látható az 1900-as évek elején</p>
<p>Ha Ádám látható a képen, vajon a három feleség közül melyik feleség lehet mellette:</p> <ul style="list-style-type: none"> - A) Schwarz (Klein) Hanna (1825/35-1894 után) nem valószínű, mivel ELVÁLT TŐLE, 1855 körül, és akkoriban még nemigen találták fel a fényképezést Magyarországon, ráadásul akkoriban Ádám még csak 35 éves volt nem pedig 75-80, - B) Braun Júlia (1827-1875) sem lehet, mivel 1875 –ben Ádám még csak 55 éves lehetett, és a korkülönbség közöttük csak 6 év volt, - C) Kohn Fanni (1846-1928) lehet, mivel 1900 körül, amikor Ádám 80 éves lehetett, Fanni 55 éves lehetett, ami nagyjából megfelel a képen látható arcoknak.
<p>Végezetül felmerült a kérdés, hogy ki az a két nő a 3 oldalon látható képen Ádám és Fanni mögött:</p> <ol style="list-style-type: none"> a) a fiatalabb esetleg lehet kb. 17-25 év közötti. Ádámnak és Fanninak volt egy lánya, Waldmann Mária, aki 1885-ben született, aki 1900-1905 körül lehetett 17-20 éves. , b) az idősebbre nincsen védhető ötletem, csak egy igen elvadult: Waldmann Ádám második feleségétől született fiai házasságkötésénél tévedésből az első feleség nevét írták be anyaként a halott anya helyett, tehát az első feleség élt ezen házasságkötésekkor és közeli kapcsolatban lehetett Ádámmal és családjával. Az utolsó ilyen házasságkötés amit találtam 1894-es (ekkor tehát még élt az első feleség), aki 1900 körül 70-75 éves lehetett. Akár ő is lehetne az.

A fentiek alapján nagy bizonyossággal állíthatom, hogy a négyalakos képen Waldmann Ádám és harmadik felesége látható.

A képről az is megállapítható, hogy a Waldmannok alacsonyak voltak. Ádám a mellette ülő felesége mellett láthatóan alacsony.

2004 decemberében a Yad Vashem intézetből előkerült Waldmann Mária fotója. A fotó alapján (amely 27-35 évvel későbbi, mint a fentiekben bemutatott kép) nem látszik igazolni a feltevés, miszerint a képen Waldmann Mária látható. A vélemények megoszlanak, de „NEM” az erősebb. Emellett azonban Mária nagyon hasonlít Ádámra! Vajon ki lehet a fiatal nő akkor?

IV. OLDALÁGAK TÖRTÉNETE

Rövidített családfa

1. HÁZASSÁG: Klein / Schwartz(er) Hanna (1820/35-1888. után)

1.3. Waldmann Dávid (Poroszló/Egerszalók/Mezőkövesd/Egerlövő, 1850-1902.* után)

1.2. Waldmann Bernát (Tiszaigar, 1852- Tiszaigar, 1852.)

1.3. Waldmann Márton/Áron/Miksa (Tiszaigar, Tiszabura, Jászkisér, 1853-1895)

* esetleg 1912.11.21. után

2. HÁZASSÁG: Braun Júlia/Cecilia/Sára/Kata (1826/27 - Fegyvernek, 1875.)

2.1. (4) Waldmann Fanni (Tizzaszalók / Tiszaabád / Tiszaigar, 1855.)

2.2. (5) Waldmann (Vértes) Jakab (Tizzaszalók, 1859.-Budapest, 1934.)

2.3. (6) Waldmann Móric (Tizzaszalók, 1862.-Tizasüly, 1887.)

2.4. (7) Waldmann Lajos/Lázár/László (Tizzaszalók/Abádszalók, 1864.-1910 ?)

3. HÁZASSÁG Kohn Fanni (Tiszapalkonya, 1843/46 - Újpest, 1928.)

3.1. (8) Waldmann (Vértes) József (Mezőkövesd, 1876.-Auschwitz,1944)

3.2. (9) Waldmann (Vértes) Farkas (Mezőkövesd,1878.- Budapest, 1959)

3.3. (10) Waldmann (Vértes) Gábor (Mezőkövesd, 1881.- Auschwitz, 1944)

3.4. (11) Waldmann Károly (Mezőkövesd, 1882.- Szihalom, 1882.)

3.5. (12) Waldmann (Vértes, Lebourg) Simon (Pál) (Mezőkövesd, 1883.-Trieste, 1974.)

3.6. (13) Waldmann Mária (1885 - Auschwitz, 1944)

3.7. (14) Waldmann Ignác (Miskolc, 1888. – Miskolc, 1888.)

3.8. (15) Waldmann Móric Mózes (Miskolc,1891.-Auschwitz, 1944.)

IV.1. Waldmann Dávid-ágának
(Poroszló/Egerszalók/Mezőkövesd/Egerlövő,1850-1902.után) története
 - kidolgozás alatt-

Waldmann Dávid cipész volt.

Gyermekei:

Róza / Regina (1874) Grósz Móriczné. A férj 1899-ben már Amerikában élt, valószínűleg az egész család kivándorolt.

Júlia (1877) Reich Bertalanné. A család eltűnt, lehetséges, hogy ők is Amerikába mentek.

Jakab (1879) cipész. 149 cm magas volt, Bódván (is) lakott a Szentpéteri utca 59-ben.
 Semmi nem ismert vele kapcsolatban, leszármazóiról nem tudok. Lehetséges, hogy az I. Világháborúban elesett.

Izidor (1881) kárpitós. 152 cm magas volt, Bódván (is) élt, aztán Csepelre költözött. Az I. Világháborúban kitűnt. Leszármazói munkások lettek, főképp Csepelen.
 Gyermekei között sok aktív kommunista volt, pl. Ádám (1910-1944)

IV.2. Waldmann Bernát – ágának története
(Tiszaigar, 1852- Tiszaigar, 1852)

A gyermek egy hónapos korában meghalt.
 Kihalt ág,.

IV.3. Waldmann Márton/Áron/Miksa-ágának
(Tiszaigar, Tiszabura, Jászkisér, 1853 – Tiszaigar, 1895) története

Waldmann Márton szabómester és metsző (sakter) volt

Leszármazói általában munkások és iparosok lettek (pl.: aranyműves), a Holocaust hatalmas pusztítást végzett közöttük. Egyetlen (!) valószínűleg élő ág lehet Waldmann Erzsébet (1921) ága, aki a II. Világháború után Norvégiába ment férjhez. A norvégiai kutatásaim eredménytelenek maradtak, tekintettel arra, hogy (!) leánykori néven senkit nem tartanak nyilván...

- kidolgozás alatt-

IV.4. Waldmann Fanni-ágának (Tiszaszalók / Tiszaabád / Tiszaigar, 1855.) története

Ami biztos

a.) Waldmann Fanni Tiszaszalókon született 1855.06.25.-én. Apja: Waldmann Áron
Anyja: Braun Julianna

Nevezük őt Fanni I.-nek.

b.) Waldmann Fanni Mezőkövesden, 1881.01.04.-én hozzáment Siegelmann Sájához.

Menyasszony Apja: Waldmann Dávid

Anyja: Klein Fanni

A menyasszony a házasságkötéskor 20 éves volt, tehát 1861-ben született (vagy talán inkább 1860-ban, mivel a házasság január 4-i! /a vőlegény 1854-ben/

Nevezük őt Fanni II.-nek.

c.) Waldmann Dávid (aki Ádámnak atyai féltestvére volt, tehát az apja József) és Kohn Julianna voltak egy házaspár. Házasságot Tiszaigaron kötöttek 1862.12.30.-án, illetve egy másik bejegyzés szerint 1863.01.06.-án. Mivel egy hét a különbség csupán a két dátum között, és Fanni II. házassága is januári (1881.01.04.), a házasságkötést 1863.01.06. napján kötöttnek tekintem. (ez matematikailag szemléletesebbé teszi a későbbi okfejtést)

Nevezük őt Dávid I.-nek.

d.) Waldmann Ádám első fia Waldmann Dávid volt, aki 1850 körül született (ekkoriban kezdődtek az anyakönyvezések), a források szerint: Poroszlón, Egerszalókon, Mezőkövesden, Egerlövön.

Nevezük őt Dávid II.-nek.

e.) Nem található Waldmann Dávid – Klein Fanni nevű házaspár sehol. (utalás vissza a b. pontra, miszerint a menyasszony szüleinek ez volt a neve)

f.) Fanni I. az adataim szerint **nem** - hal meg,
- házasodik meg, azaz nincs ennek nyoma.

g.) Fanni II. nevű gyermeke **nem születik** Waldmann Dávidnak és Kohn Juliannának.

h.) A kérdéses időszakban, 1855-1865 között a környéken **kizárólag csak egy Waldmann Fanni születik, mégpedig Fanni I.**

Lehet-e Fanni II. Waldmann Dávid és Kohn Julianna lánya?

Emlékezzünk:

- a.) Fanni II. a házassági bejegyzés szerint 1860/61-körül születik,
- b.) Dávid I. és Kohn Julianna házasságkötése 1863. január

Dávid II. első gyermeke az anyakönyvek szerint Waldmann Cecilia, aki 1864.05.31.-én született Tiszaigaron. Tételezzük fel, hogy a terhesség 7 illetve 9 hónapig tartott.

- 7 hónapos terhesség esetén a fogantatás kb. 1863. novembere
- 9 hónapos terhesség esetén a fogantatás kb. 1863. szeptembere

Most gondoljuk végig, és tételezzük fel, hogy a gyermekszülés utáni gyermekágy legalább 1 hónapig tart, tehát a szülés utáni fogantatás között legalább 1 hónap telik el.

- 7 hónapos terhesség esetén Cecília nővére 1863. októberében,
- 9 hónapos terhesség esetén Cecília nővére 1863. augusztusában születhetett.

Elvileg tehát Fanni II. származhatott az 1863. januári házasságból törvényesen (!), ha csak a matematikai szabályokat vesszük alapul, tehát lehetett az apja Dávid I. Ha ez igaz, akkor még az is szükséges a következtetéshez, hogy 2-3 évet tévedjen a házassági anyakönyv a menyasszony életkorával kapcsolatban.

Mennyire volt pontos az anyakönyvezés?

Nem volt pontos, ezt a korábbiakban előadtak világossá tették.

Ki lehetett Fanni apja?

Két lehetőség van: Dávid I. vagy Ádám, akik egyébként atyai féltestvérek voltak.

Waldmann Dávid és Kohn Julianna a szülők	Waldmann Ádám és Braun Julianna a szülők
1. A házassági anyakönyvi kivonat szerint az apa neve nem Ádám vagy Áron, hanem DÁVID.	1. A házassági anyakönyvi kivonat szerint a menyasszony 20 éves volt, tehát 1860/61-ben születhetett. Ezzel szemben Dávid I. házasságát 1863. januárjában kötötte, tehát két évvel később, mint ahogyan a „születési” házasságot kötöttek volna. 2. A menyasszonyok életkorában sokszor található tévedés, de ezek szinte mindig fiatalítják a menyasszonyt (érthető okokból). Ha - Dávid I. lenne az apa, akkor a menyasszonyt 2-3 évvel öregbítené a kivonat, - Ádám lenne az apa, akkor a menyasszonyt 5-6 évvel fiatalítaná a kivonat. 3. Dávid I. tudomásom szerint soha nem élt Mezőkövesden (csak Tiszaigaron és Tiszafüreden), soha nem született ott gyermeke, ezzel szemben Dávid II. és apja Ádám 1881-ben <u>Mezőkövesden</u> és a környékén éltek, tehát velük élhetett Fanni I. Tudjuk azt is, hogy a házasságokat a menyasszony szülő-lakhelyén tartották, tehát szinte biztos, hogy a menyasszony Mezőkövesden élt ekkoriban. 4. A házassági bejegyzés szerint a menyasszony <u>Tisza-abádi</u> . Itt Ádámnak születtek gyermekei, Dávid I.-nek kizárólag Tiszaigaron. 5. Feljegyzéseim szerint Siegelmann Sájának és Waldmann Fanninak <u>Miskolcon</u> , 1890.07.16.-án születik egy Regina nevű lányuk. Tudomásom szerint Dávid I. soha nem hagyta el Tiszaigart, ezzel szemben Dávid II. és Ádám ebben az időszakban Miskolcon éltek, hiszen itt születtek a gyermekeik.

A fentiek alapján feltételezem, hogy Fanni II. Waldmann Ádám lánya, nem pedig Dávid I. lánya.

Magyarázat a névelíráásra

1938-ban Dr. Schück Mór karcagi főrabbi kiadott egy igazolást, ami szerint Ádám Braun Juliannától származó egyik fia (ez igaz másik fiára is) házasságkötésekor azért írták be a vőlegény anyja neve helyére az első feleség (Schwarz Hanna) nevét, mert az előbbi már nem élt, az utóbbi viszont igen.

Figyelemmel a fenti igazolásra,

a.) nézzük meg, hogy ki volt Ádám első felesége és ki volt beírva Fanni anyjaként a házassági anyakönyvbe:

Anyja: KLEIN Fanni

Első feleség: KLEIN (Schwarz) Hanna

b.) nézzük meg, hogy ki volt Ádám hites felesége 1881-ben, a házasságkötéskor: Kohn FANNI Figyelemmel a fentiekre a névelírásnak két magyarázata lehet:

- Első feleség családi neve + hites feleség keresztnéve,
- Első feleség családi neve + elhallva a Hanna-Hani keresztnévet, Fáni bejegyezve.

Megjegyzem, hogy semmilyen módon nem tudnám levezetni Dávid I. feleségének a nevéből (Kohn Julianna) a menyasszony anyja nevét (Klein Fanni).

Nagy gondot jelent az, hogy ha Ádám (Áron) az igazi apa, akkor miért Dávidként van bejegyezve. Erre néhány „gyenge” magyarázatot tudok adni.

1.) Ádám és Dávid I. az 1850-65 években Tiszaigaron (és Tiszaszalókon) nemzettek gyermekeket, tehát ott és akkor, egyidőben születtek Ádám-Dávid gyermekek, itt már kiadásra kerülhetett akár egy hibás születési igazolás, ahol az apa neve Dávid.

2.) Ádám és Dávid II. Fanni házasságkötésekor Mezőkövesden (és környékén) éltek, tehát a két családfő részéről már adott lehetett egy ilyen tévedés a bejegyzésnél.

3.) Végezetül pedig: 2004. májusának végén fényképeket készítettünk több helybéli temetőben (mint tudjátok Ádám sírja ledőlhetett, mert nincs meg). Tiszaigaron megtalálható Dávid I. és Kohn Julianna sírja (fénykép nálam), ezek szerint ők tényleg nem mentek el Tiszaigarról. Mindemellett a bejegyzések és anyakönyvek hitelességével kapcsolatos gondokat jelzi az is (és ez is indok a jelen tanulmányhoz), hogy Dávid I. apjaként (aki vitán felül József volt) Yitzhak van felvéve a sírkőre, egy olyan név, amely az adamita leszármazók között többször is megjelent, de eddig nem volt rá magyarázat. Ha tehát Dávid apja Yitzhak, akit mindenki csak Józsefként ismert, akkor Fanni apjának a nevét is elírhatták Dávidra, különös tekintettel a fentiekben leírtakra.

Végső következtetésem:

Az összes ismérvet figyelembevéve úgy vélem, hogy Fanni I = Fanni II., tehát a szülei Waldmann Ádám és Braun Julinanna.

Waldmann Fanni családja:

Mivel 1881-ben ment férjhez, és 1890-ben Miskolcon születik egy Regina nevű lánya, nagyon valószínű, hogy 5-15 gyermeke lehetett, akik mind valahol máshol születtek és éltek, pl.. Sibán, Sáros megyében, ahol a férj született. Sajnos a Bártfán (Bardejov) vezetett zsidó anyakönyvekben nincsen feljegyzés a Siegelmann-Waldmann családról, ezért a leszármazók sorsa jelenleg ismeretlen.

IV.5 Waldmann (Vértes) Jakab-ágának
(Tiszaszalók, 1859.-Budapest, 1934.) története
 - kidolgozás alatt-

IV.6 Waldmann Móric-ágának
(Tiszaszalók, 1862.-Tiszasüly, 1887.) története
 - kidolgozás alatt-

IV.7 Waldmann Lajos/Lázár/László-ágának
(Tiszaszalók/Abádszalók, 1864.-1910 ?) története
 - kidolgozás alatt-

IV.8 Waldmann (Vértes) József-ágának
(Mezőkövesd, 1876.-Auschwitz,1944) története
 - kidolgozás alatt-

IV.9. Waldmann (Vértes) Farkas-ágának
(Mezőkövesd, 1878.- Budapest, 1959) története
 - kidolgozás alatt-

IV.10. Waldmann (Vértes) Gábor-ágának
(Mezőkövesd, 1881.- Auschwitz, 1944) története
 - kidolgozás alatt-

IV.11. Waldmann Károly – ágának története
(Mezőkövesd, 1882 – Szihalom, 1882)
 kihalt ág

IV.12. Waldmann (Vértes, Lebourg) Simon (Pál) -ágának
(Mezőkövesd, 1883.-Trieste, 1974.) története
 kihalt ág, de az élettörténet kidolgozás alatt

IV.13.Waldmann Mária-ágának
(Ónod, 1885 - Auschwitz, 1944) története
 - kidolgozás alatt-

IV. 14. Waldmann Ignác – ágának története
(Miskolc, 1888 – Miskolc, 1888)
 kihalt ág

IV.15. Waldmann Móric Mózes-ágának
(Miskolc,1891.-Auschwitz, 1944.) története
 lásd előbb